

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

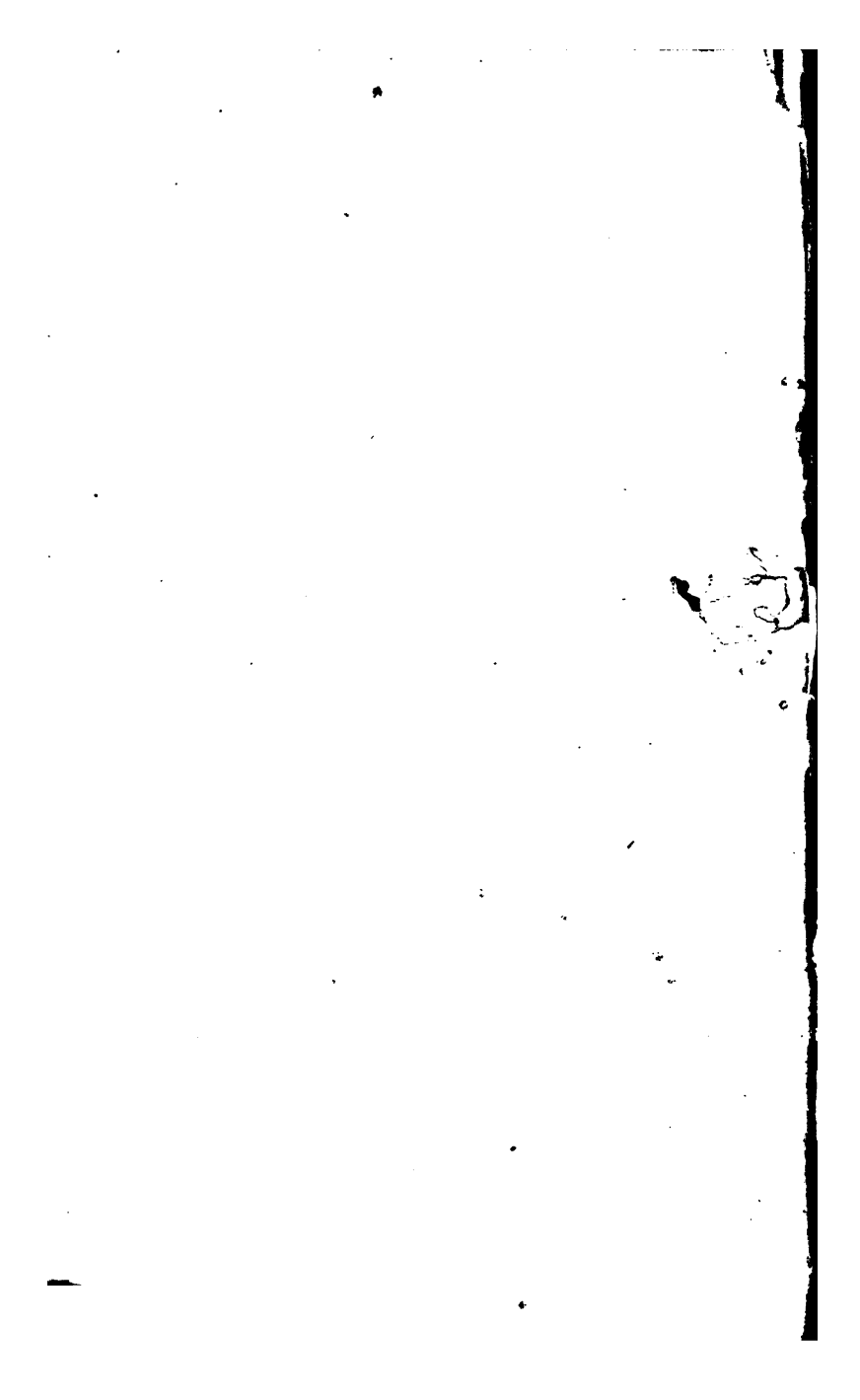
Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

170
ar1

BT
800
A74

Mr. J. P. Rice

Ee Thia

Chia Toiue

KA

Explanation

170
Orl

WEHEWEHEHALA,

OIA HOI KA

f

HULIKANAKA.

Repentance

NA IMAIKAIKA I KAKAU
NA LAUA ME DIBELA E HOOPONOPONO LOU.

by

Richard Armstrong

Rev. by Sheldon Dibble

Honolulu, Oahu:

MEA PAI PALAPALA A NA MISIONARI.

1847.

223

Exchange
Library of Hawaii
1-8-30

17:00
Cer 1

012-26-33 8/18

HE OLELO HOAKAKA.

O ka Hulikanaka keia; ua hoololiia nae a he inoa hou kona i keia wa. Na Dibela i hooponopono kekahi mau mokuna; a no kona mai ana, aele pau ia ia. Make oia, na Linaikaika i hana i kahi i koe, alaila paila. Ua oi aku ka maikai o keia paha mamua o kela Hulikanaka mamua.

Eia kekahi huaolelo i hoololi hou ia e Dibela, *lunamanoa*; i kona manao *lunaikehala* ka pono. Aole nae pela ko'u, o *lunamanoa* no ka pono loa; no ka mea, ua paanaau ia i na kanaka, a ua maopopo ke ano. Aka, aole keia he mea nui, i ka heluhelu ana i keia buke, e hoomanoa, ua like pu keia mau hua e lua, *lunamanoa*, *lunaikehala*.

E pono e kula nui ia na haumana a pau o Hawaii nei i keia buke; no ka mea, he mea ia e pau ai na hewa he nui wale. Ua hoomoakaikaia ma keia buke na mea e pono ai ke hana'ku i ke Akua, a me na kanaka; na mea e pono ai ka hana ana a me ka noho ana ma ka honua nei.

WEHEWEHEHALA.

MOKUNA I.

MAHELE I.

No ke ano o ka Huaolelo Kanawai.

HEAHA ke ano o keia huaolelo, KANAWAI? E imi e kakou i kona ano. Ma ka olelo a ko Hawaii nei, he olelo paa loa ia. Aole like ka olelo iloko o ke kanawai me kela olelo keia olelo a na'lii me na kanaka i olelo mai ai. No ka mea, aole i maopopo ka paa loa ana o ia mau olelo a pau. E hiki no ke lauwili wale a lilo i mea ole. Aka, ina i kapaia kekahi olelo he kanawai, eia ke ano, he mea paa loa. Aole anei pela, e ka poe akamai ma ka olelo Hawaii? Aka, mai kuhihewa kekahi, oia ke ano o ka huaolelo *kanawai* ma ka Wehewehehala. O ke kanawai ma ka Wehewehehala, aole he olelo, aka, he hooponopono ana, he hoonohonoho mau loa ana, he hoopili paa loa ana;—o ka hoopili paa loa ana no ia o kekahi hope i kona kumu; o ka hoopili paa loa ana o ka uku kupono i

Heaha ke ano o ka huaolelo *kanawai* ma ka olelo pinepine ana a ko Hawaii nei?

Heaha ke ano o ka huaolelo *kanawai* ma ka Wehewehehala?

kela hana keia hana, e like hoi me ke ano o na hana, ina paha he pono, ina paha he hewa. Aka, e pono he hoakaka nui ia keia manao, i ole e pohihihi.

Penei kekahi. Ua hooponoponoia na mea a pau, a ua paa ia hooponopono ana. E like me na mea kanu a pau. Aole i waiho wale ia keia mau mea, me ke kanawai ole. Ina i kanuia ka uala maoli, a ulu ia, heaha ka mea i puka mai loko ae ona? He uala kahiki anei? He kulina anei? He papapa anei? Aole; he uala maoli no, aole mea e ae. Pela no ina i kanuia ka palaoa, ka papapa, ka poha, ka alani, ka lemi, a me na mea like. E like me ke ano o ka mea i kanuia, pela no ke ano o ka mea i ulu mai ai. Aole hoohua mai kekahi mea kanu i kekahi mea e. Pela no na holoholona, a me na kana-ka, na mea holo, a me na mea kolo a pau. Aole mea i waiho wale ia me ke kanawai ole. Ua like ka helehelenā o na keiki me ka helehelenā o na makua. Ua like hoi ke ano malo-ko a me mawaho. Nolaila, ua oleloia he kanawai maluna o na mea a pau i hanaia. No ka paa loa a me ka mau loa o ko lakou ano, a me ko lakou hoololi ana.

Penei hoi kekahi. Ina i hoolapalapaia ka wai a wela loa a hiki i na degere 212, alaila, lilo ka wai i mahu: a ina i anu loa ka wai a hiki ilalo i na degere 30, alaila, paa loa iho la, me
Ua waiho wale ia hooponopono ana.
 Penei i kau kanawaiā i na mea kūpu? na holoholo-
 na a me na mea ola hanu a pau?

he aniani la. He māu mea paa loa, a mau loa keia, nolaila, ua kapaia he kanawai no ka wai.

Elua mea okoa iloko o ua mau kanawai la a pau, a ua pili paa loa kekahi o ua mau mea la i kekahi. Ua kapaia keia mau mea elua, he *kumu* a he *hope*. Penei e akaka ai, Ina i luia ka paakai iloko o ka wai, pau koke ia i ka hee, a me ka nalowale loa. He mea mau keia, he kanawai, a eia na mea elua okoa iloko, o ke komo ana o ka paakai iloko o ka wai, oia ke *kumu*, a o ka hehee ana o ka paakai, oia kona *hope* pono. Pela no, ina i kanuia ka uala maoli. He mea mau keia, he kanawai, a elua mea okoa iloko, o ke kanu ana, oia ke *kumu*, a o ke kupu ana iho, oia ka *hope* pono o ua kumu la. Pela wale no na kanawai a pau. Elua mea okoa iloko, he *kumu* a me kona *hope* pono.

E like hoi me ka hooponopono ana o keia mau mea i ike maka ia, pela no hoi i kau kanawai ia'i na hana pono a me na hana hewa. Ua like loa no ka hoopili paa loa ana. Ua pili paa loa ka poraikai i na hana pono io, a ua pili paa loa no hoi ka poino i na hana hewa. Ina paha hoopunipuni loa kekahi i kona hoa, aihue paha, aki ia hai paha, heaha ka iloko ona? He popilikia, he makau, he hopohopo a me ke kau-

Peha hoi i kau kanawaiia'i ka wai a me na mea like? 2 12 36

Elia mea okoa iloko o ua mau kanawai la? heaha kekahi a heaha hoi kekahi? Elua - Kumu - Hope

Heaha ka mea i hoopili paa loa ia me ka pono me he hope la i kona kumu? a heaha hoi ka mea i hoopili paa loa ia me ka hewa? Ka Poma Kai Ka

B. i. i.

maha, no ka mea, ua ike ia i kona hewa. Aka, inā he pono kana hana ana, oluolu wale no kona mana'o, aole makau, aole hoopailua ia ia iho, no ka mea, ua ikeia he pono kana hana ana.

Ma ka Nōlaila, ua hookuiia ka hewa me ka poino, a *Ma ka* ka pono me ka pomaikai. *Ma ka* Ua kau kanawaiia ka hewa a me ka pono, e like me na mea kanu, a me na mea e a'e i oleloia mamua; a ua paa loa keia kanawai, o ka mea i hewa e poino ia, a o ka mea i pono e pomaikai ia. Ua akaka keia, a ua mau loa e like me ka mau ana o kona kumu. Pili mau loa aku ka eha, ka popilikia, ka make, i ka hewa; a ua pili no hoi ka oluolu o ka naau i ka pono. E like me ka olelo a ke Akua ma Ezekielā 18: 4; Iakoba 11: 5. Pela no hoi ka ike maopopo ana o na kanaka naauao a pau.

Ua kapaia keia hooponopono ana no ka hewa a me ka pono, he *kanawai*; a o ka wehewehe ana, ka hoomaopopo ana, a me ka haiana'ku o keia kanawai, oia ka hana a keia palapala.

He mau ninau kupono paha ma keia wahi. Nawai i hooponopono i keia mau mea? Nawai hoi i hookui paa loa mai i kela hope keia hope me kona kumu pono? Nawai i hoopili i ka pono me ka pomaikai, a i ka hewa hoi me ka poino? He mea ili wale mai anei keia? Aole. Na ka mea nana i hana na mea a pau, me ka hononu o kona akamai a me kona ike, nana no i hooponopono.

Pehea e akaka ai ia hoopili paa loa ana?

O ka hookui paa loa ana o kela hope keia hope me kona kumu pono, he mea hiki wale mai anei ia? Ina aole i hiki wale mai, pehea hoi i hiki mai ai?

Aole -

nopono i keia kanawai paa mau loa. Nana no i kau mai i kanawai maluna o na mea kanu, na mea wawae eha, na mea eheu na mea uhane a me na mea uhane ole.

Nolaila, i ko kakou ike ana, ua kau kanawai-ia na mea a pau, na mea nui a me na mea liilii, aole huikau, aole hoi hemahema kekahi mea, nolaila ea, ua akaka he Akua. He Akua ike, akamai, naauao.

Eia no kekahi. Ma ka noonoo ana i keia *kanawai*, ua akaka ka makemake o ke Akua: ua ike kakou ua poino ka poe hewa, ma keia ao, a ua pomaikai ka poe pono, nolaila, ua ao pono mai ke Akua i na kanaka, mai manao hewa a hana hewa. Ma ka pono io e hana'i.

Eia koe, aole pakele ka poe hewa ke hoopaakiki lakou ma ka hewa, no ka mea, he mea luli ole ke kanawai no ka hewa. E like me ke kanawai maluna o ke kai, maluna o ka hoku, a me na mea uhane ole a pau, pela no, maluna o na kanaka. "O ka uhane lawehala e make ia." No ke aha la i hoopaakiki ai na kanaka ma ka hewa? No ka noonoo ole, no ka naaupo, a no ka hiki wawe ole mai o ka uku no ka hewa. Kahuna 8: 11.

Heaha kekahi mea a ke Akua i ao mai ai ia kakou, i kona hoopili paa loa ana i ka pomaikai me ka pono, a i ka poino me ka hewa?

E hiki anei i na kanaka hewa ke imi ikaika a hemo ae ia kanawai paa loa o ke Akua?

Ina e hiki ole ke hemo ae, a hoopaakiki no nae na kanaka ma ka hewa, he *naauao* anei ko lakou?

MAHELE II.

No na manao a me na hana i pili ai ke ano hewa a me ka pono.

Heaha ka hana pili pono i ke kanawai i kau-ia e ke Akua no ka hewa a me ka pono? E noonoo kakou. He nui wale na hana pili ole i ua kanawai la. E hiki no i kekahi mau mea hanu ole, e like me ka wati, ka pauma makani, ka okana kanikani, ke *hana*, aole nae pili ka lakou hana i ua kanawai la. Ua kaawaleia. No ka mea, aole manao iloko o lakou: aole pono e kapa aku i ka lakou hana ana, he pono a he hewa. Pela no hoi na holoholona uhane ole. Ua makaukau lakou i kekahi mau hana a me ka noonoo iki no hoi; aole nae pili pono ka lakou hana ia kanawai. Eia ka mea e pili ole ai, aole mea iloko o lakou e maopopo ai ka hewa a me ka pono. Hana wale aku no na holoholona me ka ike ole he pono kela, a he hewa keia: aka, o ke kanaka, ua ike. Ua maopopo ia ia he pono kekahi hana ana, a he hewa kekahi. He ike kona, he noonoo, he makemake, a e hiki no ia ia, ke wehewehe i na mea pohihihi; nolaila, okoa ka hana ana a ke kanaka, a okoa ka na holoholona a me na mea hanu ole.

Ina i make ke kanaka i ka mea wiliko, ua poino no ia, aole nae hewa ka mea wiliko. No

Pili anei ka pono io a me ka hewa io i kekahi mea hana e like me ka pauma a me ka wati? Pili anei i kekahi holoholona? Ina e pili ole, no ke aha e pili ole ai?

Ma ke aha i like ole ai ke kanaka me ka holoholona i pili pono ia ia ka pono io a me ka hewa io?

ka mea, aole ona manao. Ina pepehi ka holoholona i kana keiki, a pepehi ke kanaka i kana keiki, aole like ka hewa o laua. Kuhaha paha na kanaka i ua holoholona la, a me ke aloha paha kekahi, aka, huhu loa na kanaka a pau i ke *kanaka* ke pepehi i kana keiki. He pono e hoopai i ka hewa o keia kanaka, aole hoi pono e hoopai i ka hewa o ka holoholona. Aka, i kolohe kekahi holoholona, he pono e hoopili ia ia i ke kanawi o ka aina, i malubia na kanaka; aole pili ia ia ke kanawai no ka hewa io a me ka pono io. I ke kanaka wale no ia i pili aku ai. Ina hewa ke kanaka, na keia kanawai no e hoohehewa aku. No ka mea, he mea ike ke kanaka, a oia kona mea e hewa ai.

Eia kekahi. O ka hana wale ana i kekahi mea, me ka manao ole a me ka makemake ole e hoopoino aku i kekahi, a ua poino no nae, aole ia he hewa: aole i hoohehewaia keia hana e ua kanawai la. Ina paha, ki wale aku au i ka manu me ka pu, me ka makemake ole e poino kekahi kanaka i ua pu la; aka, ua poino no nae kekahi. Holo hewa ka poka, a ku i ko'u hoalauna, a make ia, hewa anei au? Aole o'u hewa: aole hoohehewa au ia'u iho, no ka mea, ua pololei wale no kuu manao.

Eia kekahi. Ina manao kekahi kanaka e hoomaikai aku i kona hoalauna, a ua lilo no nae kona hoomaikai ana i mea e poino ai no ua hoalauna la, aole hewa o ua kanaka la. No ka

Pehea ke kanaka ke hana oia i kekahi hana me ka manao ole e poino o hai ma ia hana, aka, poino no? Pehea hoi ke kanaka ke hana oia me ka manao e hoo-

mea, o kona manao a me kona makemake, ua pono loa: aka, o kana hana ana he mea e poino ai. Penei: ina paha pololi kuu makamaka, a haawi aku au i ai nana, me ka manao e kokua ia ia, aka, ma kana ai ana i ua ai la, loa ia ia ka eha, ka mai, a me ka make paha, pehea la wau? Hewa anei? Aole. Aole pili pono kela hana a'u i ke kanawai no ka hewa, aole mea e hooheha mai ia'u.

Nolaila, eia kekahi mea maopopo loa i loaia mai ia kakou ma keia imi ana. *E like me ka manao i hanaia'i kekahi hana, pela no kona ano, ina paha he hewa, ina paha he pono.* Ina i pono ka manao, pono wale no na mea a kakou e hana'i, aka, hewa ka manao, hewa wale no ka hana ana.

Nolaila, e pono kakou ke imi i na mea e hewa ai na manao o kanaka.

Eia kekahi mau mea e hewa ai.

1. O ka hana aku i kekahi, me ka manao, e hoopoino maoli ia ia. *E like me ka hoeha hala ole i kekahi me ka huhu, a o ka niania paha i kekahi, i manaoia mai kela, he kanaka ino; he hewa ia mau manao a pau.* Ua ku e loa i ke kanawai a ke Akua i kau mai ai.

2. O ka manao nui i ko kakou pono iho, a

pomaiikai ia hai, a lilo ia hana ana i mea e poino ai? E hoakaka nui ia mau mea.

Ma ke aha e akaka ai ka hewa a me ka pono o kekahi hana ana?

Heaha na mea e hewa ai na manao o kanaka? ka mua? ka lua? ke kolu? ka ha?

me ka manao olé aku, i ko hai pono a me ko hai pinoi, i ka kakou hana ana. Penei: ina i uaua wale aku kakou i kekahi kanaka, me ka huhu ole, i mea lealea wale no no kakou iho, he hewa ia. No ka mea, ua eha, a ua pinoi kela kanaka i kela lealea ana o kakou. Pela no ka poe aihue, moe kolohe, hookaha, alunu, hookaumaha wale ia hai, i waiwai lakou. Eia ko lakou mea e hewa ai, o ka manao nui i ko lakou pono iho, a me ka noonoo ole i ko hai pono a me ko hai pinoi ma ka lakou hana ana.

He hewa wale no na manao a me na hana a pau a kanaka ke ku pono ole i ke kanawai hemolele o ke Akua. Mat. 7: 12; 22: 37—40. O ke aloha, ka lokomaikai, ke ahonui, oia na mea nui iloko o ke kanawai o ke Akua; a o na manao a me na hana ku e i keia kanawai, ua hewa wale no.

3. Ina i manao paa kakou e hana hewa, aole nae hana, he hewa ia no kakou; a pela no ina i manao paa ke kanaka e hana i kekahi mea pono, aole nae i hiki ke hana, he pono ia nona. Ua oluolu no ke Akua ia Davida no kona manao paa e hana i ka luakini, aole nae i hana o Davida. Pela no na manao aloha o ka poe ili-

E hoakaka nui mai i ke ano o ka hana ana me ka manao e hoopoino maoli ia hai?

E hoakaka nui mai i ka hana ana me ka manao nui i ko kakou pono iho, aole i ko hai.

Pehea na manao a me na hana, ke ku pono ole i ke kanawai hemolele o ke Akua? Pehea hoi kona kanawai ma Mat. 7: 12; 22: 37—40?

Pehea kekahi kanaka, ke manao e hana hewa, aole hoi e hiki ke hooko iho? E hoakaka nui ia mea.

hune, a me ko lakou makemake e kokua i na hana maikai, ua pono, a ua like pu paha me ka manawalea nui ana a ka poe waiwai. No ka mea, ua pono ko lakou manao, aole nae hiki ke hooko aku.

4. Ina i hana aku kakou i kekahi mea i kauohaia mai e ke Akua, a i pono ole ka manao ma ia hana, he hewa ia. No ka mea, ua pono ka hana ana, aka, o ka manao, ua hewa. E noonoo kakou i ka lunakanawai pono ole, Luka, 18: 2—5. He pono no ia ia e hoopono i ka wahinekanemake: aole hewa ma kana hana ana malaila, aka, o kona manao ua hewa loa ia; nolaila, ua hooheuaia oia e Kristo.

He mau mea i akaka ma keia imi ana. Ua ike kakou ma keia imi ana, he mea nui loa ka manao o kanaka. Nolaila, e malama pono a e malama mau no, i ka manao; e hooikaika loa ma ka imi i naau maemae, a e kipaku hoi i na manao ino a pau loa: mai hookipa i na manao huhu, a me na manao moe kolohe, a me ka hua-hua, a me na mea ino a pau: no ka mea, o ka hewa iloko o ka naau, oia ka mea e hewa ai ka hana ana, a o ka pono o ka naau, oia ka mea e pono ai ka hana ana. Pela mai ka olelo a ke Akua, Mat. 15: 19; Iak. 1: 15; Sol. 4: 23.

Eia kekahi mea i akaka ma keia imi ana: aole pono e hoopai i ka hewa o ke kanaka e like me ka hewa o ka holoholona. No ka mea, aole like ke ano o ke kanaka me ke ano o ka holoholona. Ina i pono ole ka hana ana a ka lio,

E hoakaka nui mai i ka hana ana a kekahi i na mea kauohaia e ke Akua, aka, me ka manao ino.

a o ka bipikauo paha, elua mea e pono ai, o ka hoeha, a me ka malimali. Make hewa ke hoi-ke aku i ka holoholona i kona hewa, a e hoohuli mai ia ia ma ka pono; aka, ina i hewa ke kanaka ma ke kanawai o ka aina, he pono no e hoo-kaumaha i kona kino, aole nae malaila wale no ka pono, e pono ai ka poe hewa. Eia kekahi mea nui, i ka wa i paa'i ka hana paha, i ka halepaahao paha, e kuhikuhi pinepine aku ia lakou i ke ano o ka lakou hana'ana. E hoi-ke pinepi-ne aku i ka olelo a ke Akua imua o lakou, a ike lakou i ko lakou hewa, a noonoo lakou i ko la-kou hopena, a mihi paha, alaila pono: aole po-ho loa ia poe hewa a pau, ke hanaia pela: ma na aina naauao, ua hooponoponoia ka poe hewa pela: aole moe pu i ka po, aole hoi hana pu i ke ao, a ao i kela mea ino, keia mea ino. He ka-huna pule maloko o na halepaahao nui, a nana no e hooikaika ia lakou ma ka pono. He kula sabati no hoi ma kekahi mau halepaahao, a ma keia mau mea, ua pakele kekahi poe kolohe loa, a ua lilo mai i poe noho malie. O ka pono loa ia, e hookaumaha i ke kino o ke kanaka hewa, e like me ka nui o kona hewa, a e hoopili pu no hoi i na mea e pono ai kona manao. No ka mea, he mea manao ke kanaka, he mea noonoo: aole ia he holoholona uhane ole. Ena lunaka-nawai, e nana mai oukou i keia olelo.

E pono anei e kapaia kekahi hana, he hewa a he po-no me ka maopopo ole o ka manao i hanaia'i? E hoa-kaka nui ia mea. Mahea ke kumu o ka hewa?

Heaha ka *hope pono* e imi ai ka poe lunakawai i ko lakou hoopai ana i ka poe hewa?

MOKUNA II.

MAHELE I.

No ka Lunaikehala.

2 / Ua makaukau loa ke kanaka no na hana a pau i ku pono ia ia; o ka hele, oia kekahi hana ku pono i ke kanaka, nolaila, he mau wawae kona e hiki ai ke hele; o ka lohe hoi, oia kekahi hana a ke kanaka, a ua makaukau ia i na pepeiao elua, e hiki ai ke lohe: o ka nana no hoi i kela mea keia mea, oia kekahi hana e pono ai ke kanaka, nolaila, ua lako ia i na maka elua. Ua ku pono i ke kanaka na hana a ka lima, nolaila, he mau lima makaukau kona, i hiki ia ia ke mahiai, lawaia, kui ai, kalai laau; a pela wale aku no, ua makaukau no na hana a pau o ke kino.

(2) Pela no hoi ko ke kanaka uhane, ua makaukau ia no ka hana a pau i ku pono ia ia. O ka noonoo, ka hoomanao, ka makemake, ke aloha, ka huhu, ke kuko, o na hana no ia a ko ke kanaka uhane, a ua lako ka uhane i na mea a pau e pono ai keia mau mea.

(3) Eia no nae kekahi hana nui iloko o ka uhane o kanaka, o ka nana i ke ano o na manao a pau e kupu mai ana iloko, a e hoapono aku a e ho-

1 / Pehea ka makaukau ana o ko ke kanaka kino i na hana i haawiia ia ia e hana?

2 / Pehea hoi ka makaukau ana o kona uhane?

Ua waihoia anei kau wahi o ke kanaka me ka hema e ka mea nana ia i hana?

3 / E like me ko ke kanaka makaukau ma na hana o ke kino a me na hana o ka uhane, pela anei kona makaukau i ka ike ana i ka pono a me ka hewa?

hewa aku i kela manao, a i keia manao, e like me kona ano hewa a me kona ano pono. He hana nui loa keia, a nolaila, ua haawiiia mai kekahi mea okoa iloko o ke kanaka e pono ai keia hana nui. E pono paha ke kapaia ua mea la, he *Lunaikehala*, no ka mea, oia ka luna e hoo-kaawale ana iwaena o ka pono a me ka hala, a e hoomaopopo ana i ka hewa.

Eia ka mea e maopopo ai, he *lunaikehala* io no, iloko o na kanaka a pau: aole like ka manao o ke kanaka i kona wa hewa, a me kona wa pono. Ika wa pono kona manao a me kana hana ana, he oluolu wale no iloko; aka, i kona wa hewa, aole oluolu. He makau, he hilahila, he kaumaha ka manao. Aole pela na holoholona, no ka mea, aole *lunaikehala* iloko o lakou, e hoahewa ana a e hoapono ana i ka lakou hana ana. Iloko o ke kanaka wale no keia mea ano e, nolaila, o ke kanaka wale no ka mea ike i ka hewa a me ka pono. E imi kakou i ka oihana a ka *lunaikehala*.

Aia no kana oihana i ka kakou hana ana i pili i ke Akua, a me ka kakou hana ana i pili i na kanaka. Ina paha hoopunipuni kekahi keiki, aihue paha, aole nae ikeia kona hewa e kanaka, aole hoi hopohopo ua keiki la i na kanaka kaiko, a me na lunakanawai a pau loa, pehea? Nele loa anei kela keiki i ka makau i ke Akua? Aole. He makau no iloko ona. I ka wa popilikia ole, aole paha hopohopo nui wale, aka, i ka wa

Heaha ka inoa ku pono no ka luna iloko o ke kanaka, naha e hoomaopopo i ka pono a me ka hewa?

Pehea e akaka ai he *lunaikehala* ko ke kanaka?

popilikia i ka mai paha, i kekahi mea e ae paha, pii nui mai kona hewa inua o kona alo, a weliweli kona manao. No ka mea, ia wa, ua ala mai kona lunaikēhala, a ua kuhikuhi aku ia ia i kona hewa a me ka inaina o ke Akua. Nolaila, ua akaka aia kekahi oihana a ka lunaikēhala i ka kakou hana ana i pili i ke Akua.

1. Eia no hoi ka mea e akaka ai kona pili ana i ka kakou hana ana e hana aku ai i na kanaka. Ina paha hoino wale aku ua keiki la i kekahi hoapaani ona, kii wale aku i kana waiwai paha, a mahope iho noonoo i kana hana ana, hiki wawe mai ka hopohopo ia ia; wiwo kona maka ke nana'ku ia i ka maka o ka mea ana i hana hewa aku ai. Pela no na kanaka a pau, ke hana hewa aku lakou kekahi i kekahi. Hopohopo ka manao, no ka mea, ua ike lakou he hewa ka lakou hana ana.

2. Ke ninau aku nei au, heaha ia mea iloko o ua keiki la, e hoikeike ana ia ia i ke ano o kana hana ana? I ko'u manao, o ua luna la no; o kana oihana no ia, e hoapono i na mea pono, a e hoahewa i na mea hewa a pau iloko o ke kanaka. Nana no hoi e hoapono aku a e hoahewa aku i ka hai hana ana. O ko'u lunaikēhala, ea, aole ia i nana i ko'u hewa a me ko'u pono wale no. Ua nana no i ko hai pono a me ko

Pehea e akaka ai, aia kekahi oihana a ua lunaikēhala la ma na hana a kakou e hana aku ai i ke Akua?

2. Pehea hoi e akaka ai ka pili ana o kana oihana ma na hana a kakou e hana aku ai i na kanaka?

E hoakaka loa mai i ka hana ana a ua luna la iloko o kekahi keiki, a iloko o kekahi kanaka makua paha?

hai hewa, me ka hoapono aku a me ka hoahewa aku, e like me ke ano o ka lakou hana ana.

Ua ike kakou ia mea i kekahi manawa, me he mea la iloko o ka naau, e paipai ana ia kakou e hana i kekahi hana maikai, e kōkua wale aku i ka poe popilikia paha, i ka poe ilihune paha, i ka poe i hoomaauia paha, a ua ike no hoi kakou i kekahi mea iloko o ka naau i kekahi manawa, e ao mai ana ia kakou, penei, "he hewa maoli ia mea, mai hana aku oe." O ua lunaikēhala la no ia e hoomaopopo ana i kana oihana pono. I ka wa pono o ke kanaka, aole hoohewa mai, aole hoi hooweliweli mai kona lunaikēhala ia ia, alaila, oluolu wale no kona manao: aka, hewa ka hana ana i ke Akua a me kanaka, hoohewa mai kela, a hea mai i ka poino maluna o ua kanaka la, o kona kaumaha no ia.

Eia kekahi. E noonoo kakou i ke ano o kana ao ana mai.

1. Ina paha huhu kekahi keiki i kona makuakane a me ka manao paha e kui aku ia ia, pehea ka noonoo ana o ua keiki la? Menei paha, he kanaka ikaika kona makuakane, a ina i kui aku oia ia ia, hoopai koke mai paha kela i kona hewa me ke kaumaha loa. No ka mea, ua oi aku ka ikaika o kona makuakane. Kanalua paha ua keiki la malaila. Ua akaka kona naaupo, ke kui wale aku ia i kona makuakane ikaika, no ka mea, oia ke poino ma ia hana ana, aole o kona makua. Aole nae manao iki ua keiki la,

/ Pehea e akaka ai, aole no ka makau maoli i ka eha wale no, ka hopohopo ana o kekahi ke kui aku i kona makua?

ma ka pono a me ka pono ole, o keia hana ana: ma kona pomaikai a me kona poino wale no kona noonoo ana.

Aka, ina paha he mai kona makuakane, a nawaliwali loa, e hiki no i ua keiki la ke kui aku ia ia me ka hopohopo ole ma ka eha o kona kino: aole nae hiki pono kona manao, no ka mea, ua ike ia he hewa maoli ke kui aku ia i kona makuakane. He mea no iloko ona e hoole ana i kela hana kolohe ana i manao ai: a ina paha ike ua keiki la i kekahi keiki e ae e kui ana i kona makuakane, hoohehewa koke no ia ia ia, me ka ae aku i ka hoopai ana i kona hewa. A ina no hoi, eha ua keiki la, i kona kui ana i kona makuakane, minamina paha kakou ia ia, aka, manao kakou a pau loa, ua pono kona eha ana.

Eia kekahi. Ina i ike kekahi keiki, he hewa maoli ke kui ana'ku i kona makuakane, ina ua ike no hoi ia i kekahi mea iloko ona, me he mea la e papa ana ia ia, penei, "u'oki, mai hana aku oe i keia mea hewa." O ka leo o ua luna la no ia e kala ana iloko ona. Ina he huhu nui ko ke keiki i kona makuakane, alaila, e lua manao like ole iloko: o ka huhu e paipai ana ia ia e kui aku i kona makua, a o ka luna ikehala e hoole ana; a malaila e maopopo ai kona ano pono, a me kona ano hewa paha, ma kona hoolohe ana a me kona hoole ana i ka leo o kona luna ikehala. O ka hoolohe ia ia ka pono, no ka mea, he pololei kona ao ana mai.

Heaha ia mea iloko o ke keiki e ao ana ia ia? A pehea hoi ke ao ana?

" Eia kekahi. Ina paha, he hapaha i kekahi kanaka, a manao iho la oia e kuai lilo mai i lei nona me ua hapaha la, a ike aku la ia i kekahi kanaka e ae ua hemahema loa i ke kapa ole a me ka malo ole. Noonoo iho la paha ia i ka ilihune loa o ua kanaka la, a pii mai ke aloha paha ia ia, alaila, elua manao like ole iloko o kona naau. O ka manao aloha, e paipai ana ia ia e kokua aku i ua kanaka ilihune la, a o ka manao lapuwale ma kona hanohano iho. Kokua ikaika kona lunaikehala mamuli o ka manao aloha, a hoopono mai no i kela manao; a ina he kanaka pono ua kanaka la, lanakila kona lunaikehala a make kona manao lapuwale, a ina he kanaka hewa, alaila lanakila kona manao ma kona hanohano iho, a lilo kana dala i ka mea lapuwale.

Eia no hoi kekahi mea e maopopo ai ke ao ana mai o ko kakou lunaikehala. Eia, o ka nana pono i ke ano o ko kakou manao mahope iho o kekahi hana a kakou e hana'i. Penei, ina i pono ka hana ana a ua kanaka la, a kokua aloha aku ia i kona hoa ilihune me kona waiwai, a mahope iho noonoo oia i ke ano o kana hana ana, oluolu wale no kona manao; aole hooheha mai kona lunaikehala ia ia. no ka mea, ua pono kana hana ana: a ina paha ike aku kela kanaka

1. Ina e manao kekahi keiki paha, kekahi kanaka makua paha, e hana hewa ia hai, o na mea hea elua e paio ana iloko ona? Pehea ka paio ana?

2. Ina e manao kekahi kanaka e manawalea aku ia hai o na mea hea elua e paio ana paha iloko ona? A pehea ka paio ana?

i kekahi kanaka e ae e hana pono ana pela, kupa koke ka makemake a me ke aloha ia ia. Mahalo na kanaka a pau i na hana maikai, no ka mea, he lunaikihala iloko o na kanaka a pau, e ao ana ia lakou.

Eia kekahi. Ina paha lokoino kela kanaka i kona hou ilihune, aole kokua ia ia, a nana wale aku paha ia ia, a mahope iho noonoo ia i ke ano o kana hana ana, pehea? Oluolu anei kona manao ia ia iho? Aole oluolu; makau o hiki mai paha auanei kekahi mea poino maluna ono. I ka wa popilikia i ka mai paha, i ka ilihune paha, ku nui mai kona hewa imua o kona alo, a weliweli kona manao.

Pela paha ke ao ana mai o ka lunaikihala ia kakou. E ka mea e heluhelu ana i keia pepa, o keia olelo paha kekahi mea e akaka ai kana oihana ia oe, aka, o kou noonoo ana kekahi. E noonoo nui oe, a e imi pinepine i na mea iloko o kou naau, a pela e maopopo ai ka hana a keia mea, a kakou e manao nei.

Na mea i akaka ma keia imi ana.

1. Ua ike kakou ma keia imi ana i ka mea e makau koke ai o ka poe hewa. He lunaikihala iloko o lakou e hai ana a e hoafa ana i ko lakou hewa; aole hiki ia lakou ke hoopoina: aole hoi hiki ke hoowalewale i ko lakou hewa. Nolaila, hiki wawe mai ka makau ia lakou: a o

Pehea ko loko o ke kanaka mahope o kana hana pono ana ia hai? Piikia anei a kaumaha? Mama paha a oluolu?

2. Pehea hoi ko loko ona mahope o kana hana kolohe ana ia hai?

ka poe pono hoi, no ka ike ole i ko lakou hewa, aole o lakou makau.

2. Ua akaka ka mea e loa koke mai ai ka hewa o ka poe hewa. No ka hana ikaika ana a ka lunaikēhala iloko, puka mai ka hewa mawaho ma ka ili, a ma ka hana ana hoi. Nolaila, ma ka helehēlena o ka maka o kekahi poe hewa loa, a ma ke ano o ka hana ana a kekahi poe, ua ikeia ko lakou hewa. Make hewa ko lakou manao ke huna, no ka mea, he kanaka ikaika iloko e hōolei ana i ka hewa mawaho. He oiaio maoli kela olelo, Hal. 9: 16.

3. Mai hōole, a mai hoino i ko oukou lunaikēhala, no ka mea, ua ike iho nei kakou, oia ko ke kanaka alakai ma ka pono. Ua like kona leo me ko ke Akua leo iloko o oukou. Nolaila, e hahai mamuli o kona kuhikuhi ana.

Ina aole ua lunaikēhala la iloko, loa anei ka oluolu i ka wa e hana maikai ana, a o ke kaumaha hoi i ka wa e hana hewa ana?

No ke aha la ka wiwo koke o ka poe hewa a wiwo ole hoi ka poe pono?

No ke aha e puka koke mai ka hewa o ka poe kolohē, aole hiki ke hunaia?

Pehea kīkou e hana aku ai i ko kakou lunaikēhala i pono kakou?

MAHELE II.

Na mea e pololei ai a e ikaika ai ka Lunaikihala, a me na mea e kekee ai a e nawaliwali ai.

Ua kokoke kaulike kekahi mau mea o ke kino a me na mea o ka uhane. Ua like ole na kino o kanaka, a pela no na uhane. Ua nui kekahi kino, a ua uuku kekahi. Ua ikaika kekahi kino, a ua nawaliwali kekahi. Ua mama kekahi i ka hele, a ua lohi kahi. Pela wale no na uhane o kanaka: ua like ole. Akamai kekahi kanaka i ka noonoo, a hawawa kekahi. Makaukau kekahi i ka helu, a hemahema loa kekahi: a pela wale aku no.

Ua maopopo lea keia mau mea ia kakou a pau loa. Eia no nae kekahi mea nui i akaka'i i ka poe noonoo; eia, *o ka lala o ke kino a o ka uhane paha, i hoošana pinepineia, oia ka lala makaukau loa.*

O ke kanaka lawelawe hana, oia ke kanaka ikaika ma kona kino, a o ke kanaka noho wale, uuku kona ikaika. Ikaika loa na lima o na kanaka kuihao, mahiai, kalai laau, hoe waa, no ka mea, he nui ka lawelawe ana o ko lakou lima.

Ina paha hana pinepine kekahi kanaka me kona lima akau, a waiho wale kona lima hema, kokoke emi iho ka ikaika o ua lima hema la, a ikaika loa ka lima lawe hana. Pela no ka ma-

Ua like loa anei na kino o kanaka a pau, ma ka ikaika, ka maikai, ka mama, a me ia mea aku ia mea aku?

A ua like loa anei ko lakou uhane ma ka noonoo, ka hoomanao a me kela hana keia hana?

Heaha ka mea e ikaika ai a e makaukau ai na lala o ke kino? Pehea ka lima i hoošana pinepine ia a pehea

ka, a me ka waha a me ka pepeiao. O ka mea ia e makaukau ai keia mau lala a pau, o ka hoo-hana pinepine ia lakou. He kanawai keia no ke kino, a pela no hoi na mea e pili ana i ka manao iloko. O ke kanaka noonoo nui, oia ke kanaka akamai i ka noonoo, a o ke kanaka hoomanao nui, e like me na kuauhau a me na kakaolelo o Hawaii nei, oia ke kanaka makaukau ma ia hana, aole poina kekahi mea ia ia. O ka hana pinepine ka mea e makaukau ai na lala a pau o ke kanaka.

E like me keia mau mea i oleloia ae nei, pela no ka lunaikehala. O ka hoo-hana pinepine ia ia ma kana hana iho, kekahi mea ia e ikaika ai a e pololei ai hoi kana hana ana. Ina i noonoo pinepine na kanaka a me na'lii i ke ano o ka lakou hana ana a pau loa, a ninau ia lakou iho i kela la i keia la, penei, "Pehea la keia hana a'u e hana nei? He pono anei? Ua hewa paha," me ka makemake io e hahai i ka pono maoli, ina ua pololei koke ka lakou hana ana. No ka mea, o ka imi pinepine i ka pono io, me ka manao e hana maoli ona, ma na hana a pau a kakou e hana'i, oia ka mea e ikaika loa ai ua lala la o ka uhane, o ka lunaikehala, oia ka mea e pololei ai kona kuhikuhi ana. No ka imi ole a

ka lima e waiho wale ana? Pehea ka maka? Ka pepeiao? Ka wawae? Ke kua?

Heaha ka mea e hikiwawe ai a e ikaika ai na hana a ka Uhane? Ka poe hea ka ikaika i ka noonoo? Ka poe hea ka i hikiwawe i ka hoomanao?

E like me ke kanawai no ka makaukau ana o ke kino i kana mau hana, a me ka hikiwawe ana o ka

me ka manao ole i ka pono a me ka hewa o ka lakou hana ana, nolaila, ka hawawa o ko lakou lunaikēhala, a hana wale aku lakou i kela mea keia mea me ka hoomaopopo ole i ka hewa a me ka pono. Auhau wale na'lii me ka noonoo ole i ha hewa a me ka pono o ko lakou auhau ana. Hookupu na kanaka me ka manao ole i ka pono a me ka hewa o ko lakou hookupu ana. Kuai lilo aku a kuai lilo mai na kanaka, mare aku a mare mai, hoohehewa wale aku a hoohehewa wale mai, me ka hopohopo ole i ka hewa o ka lakou hana ana. Nolaila, ua like ko lakou lunaikēhala me he mea hokii la, a ua nawaliwali loa. No ka hoohehewa ole ia.

Eia hoi kekahi mea e pono ai ka lunaikēhala, *o ka nana pinepine i na hana pololei a me ke ano maikai o ka poe pono io.* E noonoo nui i ke ano hemolele o Iesu Kristo, ke keiki a ke Akua, a me ka pololei loa o kana hana ana. Pela no hoi ia Mose, Iosepa, Samuela, Danielā, Davida, a me ka poe pono io i neia manawa. Ma ka nana pinepine i ka poe pono io, e like me he mau aniani la, malaila e pololei ai ko kakou manao ana i ka hewa a me ka pono, a pomaikai ke kanaka akamai ma ia hana.

Uhane i kana mau hana, pela anei ke kanawai no ka lunaikēhala? E hoakaka loa ia mea.

Heaha ka mea e pololei ai a e ikaika ai ua luna la ma kana mau hana? Heaha hoi ka mea e kekee ai a e hemahema ai? E hoomaopopo loa ia wahi.

Heaha kekahi mea e ae e pololei ai ka hana ana a ka lunaikēhala?

Kekahi mau mea e kekee ai a e nawaliwali ai ka lunaikēhala.

1. O ka noho wale me ka manao ole i ke ano pono a me ke ano hewa o ka kakou hana ana a me ko kakou naau. E like me kekahi lala o ke kino, ua waiho wale ia, a nolaila, ua pau kona ikaika, pela no ka lunaikēhala, ke waiho wale ia. Ina hana wale aku kakou i kela mea keia mea me ka imi ole i ka pono oiaio, kokoke hui-kau loa na mea pono a me na mea hewa, iloko o kakou, a pohihihi loa ka pono ia kakou. O na kamalii ao pinepineia ma ka pono e ko lakou mau makua i ka wa uuku, o ka poe ike maopopo lea ia i ka pono io. Ua oi loa aku lakou mamua o na kamalii i ao ole ia e na makua, no ka mea, ua maa ia lakou ka imi i na mea pono io.

2. Eia hoi kekahi mea e pono ole ai ka lunaikēhala o ka hookipa ana i na manao kolohe a me na mea ino iloko o ka naau. O ka ike maka ana, a me ka lohe ana'ku paha i ka hana hewa ana o ka poe hewa. I ka lohe mua ana o ke kanaka pono i kekahi olelo ino loa, he kahaha kona, a me ka hoopailua paha, no ka mea, ua maopopo ia ia ka hewa o ua olelo la. Aka, ina lohe pinepine ia i na olelo ino, alaila, pau kona kahaha ana a me kona makau, a mahope pahee wale kona waha i na olelo kolohe. Pela no ka inu rama, aihue, wahahee, a me na hewa a pau. He mea pipili loa ka hewa,

Heaha ka mea mua e nawaliwali ai ka lunaikēhala?

Heaha ka mea alua? E' hai nui mai.

nolaila, aole pono e hoolauna iki aku ia ia, e make auanei ka lunaikēhala iloko, a lilo ka hewa i mea pono no kakou. Poino kakou ke walea na maka i ka nana'ku i ka hewa.

Ua ike kakou ma kela mokuna, ua like ka lunaikēhala iloko o ke kanaka, me he mea la e kauoha maoli ana ia ia ma ka pono. Ua akaka ia. Eia no nae kekahi mea e ikaika loa ai kana hana ana, o ka hoolohe pono i kona leo. Ina i pakike aku kakou i kana, o kona nawaliwali no ia, a mahope paupauaho loa paha: o kē kanaka hoomau ma ka hoolohe i ka leo o kona lunaikēhala, ke kanaka makaukau ia e pale aku i na mea hoowalewale: aole lanakila koke ka hewa maluna o ua kanaka la. Ina i pololei loa ka hana ana a kekahi kanaka ma ka hoolimalima ana ma ke kamailio maoli ana, a me na hana a pau ana i hana'i i na kanaka, mamuli hoopailua loa kona manao i na hana kekee a pau, a ikaika loa kona pale ana'ku i ka hewa. O ka maa ma ka hana pololei, kona mea ikaika ai. A o ka mea lauwiki wale i kekahi manawa, a hoopunipuni, a kuai kekee paha, he kakaikahi nae, mamuli palupalu loa kona lunaikēhala, a e lilo lili'aku kona hoopailua ana i ka hoopunipuni, a me ke kuai hewa; a pomaikai ua kanaka la

Heaha ka pomaikai ke launa kakou me ka poe pono?
A heaha ka poino ke launa me ka poe hewa?

Ina e hoolohe kakou i ka leo o ka lunaikēhala, alaila, pehea ia? Ina e hookuli pinepine kakou i kona leo heaha ka hope?

Pehea ka hoomaka ana o ka hewa iloko o ke kanaka? Me he mui la anei? Me he mea uuku la paha?

ke lilo ole ia i ka lalau a me ka lawe wale. No-
laila, mai uumi ka leo o ka lunaikēhala, aka, e
hoolohe aku ia ia.

Eia kekahi. Ua kokua like keia mau kana-
wai elua kekahi i kekahi iloko o ke kanaka. O
ka noonoo pinepine i ka hewa a me ka pono o
ka kakou hana ana, ka mea e mahuahua ai ko
kakou makemake ma ka hana pololei, a pela no
hoi o ka hana pinepine i na mea pololei loa, ka
mea e maopopo loa ai ka pono a me ka hewa
ia kakou.

Eia kekahi. Ua ike iho nei kakou ma ka
Mahele 1, o ka lunaikēhala ka mea e oluolu ai,
a e eha ai hoi ka naau. Aia no nae i ka hoo-
hana pinepine ana ia ia a me ka ole.

O ka hana pinepine i na hana maikai, ma-
nawalea pinepine i ka poe ilihune, kokua aku i
ka poe naaupo, hoomama aku i ka poe kauma-
ha, o ka mea ia e hoihoi loa ai ka naau ma ia
hana maikai; a o ka hana kakaikahi i neia mau
mea pono, oia ka mea e uuku ai ka hoihoi ana
o ka naau ma na hana maikai a pau. E nana
kakou i ka poe hana lokomaikai pinepine aku
ia hai, kokua wale aku mamuli o na hana mai-
kai a pau, pehea lakou? Aole anei oluolu? Ua
oluolu. Me he muliwai la ka hobonu o ko la-
kou olioli ma ka naau. E nana no hoi kakou i

Ina walea ke kanaka i ka hana ana i na hewa he nui,
pehea aʻuanei kona lunaikēhala?

Ina walea ke kanaka i ka hana ana i na mea pono
he nui, alaila, pehea kona lunaikēhala?

Pehea e hana'i ke kanaka i hoopenoia oia e kona
lunaikēhala a piha loa kona naau i ka oluolu?

ka poe imi i ko lakou pono wale iho no, aole manao iki aku i ko hai pomaikai. Kokua uuku wale no i ka poe ilihune, a me ka poe popilikia, pehea ia poe? Oluolu anei ko lakou naau? Aole oluolu nui. No ka mea, uuku ka lakou hana maikai ana, nolaila, aole lealea pono ko lakou naau. Nolaila, i ko ke Akua haawi ana mai ia kakou i ka hana maikai he nui loa, ua akaka kona lokomaikai. He nui wale ka hana aloha, a me ka hana me ka uku oleia mai no ka poe naau a me ka poe ilihune, a pomaikai ka poe mikimiki ma keia mau hana oluolu.

Ina no nae pale pinepine aku ke kanaka i ka leo o kona lunaikehala, alaila, emi koke mai ka eha o kona naau ma kona hewa iho, a mamuli pau loa kona eha i ka hewa, a oluolu wale no kona manao malaila. Ina i huli aku ke kanaka pono ma ka hewa, ma ka inu rama, lealea, lawe wale paha, i kinohou he wahi hilahila iki kona, a o kekahi poe, ua hilahila loa a me ka makau, a mahope, no ka walea, pau loa ka hilahila a me ka makau, a kaena maoli paha kekahi poe ma ka hana kolohe. Pela wale no ka poe puniwaiwai, aihue, inu rama, ahiahi, a me ka poe imi lealea.

A pehea? Pomaikai anei ka poe hana hewa me ka makau ole? Aole pela ko'u manao. No ka mea, ina i eha a kaumaha loa ka naau o ke

Ina e pale pinepine ke kanaka i ka leo o kona lunaikehala, heaha ka hope? Pehea ka ulu ana a me ka mahuahua ana o ka hewa iloko o ke kanaka? E hai nui mai.

Pomaikai anei ka poe walea i ka hewa no ka hoohia-

kanaka no kōna hewa iho, alaila, akahēle ia ma ka hana hewa. Heaha kona malaila? He minamina i ka pono paha, a oia kona mea e pakele ai. Aka, o ka mea hana hewa me ka makau ole a me ka hilahila ole o ka naau, e hana hewa wale aku no oia ma ke akea me ka makau ole i na maka o kanaka a me ke Akua, a e loa koke aku ia ia ka uku no kana hana ana. E hoomanao i Naheluf 3: 4, a me Daniela 5: 22—30, a me kekahi poe i make aku nei ma keia pae aina. Eia kekahi mea noonoo no kakou, ma keia wahi: o ko ke Akua lokomaikai keia, o kona ao pinepine ana a me kona hooweliweli ana i ko kakou naau, i pono kakou a i pakele kakou i ka make ino loa: o kona kokua no ia, i pono a i ola kakou. Ua maopopo ka poino o ka poe hana hewa me ka makau ole, no ka mea, ua pepehiia ko lakou lunaikēhala, a ua hookuuia mai lakou e ke Akua e hele mamuli o ko lakou manao lapuwale a hiki wale aku i ka make.

Aole loihi loa ka hiamoe ana o ka lunaikēhala o ka poe hewa loa. Mamuli ala hou mai ia me kona ikaika, e hana i kana hana pono, a e hoomainoino i ka uhane lawehala. Ina aole ala mai oia i loko o ke kino ke kanaka, imua o ke Akua no e ku mai ai, a e kokua aku mamuli o ka make weliweli o ka uhane, oia paha auanei ka ilo make ole.

moeia o ko lakou lunaikēhala, i eha ole i ka wa e hana hewa ai? Pehea e akaka ai, aole o lakou pomaikai ma ia mea?

Ahea e ala mai ka lunaikēhala me ka hana ikaika loa, ke ala ole i keia wa?

Na mea i akaka.

1. O ka hana pono pinepine, oia ka mea e hoihoi ai a e lealea ai hoi ka naau i ka hana pono: a o ka pale pinepine aku i ka hoowalewale me ka ikaika a me ke kanalua ole, oia ka mea e hiki pono ai ke pale aku i na mea hoowalewale a pau: a pela aku no, ma ka hooikaika ma ka hana pono, e mahuahua ai ka pono o ka naau a e emi iho ka makemake i ka hewa.

2. O ka hana hewa pinepine ka mea e hiki ole ai ke pale aku i na mea hoowalewale. Nawaliwali loa ka poe walea i ka hana hewa, ke kiiia mai lakou. Hina koke lakou iloko o kela lua make keia lua make; a ina i huli iki ae lakou ma ka pono a noho me ka manao paa loa, e ku malaila, aole hiki pono, ke kokua ole ia mai lakou e ke Akua. Haule hou no, ke hoowalewaleia mai lakou: aneane hiki ole ke kanaka walea loihi i ka hewa, ke huli hou ae i ka pono, a ku paa malaila, no ka mea, ua nawaliwali kona lunaikehala, ka mea e hiki ai.

3. Nolaila e pale ikaika loa aku i na mea hoowalewale a pau, a ina ike kakou i kekahi mea hewa e pipili ana ia kakou, eia wale no ka wa pono, e oki loa aku: ano no e haalele, no ka mea, mamuli paakiki loa ua mea ino la, a nawaliwali ka manao e pale aku.

Heaha na mea nui ekolu i hoomaopopo loa ia ma keia mokuna? Ka mua? Ka lua? Ke kolu?

Ina e lilo ana kekahi kanaka i kekahi hana hewa, i ka manawa hea e hikiwawe ai ke hoopau ae? A i ka manawa hea ane hiki ole?

MAHELE III.

He mau rula e pololei ai ka kakou hana ana.

E ka mea heluhelu, i ka wa e manao ai oe e hana i kekahi mea, penei ka pono, ea, e noho iho a e hoomanao e mamua i keia mau rula:

1. Mamua o ka hana ana e ninau e oe ia oe iho penei, he pono anei keia mea a'u i manao ai e hana? He hewa paha? A ma kou imi ana i ka hewa a me ka pono o ua mea la au i manao ai e hana, elua mea e maopopo ai: o ka lunaikēhala, a me ka olelo a ke Akua. E nana pono oe i ke kuhikuhi ana o keia mau mea elua, no ka mea, ina i hana wale aku oe me ka waiho wale i keia mau mea e akaka ai ka pono, hewa loa auanei kau hana ana, a e hoopai mai ke Akua i kou hewa. Mai lalau e i kekahi hana: alia, a maopopo ka pono o ua hana la, alaila lalau aku. No ka mea, aole pono e hoopaa e i ka manao i kekahi mea a mahope imi i ka pono a me ka hewa o ua mea la: aole loa ka pono pela, no ka mea, ua paa e ka manao. E imi e mamua ka pono.

2. E hoomanao i na mea i oleloia mamua, no na mea e nawaliwali ai ka lunaikēhala. Eia no kōua mau mea e nawaliwali ai, o ka hookuli a me ka pakike aku ia ia. No ka nawaliwali a me ka hemahema o ka lunaikēhala ua pohihihi

'Ina e manao ana kekahi kanaka e hana i kekahi hana, pono anei ke hana koke aku me ka palaka a me ka noonoo ole i ke ano o ia hana?

Pehea oe e ninau e ai ia oe iho mamua o ka hana ana, i pono ai?

ka pono i kekahi manawa, a kanalua ka manao. A ina hoi kanalua loa ka manao i kekahi mea, pehea la e pono ai? Penei paha, mai hana aku i ua mea la. E waiho no. Ina no nae ike oe, ua like a like ka hewa o ka hana aku, a me ka hewa o ka waiho, e aho no e hana.

3. E paa loa keia kanawai iloko ou, penei e hana i na mea a pau a kou lunaikehala i kuhi-kuhi mai ai, a e waiho kaawale aku i na mea a pau ana i papa mai ai. Ma kau olelo ana, noonoo ana, hana maoli ana, ma kahi malu, ma kahi akea, iloko o ka hoomaauia mai, a me ka hoinoia mai, e hoomau loa aku ma na mea au i ike ai he pono, a he pololei maoli. Mai manao nui oe i kou pomaikai iho a me kou poino iho ma na mea o keia ao, aka, ma ka pololei maoli ma na hana a pau, malaila e manao nui ai. No ka mea, o ka hewa wale no ka mea e poino ai ke kanaka: aole poino e ae e like me ia. A pela no aole waiwai a me ka pomaikai e ae e like me ka pono oiaio. O ke kanaka pono io, ke kanaka pomaikai. Mai manao nui oe i ka mea ku e ia oe, a me ka mea kokua mamuli ou. He mea ole keia, e hooi loa aku i ko ke Akua pono mamua o na mea a pau.

Eia kekahi mau rula hooponopono, mahope iho o ka hana ana i kekahi hana; 1. E noonoo

Ma na mea hea elua e imi ai kakou i ka pono a me ka hewa o kekahi hana?

Heaha ka rula elua e pololei ai ka hana ana? Ina e kanalua kakou i kekahi hana, he pono paha, he hewa paha, alaila, pehea e hana'i?

Heaha ka rula ekolu e pololei ai ka hana ana?

pinepine i ke ano o na mea au i hana'i, i ike pono oe i ka hewa a me ka pono o na mea a pau au i hana'i. Ua kapaia keia hana, he *hookolokolo ia kakou iho*.

E hana hoi i keia me ka wikiwiki ole. E imi ikaika ia oe iho, a ike maopopo oe i kou ano iho; kau i ke aniani o ke Akua imua o kou maka a e hookolokolo ia oe iho malaila. E ninaninau i kou lunaikihala, ma ke ano o kau hana ana. Penei hoi kekahi pono, e noonoo menei, ina ike au ia hai e hana ana e like me au e hana nei, pehea kuu manao ia ia? Hoopailua paha au ia ia? Menei hoi kekahi imi pono ana, ina i noho mai o Jesu ke keiki hemolele a ke Akua, ma ko'u wahi i noho ai, e hana anei oia e like me a'u e hana nei? Eia no hoi kekahi pono, e ninau haahaa aku i ka poe naauao, i na mea pohihihi a me na mea paakiki o ka pono, i akaka. Ma keia hana a pau, e hoohaahaa, a e hooikaika loa. Mai hoomolowa ma keia hana nui.

Eia kekahi. Pau ka hookolokolo ana, a ua maopopo paha ia oe ke ano o kau hana ana, alaila, penei kekahi pono:

1. Ina ike oe ua pono kau hana ana, alaila, e hoomaikai aku oe i ke Akua, ka mea nana i koku mai ia oe e hana pono: a ma kou ike ana i ka malu a me ka olioli iloko ou e mahuahua ka ikaika o kou manao ma ka pono.

Heaha ka mea hookahi e poino io ai ke kanaka? A heaha ka mea hookahi e waiwai io ai a e pono io ai ke kanaka?

Mahope o ka hana ana i kekahi hana; alaila, pehea kakou e hookolokolo ai ia kakou iho, i pono ai?

2. Ina ike oe, ua kawiliia ka hewa a me ka pono iloko o kau hana ana. Ua pono kekahi hana ana a ua hewa paha ka nui, alaila, e imi aku oe i na mea e kono mai ai ka hewa iloko o kau hana ana, a e pale aku i ua mau mea ino la. Ina paha he makamaka kou mea i hewa ai, he hoalauna paha, he palapala paha, he ino ma ka naau paha, e ala koke ae a e hooakaawale aku i keia mau mea e pili ana ia oe.

3. Aka, ina ike oe ma kou hookolokolo ana ia oe iho, ua hewa loa kekahi mau mea au i hana'i, alaila, penei ka pono:—

1. E noonoo nui i ua mau mea hewa la a ike lea oe i ke ino loa, a me ka lawehala loa o kau hana ana: a eha a kaumaha hoi kou naau no keia hewa au i ike ai.

2. Ina i eha loa oe i kou lunaikchala, a lele ka oili no kou hewa mai a pii ka lunaikchala a kaumaha oe i ka makau, mai noho a pale koke aku i keia mau mea. E ae aku no i keia ao ana, no ka mea, he waiwai loa ia nau: mai hoo-huli koke ae i kou manao i kekahi mea e i nalo-wale kou eha, a maha koke kou naau. Ina nui kou eha no ka hewa, au i hana'i, alaila, aole oe e hana hewa koke hou aku. Pomaikai ke kanaka kaumaha i kona hewa iho.

Pehea ka hookolokolo ana i pololei loa? E hai nui mai.

A pau ka hookolokolo ana, a ike oe ua maikai kau hana ana, alaila, pehea oe e manao ai, i pono?

A ina ike oe, ua pololei kau wahi o kau hana a hewa kau wahi, alaila pehea oe e hana'i?

Ina e ike oe, ma kou hookolokolo ana, ua hewa io

3. Mai hoopoina koke i kou hewa au i ike ai, a loa mai ia oe ka manao paa loa, aole e hana hewa hou aku.

4. Ina he mea hiki ia oe, e hoihoi aku i kou mea i lawehala'i, i kona mea au i lawe ai. Ina i halalo iho oe a ike, ua hoopunipuni aku oe i kekahi, e hele koke oe, a e hai pololei aku ia ia. Ina i aihue oe, e hoihoi koke aku i ka mea au i aihue ai; a pela aku no ma na mea lawehala a pau. Ina, no nae, he mea hiki ole ia oe ma ka hoihoi, no ka pau e o ka waiwai paha, no ka hiki ole maoli no paha, eia ka pono, e hai maoli aku i kou hewa i kou mea i lawehala ai.

5. E hoomanao pono oe i keia, ina i hewa oe, aole oe i hewa i ke kanaka wale no. I ke Akua kekahi: ka mea nui ia. Nolaila, e imi ma ka mihi haahaa, a me ka manaoio i ke kalahala nui, e hoolaulea aku i ke Akua ka mea nana e hoopai i na mea hewa a pau ma ka pololei. E makau i ke Akua.

6. He au iloko o ka naau, e like me ke au iloko o ke kai. E holo ana ke au iloko o kekahi poe ma ka hewa. Malaila ko lakou manao a me ko lakou makemake nui: a o ke au iloko o kekahi poe, ua holo ia ma ka pono: aia ma ka pono o ke Akua na manao o lakou e holo ai.

oe, pono anei ke pale i ka manao no ia hewa, pono paha ke noonoo nui ia mea a akaka loa ka ino?

Ina eha loa kou naau no kou hewa, pono anei ke hooluolu koke ae? A e pono anei ke hoopoina koke ia hewa?

Ina ua aihue oe i ka hai, pehea oe e hana'i, i pono?

Nolaila, e nana iho oe i ke au iloko o kou naau. Mahea ka nui o kou manao ana, a me kou noo-noo ana, a me kou kuko ana? Malia paha ma na mea o keia ao, a ma ka ino paha. Ina pela, e ala ae oe a e hooihuli ae i ua au la ma ka pono. He mea weliweli ka holo ana o ka manao ma ka hewa.

7. E hana i keia mau mea a pau me ka hilinai aku i ke Akua. Ua makaukau oia e kokua mai i ka poe hilinai aku ia ia! He oiaio ka olelo a Iakoba e i ana, "Ina i nele kekahi o oukou i ke akamai, e noi aku oia i ke Akua, i ka mea i haawi wale mai no na mea a pau, me ka hoiole ole mai, a e haawii mai no ia nona."

Na mea i akaka.

Ua akaka ka pono o ko ke Akua hoopai ana i ka poe hoopaaikiki ma ka hewa. No ka mea, ua haawii mai i ke kanaka kekahi mea hoala iloko ono, e ao pono ana ia ia, a e alakai ana ia ia ma ka hana pono aku i ke Akua a me kanaka; a ua pili mau loa keia mea kupaianaha i ke kanaka, aole hiki ke hookaawale ae ia ia. Ua noho pu a ua hele pu me ia ma na wahi a me na manawa a pau. Nolaila, ina i hewa ke ka-

Ina i hewa kekahi kanaka i kona hoalauna, ia ia wale no anei i hewa ai? O ka hoolaulea aku i kou hoalauna, oia wale no anei kau e hana'i? Heaha kekahi mea nui e ae?

Pehea ke au iloko o kekahi kanaka, a pehea hoi iloko o kekahi? E hoakaka nui ia mea.

Ma ko kakou ikaika iho anei e hana'i kakou i keia mau hana hookolokolo a me ka hooponopono?

naka, nona iho kona hewa, a he pono ke Akua ke hoopai mai oia ia ia.

Eia no hoi kekahi mea nui. E noho mau ana keia lunaikihala iloko o ke kanaka. He mea pau ole kana hana ana: mahope aku o ka make ana o ke kino, a mau loa aku, e hoeha aku no oia i ka uhane lawehala, a e hooluolu mau aku no hoi i ka uhane i hoomaemaeia. Maopopo loa paha kana hana ana ma ka po pau ole, a ma ke ao kahi e noho ai ke Akua.

Ua nele anei kekahi kanaka i ka lunaikihala ole? Ina i hewa ke kanaka, ku pono anei ke hooheuaia a hoopaiia?

He mea hiki anei ke hemo loa aku ka lunaikihala o kekahi kanaka, i ole e hooeha mai ia mea mahope?

A make ke kino, pau anei ka hana ana a ka lunaikihala?

Pehea kakou e hana'i, i hooluolu mai ka lunaikihala mahope aku o keia noho ana?

MOKUNA III.

No na mea e maopopo ai ka mahuahua ana a me ka emi ana iho o ko ke kanaka hewa.

Ua akaka anei ka hala ole o ka ke kanaka hana ana, ke hooheha ole kona lunaikēhala ia ia? Aole. He nui ka poe hana hewa me ka eha ole, a me ka makau ole, a me ka ike ole, he hewa ka lakou hana ana, he hewa no nae ko lakou; hewa loa.

Ua ike kakou i kekahi poe, ua inu rama, moe kolohe, ahihi, aihue, a hana hewa wale i kela la i keia la, me ka wiwo ole, a me ka hilahila ole, a o kekahi poe hoi, hana hewa no, a makau no nae. Noonoo lakou i ko lakou hewa, a haa-lulu ko lakou manao.

Pehea keia? Ua hewa like anei keia mau ao-ao elua? Aole paha like loa; ua hewa no nae laua elua.

Elua mea e akaka ai ka nui a me ka uuku o ko ke kanaka hewa.

1. O kona ike. Ina paha kuhikuhi pololei ka lunaikēhala o kekahi i ka pono, a maopopo loa ia ia ka pono o kekahi mea ana e manao ai e hana, aole nae ia e hana i ua mea la, alaila, ua mahuahua kona hewa, no ka pohihihi ole o ka pono ia ia. Ua ike maopopo oia i ka pono,

Ua like pu anei ka makau a me ka makau ole o ka poe hana hewa a pau?

Hewa like anei ia mau aoao elua?

Heaha ka mea akahi e mahuahua ai ko ke kanaka hewa?

Pehea na hana a na mea uhahe ole, ua loa ole ia lakou ka mea e maopopo ai ka hewa a me ka pono?

aole nae hana aku: a pela no, ina ike kekahi i kekahi mea, he hewa, a hana'ku no nae i ua mea hewa la, he hewa akaka lea ia; aole hoi e ole kona hewa. No ka mea ua ike. Ua pai-paiia e kona lunaikehala.

Eia kekahi. Ina i naaupo io maoli kekahi; aole hoi i haawiiia mai nona kekahi mea e maopopo ai ka hewa a me ka pono, a hana'ku no ia i kekahi hewa me kona naaupo, he hala ole ia. No ka mea, aole i loaia ia ia kekahi mea e maopopo ai ka hewa o ua mea la. Nolaila, aole mea nana e hoohehewa aku ia ia. Aole pili keia i na mea uhane e like me na kanaka, pili i na mea uhane ole wale no.

Eia no nae keia. Ina i haawiiia mai ka mea e maopopo ai ka hewa, a hana hewa wale aku kakou me ka malama ole i ua mea la, ua hewa kakou malaila, no ka malama ole i ua mea la e kuhikuhi ana i ka hewa a me ka pono. Ua like no ia me ke kapena moku, e hooholo ana i kona moku ma ka moana ma kona manao wale iho no, aole mamuli o ke panana e waiho ana imua o kona alo.

Iloko o ka Paulo Episetole i ko Roma ua hoohehewaia na lahuikanaka hoomana kii, no ko lakou ike ole ana i ke Akua ma na mea ana i hana'i. Waiho mai la ke Akua i ka lani a me ka honua imua o ko lakou alo, i mau mea e maopopo ai kona mana, kona nani, a me kona

Pehea ka poe i loaia ia lakou ka mea kuhikuhi, aole nae e nana i kona kuhikuhi ana?

Pehea ko Paulo hoakaka ana i ka hewa o ka poe ike ole i ke Akua, no ia ike ole ana o lakou?

Akua ana; a ua like keia mau mea me he olelo maoli la ia lakou: aole hoi lakou i ike ia ia: aole malama ia ia. Ina paha i imi oiaio lakou ia ia ma na mea ana i hana'i, alaila, ua maopopo ke Akua ia lakou. Nolaila, ua hewa loa lakou imua o kona alo, aole hoi he mea e uhi ai ko lakou hewa.

Nolaila hoi, eia ka mea i akaka ma kela olelo a Paulo, *ina i haawiia mai i ke kanaka ka mea e maopopo ai ka pono a me ka kewa, aole nae ia i noonoo a malama i ua mea la, a hana hewa wale aku ia me ka makau ole a me ka ike ole i kona hewa, ua ku i ka hoohewaia ka hana ana o ua kanaka la.* Ua haawiia mai ka rula iloko o ka lima o ke kamana, ka mea hana hale. Ina no nae, hana wale aku ua kamana la, ma kona manao wale no, aole ma kona rula, a hewa kana hana ana, pehea ia? Aole anei pono ke hoohewa aku ia ia? Pela no ka poe paahana a pau a me ka poe hooholo moku. Ua hoolakoia lakou i na mea a pau e maopopo ai ka pono, a ina i pohihihi ka pono ia lakou, a hewa ka lakou hana ana no lakou iho ia hewa.

Eia hoi kekahi mea akaka ma ka olelo a Paulo, *e like me ka malamalama i haawiia mai, i ka hana hewa, pela ka nui o ko lakou hewa.* (Roma

E hoakaka mai hoi ia manao ma ka hana ana a ka mea paahana a me ka mea hooholomoku.

Ina i hewa ka poe naaupo, ike ole i ke Akua, like pu anei ka nui o ko lakou hewa me ko ka poe i ao nui ia?

Peneia e pololei ai ke anaia ka hewa o kekahi a me kekahi?

2: 12.) Ua oi loa aku ka hewa o ka Iseraela mamua o na lahuikanaka hoomana kii, no ka mea, ua hoike lea ia mai ke ano, a me ke kanawai o ke Akua imua o ko lakou maka mai ko lakou kupuna mai. Ina naaupo kekahi Iudaio, nona iho no kona naaupo.

2. Eia ka lua o na mea e maopopo ai ka hewa o ke kanaka, nona iho no ka pololei ole o kona lunaikehala. Ua ike ole kekahi poe i ka hewa a me ka pono, no ka pololei ole o ko lakou lunaikehala. He nawaliwali kona paipai ana a me kona kuhikuhi ana, a ua kokoke make loa ka lunaikehala o kekahi poe, a nolaila pohihihi ke ala o ka pono ia lakou. Ua aneane like pu ka hewa a me ka pono i keia poe.

Pehea keia poe? Aole o lakou hewa? Hewa no. Hewa loa; no ka mea, no lakou iho ka pololei ole o ko lakou lunaikehala. Ua ike iho nei kakou, ma kekahi mokuna mamua, i na mea e kekee ai a e nawaliwali ai ka lunaikehala: oia hoi ka hoolohe ole ia ia, a me ke ku e ana i kona ao ana. Ina paha aihue kekahi keiki, alaila noho iho a noonoo i kona hewa, he makau kona i kinohou, no ka mea, ua makaala kona lunaikehala ia wa, a ua pii nui ua luna la, aka, ina i kinai koke oia i ka leo o kona lunaikehala, a hana hewa hou aku, alaila, emi hou mai ka ikaika o kona lunaikehala, a me kona weliweli: a ma kana hana hewa hou ana, a hana hewa pinepine paha, emi hou iho ka leo o kona lunai-

Heaha ka mea elua e akaka ai ka hewa o ke kanaka?

Pehea ka hakaka ana o ke kanaka hewa me kona lunaikehala, a pepehi aku ia ia? E hai nui mai.

kehala, a emi hou iho no, a pela aku no a mo-
lowa loa ia a hiamoe loa. Alaila ma ia hope
aku, hana hewa wale ua kanaka la, me ka eha
ole, a me ka ike ole, he hewa kana hana ana.
No ka mea, ua uumiiia a kokoke make loa ko
ke Akua kanaka iloko, ka mea nana e hoike
aku i ka hewa. Aole nae hala ole keia kanaka
no kona ike ole, he hewa kela a he pono keia.
He manamana a kinikini kona hewa, no ka mea,
ua haawiiia mai iloko ona kekahi mea e maopo-
po ai ka hewa a me ka pono; aole nae ia i hoo-
lohe ia ia. Ua pepehi oia i ua mea kupaianaha
la a ke Akua i kukulu mai ai iloko ona, i pololei
kana hana ana, a nolaila, ua like oia me he mo-
ku la e holo wale ana me ka panana ole a me
ka hoeuli ole.

Ina paha i nana'ku kekahi iluna i ka la e lile-
lile ana, eha iki kona mau maka, a i nana hou
aku oia, mahuahua ae la kona eha; a ina i hana
pinepine ia pela, mahope makole, a makapo loa
paha. Alaila, i kona wa makapo aole ia i ike
aku i ka la, aka, he la no. Aole hiki ia ia ke
hoole i ka la, no kona ike ole ia ia. Pela wale
no ka poe walea i ka hana hewa. No ka hana
hewa pinepine, ua pio ka malamalama o ko la-
kou lunaikehala, ua pouli ko lakou naau, a no-
laila, ua pohihihi ka pono ia lakou. Ua mao-
popo no nae ka pono i kekahi poe, no ko lakou
hahai ana ia ia.

Pehea e like ai ia hana ana me ka nana ana o ke
kanaka i ka la? E hoakaka nui mai.

Ina e ike ole ke kanaka i ka la no kona makole, he
la ole anei? A ina i ike ole ke kanaka i ka hewa no

Nolaila, he nui na mea a kakou i hana'i me ko kakou ike ole he mau mea ino loa ia imua o ke Akua. Aole paha nānao kekahi keiki he hewa ke pakike i kona makua, aka, he hewa nui no nae ia. He nui no hoi ka poe noho palaka i ke Akua, aole noonoo i kona lokomaikai, a me kona malama ana ia lakou, a ua hewa lakou malaila; aole hoi emi iki mai ko lakou hewa no ko lakou ike ole ana, he hewa. No ka mea, o ka lakou hana hewa pinepine ana, oia ko lakou mea e ike ole ai. Pio ka lunaikēhala i ka hewa.

Ina i nawaliwali ka lunaikēhala o kekahi, a kekee no hoi ia, no wai ka hewa? Nona iho no. No ka mea, ua hehi oia maluna ona, ua hoohuli i kona leo, a nolaila, ka makaala ole o kona lunaikēhala. Ina i nawaliwali, a aneane hiamoe ka lunaikēhala o kekahi kanaka, a pohihihi ia ia ka hewa a me ka pono, no ua kanaka la ka hewa, aole no hai: a o kona hewa ana i hana'i me ka ike ole he hewa, a me ka makau ole, ua ku pono no ke hoopaiia, e like me ka hewa ana i hana'i me kona ike maopopo, he hewa io.

Eia nō hoi keia manao koikoi no ka hana hewa pinepine.

O ka mea hana hewa pinepine, a maa loa ia malaila, he mea hiki wale no ia ia ka hana hewa. Pahee wale kona mau lima a me kona mau wawae mamuli o ka hewa. Hana hewa wale

kona hoomakapo ana i kona lunaikēhala, he hewa ole anei?

No ke aha ka kakou hana ana i na hewa he nui me ka ike ole he hewa? E hai nāi i kekahi o ia mau mea.

no ia me ka noonoo ole, a aneane hiki ole ia ia ke noho a hana hewa ole. E nana i ka poe waha ohe, epa, niania, hoopunipuni, noho palaualelo, inu rama, moe kolohe. I kinohou, hakalia a hoopupu iki paha ka lakou hana ana ma ka hewa, a liuliu aku holo kiki lakou malaila. E like me ke kanaka e olioli ana, hana wale no kona waha, me ka noonoo ole o kona naau, no ka mea, ua paanaau ka mea ana i olioli ai. Pela no ka poe hookele waa, kalai laau, hooholo lio, a hokiokio ma ka pelute. No ka walea, hana wale no ka lima me ka makaala ole o ka manao.

Pela no hoi ka hana ana ma ka pono na hana a pau e pili ana i ke ano pono a me ka hewa. Ma ka hana pono pinepine, loa mai ia kakou ka lealea ma ka pono. Ina i maa loa ia kakou ka hana pololei, alaila, lealea kakou malaila, a hana wale no kakou i ka pono me ka manao ole. Nolaila, he mea waiwai loa ka *maa i ka hana pono mai ka wa kamalii mai*. E na makua, e hoomanao oukou i keia.

Eia hoi keia ninau. Ina i maa kekahi kanaka i ka hana hewa, emi mai anei kona hala malaila?

Aole loa. No ka mea, mahea la i loa mai ia ia ka *maa i ka hana hewa*? Ma ka hana hewa

Ina nawaliwali a kekee ka lunaikihala no wai ka hewa?

E hoakaka nui mai i ka maa ana a me ka walea ana ma ka hana hewa a me ka maa ana ma ka hana pono. Heaha ka pono a me ka pino o kekahi, a heaha ka waiwai a me ka pomaikai o kekahi?

pinepine no. Ina i papa mai ke Akua i kekahi hewa, a hana pinepine ke kanaka i ua hewa la, a walea loa ia malaila, he mea ia anei e ole ai ko ke Akua papa ana mai? Ua papa mai ke Akua, "mai aihue oe," a ua paa ia papa ana, aole hiki ia ia ke hoololi hou ae i keia kanawai no ka walea o na kanaka i ka hana hewa. Ina i kui mai kekahi ia'u a eha au, a noho ia a maulama i kona naau no kona hewa, he pono ia ia e mihi koke, a me ke kui hou ole mai ia'u. Aka, ina i kui hou mai ia ia'u, a eha pinepine au ia ia, aole hoi ike oia i kona hewa, aole hoi walaniana kona naau, no kona hewa, he hala ole anei kona kui hope ana ia'u? Aole, ua hewa ka mua a me ka hope o kona kui ana ia'u. O kona *maa* ana i ka hoeha ia'u, aole ia he mea e hewa ole ai oia.

Nolaila, ua akaka ka poino o ka poe walea i ka hana hewa. Hana hewa wale lakou me ka noonoo ole a me ka ike ole, he hewa. Pehea la lakou e pakele ai? Hoko o ka pouli lakou.

Pehea e akaka ai, aole e emi ka hewa o kekahi no kona maa ana malaila?

MOKUNA IV.

No ka pomaikai io.

Ua hanaia ke kanaka e ke Akua, me ka makemake i kekahi mau mea ana i ike ai. Makemake ke kanaka i ka ai a me ka ia, ka lolo, ka aina, ka hanohano a me na mea e ae he nui wale; a o ka loa ana mai ia ia na mea a kona naau e kuko ai, ua kapaia oia he pomaikai ia nona. Penei. Ina i pololei kekahi kanaka, a loa ia ia ka ai ono, a maona ia, ua kapaia oia, he pomaikai. (He lehulehu no nae ke ano o ka pomaikai. Ua loa mai ia kakou kekahi pomaikai ma ka ai ana i ka ai, ma ka inu ana i ka wai, ma ka lohe ana i kekahi leo maikai, ma ka ike ana i kekahi mea nani loa, e like me ka ia; a me ke anuenue ma ka honi ana i kekahi mea ala; a ua kapaia keia he *pomaikai no ke kino*, no ka mea, ma na wahi o ke kino e komo mai ai keia pomaikai.

Ua loa hoi ia kakou kekahi pomaikai okoa ma ka heluhelu ana i ka palapala, ma ka manao, ma ka noonoo, a ua kapaia keia he *pomaikai no ka manao*. No ka mea, iloko o ka manao wale no ia e ulu ai.

Eia no kekahi: o ka launa pu ana me na kamaka a me na hoahanau. He pomaikai okoa no ia, a ua kapaia he *pomaikai launa*.

Eia no hoi kekahi: o ka oluolu ma ka hana pono ana. Ua kapaia keia he *pomaikai no ka*

~~o ka pomaikai launa~~ launa

E hoakaka mai i ka mea i kapaia o ka pomaikai o ke kino.

Ehia pomaikai okoa o ke kanaka e hiki ke mahaleia?

pono, no ka mea, mai loko mai o ka huna pono ia e puka mai ai.

Ua ku pono ke kanaka i keia mau mea e oluolu ai a e olioli ai hoi kona naau, a ua haawi nui ia mai keia mau mea, me he mau puna wai la, no ka pomaikai, i pomaikai na kanaka. Ua hanaia ke kanaka me ka makemake i keia mau mea, a ua haawiiia mai na mea e maona ai kona makemake. Nolaila, ua akaka loa ko ke Akua makemake i noho pomaikai na kanaka ma keia ao. He lehulehu loa na mea a ke Akua i haawi mai ai i pomaikai na kanaka. Ma kana ai ana, inu ana, noho ana, hele ana, holo ana, heluhelu palapala ana, launa ana me na makamaka, hana lokomaikai ana ia hai, a me na mea like, ua loa mai kekahi oluolu no ke kino a me ka uha-ne a ua pomaikai na kanaka i keia mau mea, ke pili pono ka lakou hana ana i na kanawai paa o ke Akua.

Eia nae kekahi mea nui. *He palena ko keia mau pomaikai a pau.* Ina i lilo loa ke kanaka i kekahi mea maikai, a ma ua mea la wale no kona manao a me kona makemake, a me kona hooikaika ana, pono ole auanei kela kanaka. Mamuli lilo kela mea ana e manao ai, he pomai-kai, i mea poino nona. Penei e akaka'i. Pomaikai ke kanaka i ka ai, aka, ina i pakela ai kekahi, aole ia he pomaikai; he poino. Ina ai kakou i ka ai a maona iki, aole piha loa, he

Pehea e akaka ai ko ke Akua makemake i pomaikai na kanaka?

Ua kau mai anei ke Akua i palena no kela pomaikai keia pomaikai? Pehea e akaka ai?

pono ia. Oluolu ke kino, he mama, he ikaika a makaala ka manao: aka, ina i piha loa ka opu i ka ai a me ka ia, me he mea pehu la, alaila, hiki mai ka hiamoe, ka liliha, ka molowa, ka mai, a poino loa ke kanaka.

Pela no ke kanaka *pakela noonoo*. He pono nō ka noonoo no kekahi mau hora o ka la, aka, ina i lilo loa kekahi i ka noonoo wale no, mai ke ao a po, a i ke aumoe paha, alaila, poino. Ua lilo kona pomaikai i mea pōino, no ka mea, he palena ko keia hana e like me ka ai ana i ka ai. Ua nawaliwali na kino o ka poe *pakela noonoo*, a ua mai, a pupule loa kekahi.

O ka haipule kekahi mea e pomaikai ai na kanaka. He mea ia e oluolu ai ka manao, aka, ina i *pakela ka haipule* o kekahi, aole pono. O ka mea pule wale no a po ka la, aole hoolewa i kona kino, aole hoi hoololi i kona manao ma kekahi hana e ae, kokoke pono ole kona manao. Pohihihi ke Akua ia ia, a luuluu kona naau. Kakaikahi loa paha na kanaka i *pakela* i ka haipule io; o ka poe haipule hoomamani i ikeia e kanaka e like me na Parisaio kahiko, o lakou paha ka i *pakela*.

Pela wale no na mea maikai a pau ma keia ao; he pono no ke pakiko ma na mea a pau, a ua hewa ke *pakela* aku (e nana ia 1 Korineto 9: 25; Tito 1: 8.) Ina i holo aku ke kanaka mawaho o ka palena a ke Akua i kau mai ai,

E hoakaka nui mai i ka *pakela noonoo*, ka *pakela launa*, ka *pakela haipule*.

E hoakaka nui mai hoi i ka hana pakiko ana i na mea a pau, maloko hoi o ko ke Akua kanawai.

aole i loa ia ia ka pomaikai io, he poino kona. Iloko wale no o ua palena la ka pono a me ka pomaikai.

Ua kau kanawai ia na mea maikai a pau i haawiiia mai no ka pomaikai o kanaka. He kanawai maluna o ka *pomaikai launa, ka pomaikai no ka hana pono ana, ka pomaikai no ka noonoo, ka pomaikai no ke kino*; a ina i manao ka makemake o ke kanaka maloko o ia mau kanawai hemolele, pomaikai ia kanaka. Ua loa ia ia ke ala o ka pomaikai oiaio, pau ole. Me he muliwai la e kahe mau ana, kona pomaikai: aka, ina i hu mawaho kona makemake, a hahai wale aku ia i kela kuko keia kuko o kona naau, me ka noonoo ole i na kanawai o kona kino a me kona uhane, o ke ku e no ia i ka makemake o kona mea nana i hana. Hoomai-noino mai na kanawai o kona kino ia ia, a o ka poino wale no koe nona.

Nolaila, ua akaka ka mea e pono ai. E imi i na kanawai a ke Akua i kau mai ai maluna o kakou, maluna o na lala o ke kino a me ka uhane, a e kupaa ma ia mau kanawai. Mai ae wale aku i kela kuko, keia kuko o ka naau. Ma na mea maikai a pau e hele a hiki i ka palena, alaila, e oki, a hoi mai. He poe poino loa ka poe hahai nui loa i ka lealea o ke kino.

Eia kekahi mau rula no ka poe makemake i ka pomaikai io.

1. E hana pakiko ma na mea a pau e pomaikai ai. Mai ai i ka ai no ka ono, a me ka ma-

Ina e hemo aku ke kanaka mawaho o ka palena a ke Akua i kau mai ai, pehea auanei ia?

na wale no. E noonoo ma ka mama a me ka ikaika a me ka mai ole o ke kino, a me ka ma-kaala o ka manao, a me ka makaukau i ka hana, a e ai pakiko. E hoole ikaika i ka ai ku ole i keia mau mea pono.

Pela no ma ka inu ana. Mai ae wale aku i ke kuko ana o ke kino. Mai inu i na mea ona, no ka mea, he lealea no ke kino i keia mau mea i kinohou, aka, mahope poino.

Pela no hoi ma ke akaaka, ma ka paani, ma ka auau, ma ka hiamoe, ma ka aahu ana i ka lole, ma ka imi waiwai, a me na hana maikai a pau.

2. E lawelawe hana i kela la, i keia la. ' He poe pino ka poe palaualelo, a me ka poe aie. Nawaliwali na kino, a hoihoi ole ka manao o ka poe noho wale. O ka pomaikaiio a me ka lawe hana, ua hookuia laua, a ua noho pu ma kahi hookahi.

3. E imi i ka naauao. Aole kokoke mai ka pomaikai i ka poe naupo. Ua like ko lakou lealea me ko ka holoholona. Nolaila e helu helu palapala i kekahi manawa, a e imi manao, e noonoo me ka palaka ole. Ina he kula, e hele i ke kula, a e hooikaika ma ka imi naauao, a loa mai.

4. E noho mamuli o ka pono o ke Akua. Aia iloko olaila ka pomaikai io no kanaka a pau. Ua lana pono ka manao o ka poe hoolohe i ke Akua. I ka wa popilikia a me ka wa popilikia ole, ua lana olioli ko lakou manao, no ka mea,

Heaha ka rula akahi e hana aku ai kakou i pomai-kai io?

aole mea nana e kaili aku ko lakou pomaikai.
Ua kukuluia ko lakou hale maluna o ka pohaku
naue ole.

5. E manawalea aku i ka poe ilihune a me ka
poe hemahema. E imi mau i na mea e pono ai
ka poe pono ole. Pela no ke kauoha ana mai
a ke Akua: a ua ike oia i na mea e pomaikai ai
na kanaka. Ua like me ka olioli o ko ka lani,
ka hauoli ana o ka poe hoole ia lakou iho, a ko-
kua nui i ko hai hemahema. Ua kupono ka lakou
hana ana i ko ke Akua makemake, a nolaila, he
pomaikai okoa ko lakou. Mai manao kakou ua
pomaikai nui wale ka poe akamai i ka imi i ko
lakou pono iho; he nui ka poe lako i na mea a
pau, aole nae ofuolu ko lakou manao. Pomai-
kai ka poe imi like i ko lakou pono iho a me ko
hai pono.

Heaha ka rula elua? Ke kolu? Ha ha? Ka lima?

E wehewehe nui mai ia mau rula.

Heaha ka pomaikai nui loa, ka pomaikai oi loa aku,
ka pomaikai i like me ko ka lani?

MOKUNA V.

Ka hemahema o ka lunaikēhala, ke kokua ole ia.

Ua hoakakaia mamua ma ka Mokuna II, Mahele 2, na mea e pono ole ai ka lunaikēhala, oia hoi, ka hana hewa pinepine me ka pakike aku i kona ao ana a me kona paipai ana. Ua hana hewa no nae na kanaka a pau loa. Ua hewa pinepine na manao o na naau a pau, a nolaila, ua hemahema na lunaikēhala a pau. Aole lunaikēhala hemolele loa iloko o na kanaka a pau. No ka hoolohe ole ia, a me ka waiho wale ia, ua nawaliwali, a me ka molowa. Ua pono iki no nae na lunaikēhala o kekahi poe, o ka poe e huli ana i ka pono.

Aka, ua paa mau loa ke kanawai o Iehova. Aole ona ano hou, aole hoi i hoololi hou ia ka mau kauoha a me kona hoopai ana mai kinohi mai. Ua pau i ke paleia kona mau kanawai e kanaka, a ua ike ole na kanaka i kona makemake, no ka pono ole o ko lakou lunaikēhala, e like me ke kanaka makapo, ike ole i ke kuamoo imua ona, no kona makapo ana. Aka, no ke kanaka ka hewa o kona ike ole ana i ka pono o ke Akua; a nolaila, maluna o ke kanaka wale no, kona hewa iho. Ka hewa ana i ike ai. a me ka hewa ana i ike ole ai.

Ina paha hoounauna aku kekahi makua i kana keiki uuku, e hele io, a poalo ae ua keiki la

Pehea ka ~~pono~~ pouli ana o na lunaikēhala o na kanaka a pau i keia wa e noho nei kakou? Heaha na mea i pouli ai?

No wai ka hewa o keia pouli ana?

i kona mau maka, i hiki ole ia ia ke hele aku e like me ka olelo a kona makua, pehea kela makua? Aole anei pono ke hoohehewa aku i kela keiki? Pakele anei kela keiki ma kana i ana mēnei, "ua makapo loa au, pehea la e hiki ia'u ke hele?" No wai ka hewa o kona makapo ana a me ka ike ole hoi i ke alanui?

Ua like ka poe ike ole i ka pono o ke Akua me keia keiki. Ua hoawiiā mai ka maka no lakou, oia hoi ka lunaikēhala, i ike maopopo lakou i ka pono a me ka hewa, i hele hoi lakou mamuli o ka pono. Aka, na ke kanaka e poalo ae i keia maka maikai no kona uhanē, a nolaila ka poelēlē iloko ona. Me he kanaka la ka lunaikēhala iloko, e kuhikuhi ana i ka pono, i ka pomaikai a me ke ola, aka, ua pepehiia, a kokoke make loa keia kanaka mai ke Akua mai a nolaila ka ike ole o ka poe hewa i ko lakou wahi e hele ai.

Nolaila, ea, ina o ka lunaikēhala wale no ko ke kanaka alakai, ina ua hemahema loa. Pohihihi loa ka pono a me ka hewa, ka pomaikai a me ka pino, ma ka lunaikēhala wale no. He aniani poaeae ia, no ka mea, ua paapu i ka hewa.

1. He nui wale na mea pono ke hana'ku i ke Akua a me kanaka, aole hoi i ike ke kanaka i keia mau mea ma ka malamalama o kona lunaikēhala wale no. Ua akaka loa keia ma na aina naaupo o ka honua nei. He lunaikēhala malai-

Ina i hoopouliia ka lunaikēhala o kekahi kanaka pehea kona hemahema?

Heaha ka hemahema akahi?

la, aka, aole ike na kanaka i ka pono. Pela ma Hawaii nei mamua.

2. Ua akaka kekahi mau mea pono ma ka lunaikēhala wale no, aka, ua hemahema ka hana ana i keia mau mea ke kokua ole ia mai. Penei e akaka ai keia. Ma na aina naaupo, ua ike na kanaka he Akua, a ua hooiaio lakou ia ia, aka, ma ka hoomana ana'ku ia ia, ua hemahema loa lakou. Aole ike lakou i ka hoomana pono ana. Nolaila, iloko o ko lakou hoomana ana he nui wale na mea ino, a me ka lapuwale loa.

Ma ke aniani poaeae o ka lunaikēhala, a ua ike na kanaka, he hewa ka hana, ka pepehi wale, ka malama ole i na makua a me na keiki, aka, ma ka hana ana, ua pau keia mau mea ino i ka hanaia e lakou i na la a pau.

3. Aole hana na kanaka a pau e like me ka malamalama iloko o lakou. Ua ike iki na kanaka a pau i ka hana pono, aole nae hana e like me ko lakou ike ana. Hooiaio mai na kanaka a pau i keia. Hana hewa na kanaka a pau me ka ike he hewa maoli. Hooweliweli ko ke kanaka lunaikēhala ia ia, a pii mai kona lunaikēhala, aka, ua pio koke keia mau mea iloko ona, a hana wale aku ia mamuli o kona manao iho.

Nolaila, ua akaka loa, ka hemahema o ke kanaka, ke waiho wale ia, me kona lunaikēhala wale no, aole mea e ae nana e alakai ia ia.

Heaha ka hemahema elua? Ke kolu? E wehewehe mai ia mau hemahema a akaka loa.

Aka, he lokomaikai ke Akua. He aloha minamina kona i na kanaka ana i hana'i, a nolaila, ua haawi mai la ia i kana olelo maloko o ka Hibala, i mea kokua mamuli o ka hemahema o ka lunaikehala, a i mea hoi e akaka ai ka pono a me ka hewa, ka poino a me ka pomaikai.

Aia hoi kekahi mea kokua, o na mea a ke Akua i hana'i. Ma ka noonoo ana i keia mau mea loa mai kau wahi malamalama. Aole nae he nui loa. Iloko o kana olelo ka nui.

Ua waiho wale mai anei ke Akua i ke kanaka iloko o keia mau hemahema nui?

Heaha ka ke Akua i haawi mai ai i pau keia mau hemahema o kanaka?

MOKUNA VI.

No ka malamalama i hoikeia mai ma na mea a ke Akua i hana'i ma ka lani a me ka honua, a me kana hana ana i kela la i keia la, imua o ko l-kou alo.

Ua maopopo iki ka pono ma na mea a ke Akua i hana'i. E noonoo kakou i keia. Penei paha e akaka ai. He keiki kuli loa. Aole lohe iki i kekahi olelo a kona mau makua. A he mau makua naauao no nae kona. Pololei ka laua hana imua o ua keiki kuli nei i na la a pau.

A i kekahi hana ana a keia keiki, he aihue paha, he hakaka paha, ua ike oia, he maka huhu ko ka makua, a hoopai iho na makua ia ia. A ma kekahi hana ana hoi, he hoa i ke ahi paha, hali wahie paha, ua ike oia, he oluolu kona mau makua, a uku iki mai laua ia ia, a olioli kona naau. Nolaila ma ka hooponopono ana a kona mau makua, i kona wa hana pololei, a maikai, he nui kona olioli, a i kona wa hana kolohe hoi, he eha wale no kona; a he mea mau keia iloko o ka hale o kona makua. Pehea ua keiki kuli nei? Aole anei i maopopo ia ia ka makemake o kona mau makua? Ma ka laua hana ana, ua maopopo loa ke kanawai o ko laua hale, e like me ka olelo maoli i ka poe lohe. Aole anei?

E like me ua keiki kuli nei, pela wale no, na kanaka ike ole i ka ke Akua olelo. Ua ike la-

Pehea la e ike ai kekahi keiki i ka makemake o kona mau makua? *me ka olelo ana o kana hana*

Pehea hoi e ike ai ke kanaka i ka makemake o ke Akua, ke ole ka Palapala Hemolele? *me ka olelo*

ana i kana lani i kela la i keia la -

kou i kana hana ana i kela la i keia la, ma ka
lani a me ka honua, ua maopopo keia i na ka-
naka a pau, *ua hoopiliia ka poino i kekahi hana
ana, a ua hoopiliia hoi ka pomaikai i kekahi hana
ana.* Ma ka hana ana i kekahi mau mea, ua
loaa mai ka eha o ka manao, ka hopohopo, ka
hilahila, ka weliweli, a ma kekahi hana ana hoi
ua loaa mai ka oluolu o ka manao. No ka lu-
naikehala keia eha, a me keia oluolu. Nana no
i hoeha, a nana no hoi e hooluolu i ko ke kana-
ka manao, e like me kana hana ana.

Eia kekahi. Aole ma ka manao wale no i
loaa mai ai ka eha. Ma ke kino kekahi. Ina
i pakela ai kekahi, ua loaa ia ia ka mai malaila.
Pela hoi ka mea ona, aole pakele ia i ka poino
ma kona kino. A pehea ka poe moe kolohe?
pakele anei ko lakou kino i ka eha?

Eia hoi kekahi mea i ike maka ia. Ma ka
hana hewa ana o ke kanaka, ua loaa ia ia ka
hoowahawahaia mai, a me ka hoopailuaia mai
e hai. E nana i ka aihue, a me ka mea hoopu-
nipuni, a me ka mea pepehi wale, auhea ka mea
nana e mahalo ia ia? Aole loa. Hoohewa na
kanaka a pau, ma na aina a pau, i keia mau
mea ino. Auhea la ka makua eha ole, ke hana
hewa kana keiki? Ina lilo loa na kanaka a pau
i ka hana hewa, e like me ko Sodoma a me ko
Gomora, pehea la e noho pu ai lakou? Aole
pono iki o ka noho ana.

Heaha ka mea i loaa mai ma keia kukulu

Pehea la e ike ai kakou i ka hewa o ka ona a me ka
aihue a me ka hakaka a me na mea like, ke ole ka
Palapala Hemolele?

olelo ana? Eia paha, ua akaka no kau wahi o ka pono, ma ko ke kanaka noonoo ana, a me na mea a kona mau maka i ike ai. No ka mea, ina i hana ke kanaka i kekahi mea, a ua loa ia ia ka poino ma ua mea la, ua akaka ia ia he hewa ia mea. Aole ma ka olelo a ke Akua ke akaka ana, ma kona noonoo ana a me kona ike maka ana no. Pela hoi, ma kekahi hana ana, ua loa mai ka pomaikai, a nolaila, ua akaka he mea pono ia, a ua like me ko ke Akua make-make.

Nolaila hoi, e like me ua keiki kuli nei, aole ia i lohe i ka leo o kona makua, aka, ma kona ike maka ana i kana hana ana, a ma ka loa ana ia ia ka poino ma kekahi hana ana, a me ka pomaikai hoi ma kekahi hana ana. ua akaka ia ia ka makemake o kona makua, pela no na kanaka ike ole i ka ke Akua olelo, ua akaka ia lakou kau wahi o ko ke Akua makemake, ke noonoo lakou i na mea a lakou e ike maka ai, a me na manao e kupu ana iloko o lakou i kela la i keia la: a ina i malama ole na kanaka i keia pono a lakou i ike ai, ua hewa lakou i ke Akua, a he pono ia ia ke hoopai aku i ko lakou hewa. E like me ke akaka o ka pono, pela no ka hewa o ke kanaka ke malama ole i ua pono nei, a nolaila, aole pakele loa na kanaka ike ole i ka ke Akua olelo, i ka hooheuaia mai; no ka mea, he nui na mea e akaka ai ka pono, a he nui hoi na mea e paipai ana ia lakou e hana pono, aole nae lakou i malama. Nolaila ua he-

Pohihihi anei ko ke Akua makemake ma na mea i hanaia, ke imi pono ia e kanaka?

wa. Pela ke ano o ka olelo ma Roma 1: 18—32; 2: 14, 15.

Aka, ea he nui wale ka hemahema o kanaka ke loa ole mai ka olelo hemolele. Pohihihi na mea e pono io ai. Ua maopopo loa keia. Eia na mea e maopopo ai.

1. O na lahuikanaka a pau loa ma ka honua nei, ike ole i ka ke Akua olelo, ua lilo loa i ka hewa. Aole pono iki o ko lakou noho ana.

2. Aole no ka ike ole ka nui o ko lakou hewa. He nui ka ike o kekahi poe lahuikanaka e like me ko Kina, aka, ua makapo loa lakou ma na mea o ke Akua. He poe hoomana kii wale no lakou.

3. Aole pau iki ka lakou hewa ma ko lakou hoomana ana, a me ko lakou imi ana i ka pono.

Aole akaka loa na mea e lilo ai ke kanaka i mea ano maikai a hemolele hoi, ke ole ka olelo a ke Akua. Aole hoi i maopopo ka mea e lana pono ai ka manao ma ka make ole o ka uhane i ke ao pau ole. Pehea la e ike ai kakou i na mea e hiki mai ana mahope, ma na mea ike maka, a ma ko kakou noonoo wale ana? Pehea la e maopopo ai, kahi e hele ai o ka uhane mahope aku o ka make ana o ke kino, ke ole ia i hoikeia mai ma ka Olelo Hemolele? Aole maopopo, pohihihi loa.

Noiaia, ua akaka ka hemahema o kanaka ke

Aka, ua loa mai anei ko ke Akua makemake i na kanaka ma ia malamalama uuku? No ke aha ka loa ole ana?

Pehea na lahuikanaka e noho ana me ka ike ole i ka ke Akua olelo? Pono anei?

loaa ole mai ka olelo a ke Akua. Ke ole keia olelo waiwai loa, ua akaka no ka hewa, aka, aole akaka ka mea e pau ai. Aole i hoikeia mai ka make ana o Iesu Kristo ma na mea a pau a ke Akua i hana'i. Maloko o kana olelo wale no i hoakakaia mai keia mea nui loa e ola'i na kanaka. Nolaila ua haawi mai ke Akua i kana olelo, i mea e pau ai ko ke kanaka hema-hema, i pau kona naauopo, i akaka ka hewa a me ka pono, ka make a me ke ola, a loaa hoi i ke kanaka ka pomaikai io a me ke ola mau loa. Nolaila, mai hoowahawaha kekahi i keia makana waiwai loa. E aho no e hoowahawaha ke kapena moku i kona panana, a me kona ohenana, a me ka la a me ka mahina, a me na mea a pau e pono ai ka holo ana o ka moku. No ka mea he uuku ka waiwai o ia mau mea a pau. Mai haalele ke kanaka i ka Olelo Hemolele, oia ke panana, ka ohenana ka la a me ka mahina e alakai ana ia ia i ka pomaikai, a me ka make ole.

Heaha kekahi mau mea nui loa e pili ana i ke ola aole loa iki i ke kanaka ke ole ka Palapala Hemolele?

Nolaila, pehea kakou e manao ai i ka Palapala Hemolele, i pono ai kakou?

MOKUNA VII.

No ka Olelo Hemolele.

Aia iloko o ke Kauoha Kahiko a me ke Kauoha Hou, na olelo hemolele a pau a ke Akua. Eia ka hana nui a ua mau olelo la, o ka hoike mai i ka makemake a me ke kanawai o ke Akua, a me ka ola mau loa ma ka make ana o Iesu Kristo. X

Eia na mea nui iloko o ke Kauoha Kahiko.

1. O ka ke Akua hana ana i ka honua nei, a me na mea a pau maluna iho. O ka haule ana o ke kanaka iloko o ka hewa, a me kau wahi o ka moolelo kanaka a hiki wale i ke kaiakahinalii.

2. O ka hookaawale ana o Aberahama mai kona aina aku, a me kona hanauna aku; o ka lilo ana o kona mamo i lahuikanaka okoa, me ka noho ana a me ka hana ana o ua lahuikanaka la, mai kona hoomaka ana iloko o ka hale o Aberahama, a hiki i ka wa i hoi aku ai ka Iseraela mai loko aku o Babulona. He 1,500 makahiki iloko o keia wa.

3. O na kanawai no ko lakou aina, a me ko lakou waiwai, a me ko lakou noho ana, a me na oihana ekalesia a ke Akua i haawi mai ai, e hoike e mai i ka Mesia, oia kekahi mau mea i komo iloko o ke Kauoha Kahiko.

Aia Maheka na olelo hemolele a pau a
 Heaha ka ke Akua i hoike mai ai ia kakou ma ka Palapala Hemolele? *makemake a one ke ke*

Heaha na mea nui i hoikeia mai ia kakou ma ke Kauoha Kahiko? Ka mua? Ka lua? Ke kolu? Ka ha? E hai mai a nui?

4. Kekahi mau mea iloko o ka moʻolelo Ise-
raela, na olelo a na kaula i kokuaiia e ka Uthane
Hemolele, na pule a me na himeni a kekahi
poe pono; ka wanana ana i na mea e hiki mai
ana, a i ka Mesia, a me ka nani, a me ka mai-
kai o kona alii ana. Ua paapu ke Kauoha
Kahiko i na olelo no ka Mesia, a me kona
aupuni.

O ke Kauoha Hou. Iloko olaila, ua hoikeia
ia ke ano o ko ke Akua kanawai, a ua hoakaka
pono ia mai ka mea e ola'i ka uthane, ma o Iesu
Kristo la. Aole akaka loa keia mau mea nui
ma ke Kauoha Kahiko, e like me ke Kauoha
Hou. Nolaila, i akaka loa na mea e pono ai
ke kanaka, ua hoikeia mai ma ke Kauoha
Hou.

1. O Iesu Kristo. Kona ola ana, a me kona
make ana, kona ala hou ana a me kona hoi hou
ana i ka lani. He kanaka Akua ia, a ua iho
mai la ia mai ke Akua mai, e ao i na kanaka i
ka pono o ke Akua, a ma kona hoolohe ana,
kona eha ana, kona make ana, kona ala hou
ana, a me kona uwao ana, e hoomakaukau i ola
no na kanaka a pau.

2. Ua hoakakaia ma ke Kauoha Hou, ka holo
ana o ka Iesu olelo a me kona aupuni ma kela
wahi, keia wahi, mahope mai o kona pii ana
iluna.

3. Na olelo epistolae a na lina olelo. Ua

Heaha kekahi mau mea i hoike uuku ia mai ma ke
Kauoha Kahiko, a ua akaka loa ma ke Kauoha Hou?

Heaha na mea nui i hoikeia mai ma ke Kauoha Hou?
Ka mua? Ka lua? Ke kolu? E hai mai a nui.

kokuaia lakou e ka Uhane Hemolele, a nolaila ua palapala pololei iho la lakou i na mea a pau a ke Akua i hoike mai ai ia lakou.

Iloko o keia mau kauoha i huipua, oia hoi ka Baibala, ua hoikeia mai ke ano, a me ka makemake o ke Akua, ka hopena o ke kanaka, ka mea nana e kala mai i ka hewa, a e maliu mai ai hoi ke Akua. Aia iloko o ke Kauoha Kahiko a me ke Kauoha Hou, na mea a pau a ke Akua i hoike mai ai, no kona makemake. Na kanaka wale no na olelo e ae a pau loa. Nolaila, o na mea wale no i haina mai iloko o ka Baibala, oia wale no, na mea nana e alaikai ko kakou manao a me ka kakou hana ana. E malama loa kakou i na olelo hemolele, i palapala iloko olaila, me ke pale ikaika loa aku i na olelo ku like ole me ia.

Ma keia mau mokuna i hala ae nei, ua akaka na mea i haawia mai, e ikeia ai ka pono imua o ke Akua a iwaena hoi o na kanaka.

1. Ua haawi mai ke Akua i lunamanoa, i mea e maopopo ai ka hewa a me ka pono, a i mea hoi e paipai ia kakou e hana pono.

2. Ma ko ke Akua hooponopono ana i na mea o keia ao, o ka mea malama i kona makemake, ua pomaikai ia, a o ka mea hoi i hana ku e i kona makemake, ua poino ia. Nolaila,

Heaha na mea nui i hoike ia mai ma ke Kauoha Hou? ka mua? ka lua? ke kolu? E hui mai a nui.

Ia wai e pili ai na olelo a pau iloko o ka Palapala Hemolele? Pehea kakou e malama aku ai ia palapala i pono ai kakou?

ma ka nana pono ana i ke ano o kela hana, keia hana, a me ka hope o kela hana keia hana a kakou e hana'i, ua maopopo ia kakou ka make-make o ke Akua.

3. No ka pono ole o ka lunamanoa iloko o kanaka i ka nui o ka hewa, a no ka pohihihi o ka pono ma na mea i ike maka ia, hemahema loa ke kanaka. Nolaila, haawi mai la ke Akua i kona kanawai i palapalaia ma ka olelo a na kanaka, a iloko olaila ua hoakaka loa ia mai kona makemake ia kakou.

4. Aole nae pono loa na kanaka ma ko lakou ike ana i ka makemake o ke Akua. Ua ike no, aole nae i malama. Ua mau no ka hana hewa ana, aole huli iki ma ka pono o ke Akua. Aole loa. Nolaila, hoouna mai la ke Akua i kana keiki iloko o keia ao, e ao i ka pono maoli, e make no ko kakou hewa, a e haawi wale mai i ke ola mau loa i ka poe mihi i ko lakou hewa a me ka manaoio ia Iesu Kristo, ka Haku.

Nolaila, ma ka lokomaikai o ke Akua ua pau ka hemahema o na kanaka ike i ka olelo hemo-lele, a e like me ka nui o ko ke kanaka makau-kau, pela no ka nui o kona hewa ke malama ole oia i na mea ana i ike ai, he pono. Ua mahuahua ka hewa, e like me ka mahuahua ana

Heaha na mea a ke Akua i haawi mai ai i ke kanaka i maopopo loa ia ia ke ala o ke ola? ka mua? ka lua? ke kolu? ka ha?

Ina i loa i na kanaka na mea ekolu, aole hoi ka ha, oia hoi ke kalahala, pehea lakou?

Ina e ho mau ke kanaka ma ka hewa maloko o ka malamalama nui, pehea auanei kona hewa?

o ka malamalama i haawiia mai ia kakou. Ua hewa ka poe aihue, a inu rama, a moe kolohe, me ka ike ole i ka ke Akua olelo, aka, ina i hana kekahi i keia mau mea me kona ike i na mea nui i palapalaia iloko o ka Baibala, oia hoi, ke kanawai a me ka makemake o ke Akua, a me ka make ana o Iesu Kristo no ka hewa o kanaka, ua mahuahua loa kona hewa malaila. Ua akaka, e like me ka la i ke awakea, na mea e pono io ai, a me na mea e poino loa ai; a nolaila, pehea la e pakele ai i ka make, ka poe i lako i ka lunamanoa, ka poe ike i ke ano a me ka hope o ka hewa, a me ka make ana o ke Keiki a ke Akua, ke malama ole lakou i ka pono i hoi-keia mai no lakou.

E ka mea heluhelu, e noonoo pono oe. Aia no iloko ou he lunamanoa e kuhikuhi ana i ko ke Akua makemake. Ua ike oe i ke ano o ka hewa, he mea ono no, aka, ua hoopiliia me ka poino. Ua ike oe i ka olelo hemolele, ka mea nana e hoike aku ia oe i ko ke Akua inaina i ka hewa, a me ke kalahala hoolapanai i haawiia mai no ka poe hewa. Nolaila, ua pau kou he-mahema a me kou naaupo. Ua ike oe i ke ola a me ka make, a heaha koe? Aia no ia oe ke koho mai; aia no i kou manao, kou poino a me kou pomaikai.

Ina e hoopaaikiki ke kanaka i ko ke Akua imi ana i kona ola ma na mea he nui, pehea auanei ia?

Ina e make kekahi kanaka i keia wa ma na aina mala-malama, no wai mai kona make? a pehea hoi ka nui o kona make?

KA PALENA II.

No na mea pono ke hana aku i ke Akua, a me na kanaka.

Ma na mokuna i paa iho nei, ua hoakakaia ke ano o ke kanaka, a me ka pili ana o ka pono a me ka hewa ia ia. Ua hāiia no hoi na mea e maopopo ai ka pono a me ka hewa, na mea e pono ai a me na mea e pōino ai na kanaka. Eia koe, o ka hoomoakaka aku i na mea pono ke hana aku i ke Akua, a me na mea pono ke hana aku i kela kanaka, i keia kanaka.

Ma ka Olelo Hemolele ua oleloia, o ke aloha wale no ka mea e pono ai ke hana aku i ke Akua a me na kanaka. "E aloha aku oe ia Iehova i kou Akua me kou naau a pau a me kou uhane a pau, a me kou mana'o a pau." "E aloha aku oe i kou hoalauna e like me kou aloha ia oe iho." Elua wale no aoao o ka pono, o ke aloha i ke Akua, a me ke aloha i na kanaka. E noonoo nui kakou i keia mau mea elua.

MOKUNA I.

No ke aloha i ke Akua.

Ua akaka i na kanaka a pau, he pono ke aloha aku i ke Akua me ko kakou ikaika a me ko kakou naau a pau. ? Aole nae hana ka nui o

(He ano o ka Palena)
a me ka pili ana o ka pono a me ka hewa ia ia
 Heaha na mea i hoakakaia ma na mokuna o ka palena akahi? Heaha na mea koe, e pono ke hoakakaia ma keia palena? Heaha ke kumu o na hana pono a pau, i na kanaka a i ke Akua hoi? *aloha*

na kanaka pela. Ua ae waha wale no ka nui i ke aloha, aka, ma ka hana ana ua ku e aku ia ia, a ua nele i ke aloha ole. Nolaila e imi kakou i ka hewa o ke aloha ole ia ia.

1. Ina he keiki i ao ponoia, a ua naauao, ua maopopo ia ia ka pono o ke aloha i kona makua, a me ka hoolohe aku ia ia. No ka mea, o kona makua ia. Ua oi aku kona aloha i kona makua mamua aku o kona aloha i na kanaka e ae a pau. He nui na kanaka naauao, a waiwai, a hanohano, mamua aku o kona makua, aole nae manao nui ua keiki la ia lakou, e like me kona manao i kona makua pono. (Ina ike kakou i kekahi keiki malama ole i kona makua, a ua ku e wale no ia ia, pehea ko kakou manao? Aole anei hoohehewa ia ia?)

2. Eia kekahi. Ina paha he makua pono loa ko kekahi keiki, he makua naauao, a akamai, a waiwai hoi, aole anei mahuahua ka pono o ke aloha ia ia? E like me ka nui loa o kona maikai, pela no e mahuahua ai ke aloha o ke keiki e pono ai; no ka mea, he makua ia a he maikai maoli kekahi. Pehea ko kakou manao i ke keiki manao ole, a me ke aloha ole i kona makua maikai? Hoohehewa koke ka manao ia ia, a kapa aku kakou ia ia, he keiki naauao a me ka paakiki. Aole mea nana e hoapono aku i kela

mea. He waha aloha - aole nae me ka

Ua aloha anei ka nui o na kanaka i ke Akua? *hano*

Ina i ao pono ia kekahi keiki a ua naauao, pehea la ka hana ana a ua keiki la i kona makua? *he aloha kona aloha ia*

Ina he makua pono loa, naauao a maikai, alaila, pehea e hana aku ai ua keiki la? *He ae kona aloha ia*

keiki ku e a me ka hooluli i ka makua pono maoli.

3. Eia kekahi. Ina paha he keiki maimai keia, ua kuli, a me ka makapo, a ua malama loa kona makua ia ia. Ua kiai ia ia i ke ao a me ka po. Ua kuai pinepine i laau nana. Ua halihali ia ia iloko o kona lima i kona wa hele mawaho. Ua kukulu no hoi i hale oluolu no ua keiki maimai nei, a ua hana i na mea a pau e pono ai oia. Pehea ko kakou manao i keia keiki mai, ke ike aku kakou ia ia e hoino ana i kona makua aloha, a e haalele ana hoi ia ia, me ka launa nui aku i ka poe i papaia e kona makua? Aole ona aloha iki i ka mea nana e malama ia ia i kona wa uuku, a i kona wa nawaliwali hoi. O ka hoeha a me ka hoino i kona makua, oia wale no kana hana. 2 Pehea ka manao i ua keiki nei? He kahaha loa paha. Aole paha mea hooheewa ole ia ia.

Aka, ea, ma ike kakou i keia keiki maimai, e malama pono ana i ka leo o kona makua, me ke aloha, me ka haahaa a me ka ikaika, pehea ka manao ia ia? He oluolu, he mahalo, he hoapono aku no. 2 Ua noonoo ke keiki i ka nui loa o kana aie i kona makua, no kona malama ana ia ia a me ke kokua ana ia ia i kela ia i keia ia, ma ka ai, ka ia, ke kapa, ka hale, ka laau lapaau, ke kiai i ka po, i ka laila, nui kona aloha i

Ina maimai ke keiki a nawaliwali, a ua malama loa ia ia e ka makua, pehea e hana aku ai oia i hoaponoia? Ina hooluli ia keiki a hana ino i kona makua, pehea ko kakou manao ia ia?

kona makua a me ka hoolohē ia ia. Owai ka mea nana e hoolohē i keia keiki, kē hana ia pela? Aole. Ua hoaponoia kana hana ana e na kanaka a pau, no ka mea, ua ku pono kana hana ana i ka lunamanoa iloko o kela kanaka, keia kanaka.

E hoopili aku i keia olelo i ka noho ana o na kanaka malalo o ke Akua. Iha he pono no ke keiki ke aloha aku i kona makua, ua ol loa aku ka pono o ke aloha o na kanaka a pau i ke Akua. Oia ka makua hemolele o na lahuikana ka a pau loa, a pehea la kakou e aloha ole ai ia ia?

I E aloha aku kakou i ke Akua, no ka mea,

I. Oia wale no ko kakou mea nana i hana a me ko kakou mea nana e malamala. 2. Pehea kakou ke ole ke Akua? Aole kakou, ke ole ia. Nana no e noonoo mua; a nana hoi e hana i na kīno a me na uhanē, a me na lala a pau o kakou. Nona mai ko kakou lohe ana a me ko kakou ike maka ana, a me ko kakou hele ana, a me ko kakou pomaikai a pau loa. Aole ili wale mai ko kakou lako, ka ai, ka ia, ke kapa, ka hale, ka malamalama o ka la, a me kela mea keia mea e pono ai ke kanaka. No ke Akua mai no keia mau mea, a pehea la kakou e manao ole ai ia ia? He pono no ke hoomanoa aku ia

Owai ka makua pono loa, o ka makua kanaka anei? o ke Akua pela? owai hoi ka makua malamala loa mai i ka poe homahomea a mawaliwali?

E hai maopopo mai i na mea e akaka ai, e pono kakou ke aloha i ke Akua. E hai mai i ka mea mua. *See Pa*

1. Mea nana kakou i hana -

ia i na la a pau me ke aloha, me ka makau, me ka mahalo a me ka hini o ka naau.

2. *He ano pono kona ke alohaia.* He mana kona, he ike i na mea a pau, he ikaika, he waiwai, he aloha, he ahonui, he lokomaikai, a ua lilo keia mau mea a pau i mau mea e pono ai na kanaka. Ma kona mana ua hanaia na mea a pau, a ua malamaia hoi na mea a pau, a ua pomaikai ke kanaka malaila. Ua naauopo ke kanaka, aole ike iki i na mea e hiki mai ana mahope, aka, ua ike ke Akua a ua hai maopopo mai i kekahi mau mea e hiki mai ana. He nawaliwali kakou, aka, he ikaika ke Akua, a he makaala i ke kiai ia kakou. He poe make kakou, a ua hoomakaukau ke Akua i ola pau ole ma ka lani no ka poe manaoio ia ia.

3. *He poe hewa kakou; ua ku e ia ia, ua pale i kona kanawai a ua makaukau no e hooheawai, aka, ua haawi mai la ke Akua i kana keiki e make ma ke kea no ko kakou hewa i pau, a ua haawi wale mai i kona uhane e hoomaemae i ko kakou uhane, i makaukau kakou e noho mau loa me ia iloko o kona aupuni hemolele. Nohaila ke ike nei kakou ua lilo na mea maikai o ke Akua, o kona mana, kona ike, kona aloha, kona waiwai; o kana Keiki, i mau mea e pono ai na kanaka, a pehea la e aloha ole ai ke kana-*

E hai mua mai i na mea e akaka ai, he pono ke aloha kakou i ke Akua.

Pehea e akaka ai ia mea ma kona akua ana? pehea e akaka ai ma kona ano hemolele? pehea ma kona hoolako ana ia kakou? pehea ma kona haawi ana mai i kana keiki kalahala?

ka ia ia? O ke aloha ia ia ka pono, a e hooi loa aku i ke aloha ia ia mamua o na mea e ae a pau. Oia ka Makua, a o kakou na keiki, he poe keiki nawaliwali no, a me ka ilihune, a me ka hemahema, e like me kela keiki i oleloia ae nei, a ua hana mai ke Akua ia kakou me he makua la; nolaila, ua hewa loa ka poe aloha ole ia ia, a me ka hoolohe ole i kana olelo.

Pehea e hana ai ke kanaka i hoike pono aku oia i kona aloha i ke Akua? Penei, ma ka hoomanao pinepine ia ia. Ma keia, ina he aloha iloko o ke keiki i kona makua, alaila ua hoomanao nui oia ia ia. Ina i ike ua keiki la i kekahi mea o kona makua, o kona kapa paha, kona hale paha, kona lio paha, hoomanao koke ae la ia ia me ke aloha. Pela ka poe aloha i ka Makua nui o ka lani. Nana ae la lakou i na mea ana i hana'i, i ka la, ka mahina, na hoku, ka aha, ke kai, na holoholona, na mea holo, a me na mea kolo, na mea uuku a me na mea nui. Ua ike i ka maikai, a ua hoomanao iho la i ka mea nana e hana. No ke aloha no ka hoomanao pinepine ana. E like me ke keiki aloha nui i kona makua, holo wale aku kona manao mamuli ona.

Eia kekahi. No ko ke kanaka ike ana, nona na mea maikai a ke Akua i hana'i, a ua lilo no hoi ka mana, ka ike, ke akamai a me ka waiwai o ke Akua, i mau mea e pono ai na kana-

Pehea e hana ai ke kanaka i hoike oia i kona aloha i ke Akua? *Ma ka hoomanao pinepine ia ia*
Ina he aloha ko kekahi i ke Akua, pehea oia e hana aku ai i kanaka? a no ke aha hoi?

ka a pau, nolaila kekahi mahalo nui ana ia ia me ka iini ana o ka naau.

(3) Eia hoi kekahi. O ke aloha i ke Akua, kekahi mea e pololei ai ka hana ana a na kanaka. No ka mea, he mea mau loa keia iwaena o na kanaka, o ka *hoopomaikai aku i ka mea a kakou e makemake ai*. He mea hemolele loa ke Akua, aole ona makemake iki i ka hewa, a o ka poe hana hewa, aole o lakou aloha ia ia. Aole hoi e hiki ia lakou ke hooluolu ia ia. Aka, ina aloha kekahi ia ia, alaila ua hana oia e like me kona ano a me kona makemake. O ke Akua ka waiwai oi aku i kona manao, a nolaila, e hiki no ia ia ke pale aku i na mea hoowalewale a pau, me ka i ana menei "pehea la e hiki ia'u ke hana i keia, a hana hewa aku i ke Akua?"

) Ua hoike pono mai no hoi ke Akua ia ia iho iloko o kana olelo hemolele, a ua ike pono kakou ia ia malaila. Me he mea la e kamaailio maoli ana me kakou ma kana olelo; a ua hea mai ia ia kakou e launa pu me ia ma ka pule, ma ka noonoo, a ma ka heluhelu ana i kana olelo a ina he aloha ia ia iloko o ka naau, alaila olioli loa kakou i ka manao i ke Akua, a me ka pule aku ia ia, a me ka hana i na mea ku pono i kona makemake. Olioli no hoi ka naau ma ka ike ana i na mea nani ana i hana'i, ma ka lani a me ka honua. A holo kiki na manao mamuli ona i ka po a me ke ao, e like me na

— I ka he aloha ke kekahi i ke Akua, pehea kona manao a me kona makemake i ka Baibala? i ka pule? i ka hoomana pinepine a me na hana like?

manao o ke keiki aloha loa i kona makuahine.
 5) Pela ka pono no kakou, e na kanaka; o ke aloha ko ke Akua makemake nui; pau loa kona kanawai iloko o ke aloha. A o ke aloha ka mea e hemolele ai ka hana ana a na kanaka. Nolaila, e hoonui kakou i ke aloha i ke Akua, ko kakou makua ma ka lani, a e hoike aku i ko kakou aloha ia ia ma ka pule ana ia ia, ma ka noho haahaa ana imua ona, ma ka pale ana'ku i ka hewa, a me ka hoolohe ana i ka leo o ka pono.

Aka, ea, he hapa loa ke aloha o kanaka i ke Akua. He ole loa ka nui. Ua akaka keia ma na wahi a pau. Aia ka manao o na kanaka ma na mea o keia ao, aole ma o ke Akua la. Nolaila, ua akaka ka hewa o kanaka a pau loa. A eia kekahi ninau nui loa.

Heaha na manao e pono i na kanaka hewa ke loaia iho imua o ke Akua? Eia no,

1. *O ka manao mihi.* No ka mea, ua pono ke Akua, ua hemolele loa ma na mea a pau ana i hana'i, a ua pololei mau loa kona kanawai, a ua hewa wale no ke kanaka, hewa wale, hewa mau. Nolaila, no ke kanaka ka mihi, a me ka hilahila, a me ka hoohaaha; he pono no ke kanaka ke hoohewa ia ia iho me ka hoapono

Heaha ke kumu o na kanawai maikai a pau a me na hana pono a pau? *He aloha*

Nui anei na kanaka i hoike pono i ke aloha io i ke Akua? *He hapa nui na kanaka.*

Heaha na manao e pono i na kanaka hewa ke loaia iho imua o ke Akua? Pehea e akaka ai e pono ke mihi? *Ma*

iho iho i na mea a pau a me na hana pono. He aloha. He hapa nui na kanaka.

aku i ke Akua, a me ka haalele i na mea ano ino a pau loa. E pono no ke haawi ia kakou iho ia ia i poe kauwa nana, me ka hoolohe mau loa ia ia, a me ka hooikaika loa i na hana mai-kai e like me kona makemake.

2. O ka ae oluolu aku ia ia, e hoola mai ia kakou ma o Kristo la kana keiki punahele, ka mea i haawiiia mai i kumu hoola no kakou. No ka nui loa o kona aloha i haawi mai ai ke Akua i kalahala no kakou; a ina i pale aku kekahi i keia kalahala nui, oia ka mea e mahuahua loa ai kona hewa imua o ke Akua. Ua hewa ia ma ke kanawai o Iehova a me ke koko hala ole o kana keiki. Ua make ke kanaka i ka hala a me ka hewa. Ua kokoke i ke ahi pio ole, a ua haawiiia mai nona ke ola mau loa ma o Kristo la; aka, ua pale aku ia keia makana nui, a ua koho maoli ke kanaka i ka make. Nolaila aole hewa aku i koe. Aole mea nana e uhi kona hewa. Ua oo kona hewa, a o ka hoohe-wa maoli mai koe o ke Akua. O ka pale ana-'ku i ke koko o ke kea, ka mea e piha ai ke kiahaha o ka make. Pela ka ke Akua olelo, "ina aole aloha kekahi ia Iesu Kristo, e hoomainoi-noia oia i ka wa e hiki mai ka Haku."

Ma keia noonoo ana ua loa mai ia kakou kekahi mau manao waiwai loa, a pomaikai kakou ke malama.

E ae oluolu

Pehea e pono ai i na kanaka hewa ke manao aku a hana aku i ke kalahala i haawiiia mai? Heaha ka piha loa ana o ke kiahaha o ka make?

Heaha kekahi mau manao waiwai loa i loa mai ma keia mokuna? ka mua? ka lua? ke kolu? ka ha?

1. E hooi loa aku i ko kakou aloha i ke Akua, mamua o ko kakou aloha i na mea e ae a pau.

2. E hoolohe mau aku i ke Akua, me ka malama loa i kona makemake, a me ke pale aku i ko kakou makemake iho.

3. E imi mau i naau pepe a me ka hahaa imua o ke Akua, no ka uuku loa a me ke ano ino o ke kanaka imua o kona alo. Noiaia, ka hooaahaa loa ka pono.

4. E lawe wale i ke ola ma o Iesu Kristo la, e like me kona makemake. E noho haipule, e noho mihi, a e noho pono hoi.

Eia hoi kekahi mau mea e paleia.

1. O ka hoomana kii, a o na mea a pau e pili ana ilaila. Mai malama nui i kekahi mea e ae e like me Iehova.

2. Na manao ku e i ke Akua. E malama loa i ka naau, o kupu iho na manao hewa iloko ona a huhu mai ke Akua.

3. O ka palaka a me ka mihi ole, a me na olelo ino, a me na kuko hewa o ke kino, a me ka hoomaloka. No ka mea, aole oluolu ke Akua i keia mau mea a pau.

Eia kekahi. E hana aku i na kanaka a pau e like me ko ke Akua makemake. Mai hoino i kekahi, no ka mea, ua kauoha mai ke Akua e hana maikai i kela kanaka a i keia kanaka; a ina i hana hewa oe i kekahi kanaka, ua hewa oe i ke Akua, a nana no oe e hoopai.

Heaha na mea ino loa e pono ke pale ia'ku? ka mua? ka lua? ke kolu?

Heaha kekahi mea e mau ai ke aloha i ke Akua?

MOKUNA

MAHELE I.

No ka pule.

Ua ike iho nei kakou, he nui loa ka waiwai o ke aloha, a nolaila, ua hoakakaia mai kekahi mau mea e mahuahua ai a e mau ai hoi ke aloha. Eia kekahi mea e mau ai ke aloha, o ka pule. E noonoo kakou i keia ma keia mokuna.

Ekolu mea e noonooia. 1. O ke ano o ka pule. 2. O ke ku pono ana o ka pule. 3. O ka waiwai o ka pule.

1. *No ke ano o ka pule.* Eia kona ano; he kamailio ia me ke Akua, e like me ke keiki e kamailio ana me kona makua. Ua ike ole ia no nae ke Akua e na maka o kanaka. Ma ka pule e hiki no ia kakou ke launa aku i ke Akua, me ka hookokoke ia ia; e hai aku i ko kakou hewa, a me ko kakou pilikia, a me ko kakou kaumaha, a me na mea a pau iloko o ko kakou naau, e like me ke keiki imua o kona makua. Ua kauoha mai ke Akua ia kakou e hookokoke aku ia ia, a e hana pela. O kona olioli no ia. Nolaila, eia na mea nui iloko o ka pule, o ka hai aku i ko kakou aloha i ke Akua, a me ka mahalo aku ia ia, a me ka hoapono aku ia ia; o ka hai aku i ko kakou hewa, a me ka mihi, a me ka noi aku ia ia e kala mai, a e haawi mai

Ehia mahele ma keia mokuna no ka pule? ka mua? ka lua? ke kolu?

Heaha ke ano o ka pule?

Heaha kekahi mau manao e pono ke loaia ia kakou i ka wa e pule ai, i pono ka pule?

hoi i kona uhane hemolele, a me na mea a pau e pono ai kakou me ka naau haahaa a me ka maemae.

Eia hoi kekahi mau mea e pono ai ka pule. *O ka hoomaopopo i ko ke Akua ano a me kona Akua ana maluna o kakou.* O ka ike i ko kakou pili ana ia ia, a me na mea pono ke hana'ku imua ona; o ka ike maopopo i ko kakou hewa, a me ka nawaliwali, a me ka poino; o ke aloha oiaio ia ia no ka nui loa o kona lokomaikai ia kakou; o ka manao paa loa e malama i kana mau kauoha, e ae aku i kona makemake, e hili-nai ma kana olelo, a me ke aloha aku i na kanaka a pau; ina i lako ka naau i keia mau mea maikai, alaila pono ka pule.

Ekolu pule i malama nui ia e na kanaka haipule. O ka pule malu, o ka pule ohana, a me ka pule halawai.

1. *O ka pule malu.* Oia ka pule mehameha a ke kanaka hookahi, e like me kela olelo ma Mat. 6: 6. Ua kauohaia mai kakou e ke Akua, e malama i keia pule malu; a i ka wa a kakou e komo ai iloko o ko kakou keena mehameha, a ua paniia ka puka, eia ka pono, e hoohaahaa loa ia kakou iho imua o Iehova, a e wehe loa i ko kakou naau imua ona. Mai huna, mai hoo-kamani, aka, e hai pololei aku i ke Akua ma o Kristo la, i na mea ino a pau e pili ana ia kakou, a me ko kakou hemahema, a me ka nele;

Ehia pule i malama nui ia e ka poe haipule?

O ka pule ma kahi malu, heaha ia? a pehea e akaka ai he pono ia kakou ke pule ma kahi malu?

Ua e noi io aku ia ia e hoomaemae ia kakou, a e hoolako hoi ia kakou i na mea pono a pau.

Eia kekahi. *E pule pinepine ma kahi malu, e like me Davida, "i ke ahiahi, i ke kakahiaka i ke awakea e pule aku au."* No ka mea, o ka launa nui me ke Akua ka mea e kipaku ai i na mea hooiwalewale o keia ao. Nolaia, e pule hooki ole ma kahi malu.

2. *O ka pule ohana.* He mea pono loa ka pule ohana, no ka mea, ua pili pu na kanaka iloko o ka hale hookahi, o ke kane, a me ka wahine, a me na keiki, a me na ohua. O ka pule pu i ke Akua, kekahi mea e pono ai ka noho ana o ka ohana iloko o ka hale hookahi. Oia kekahi mea e kipaku ai i ka huhu, a me ke ku e, a me ka hoomauhala a me ka walaau. Oia kekahi mea e kuikahi ai na manao o ka ohana, a e oluolu ai hoi ko lakou noho ana.

Eia kekahi. Ua like ka ohana me ke kino hookahi. He mau lala lakou no ke kino hookahi. Ina i poino ke kane, poino no hoi ka wahine, a ina i poino ka wahine paha, poino no hoi ke kane o me na keiki a laua, a poino no hoi na ohua. Aole ku okoa kekahi mea hookahi iloko o ka hale. Ua pilipu ma na mea pomaikai a me na mea poino a pau e ili mai ana ia lakou. Nolaia, ua pono loa ka imi pu i ke Akua a me ka hoomana pu aku ia ia.

Eia kekahi. O ka pule ohana kekahi mea e pono ai na keiki. Ina aole pule ohana, pehea

Heaia ka pule ohana? a pehea e maopopo ai ua ku pono ia pule?

E hai nui mai i ka waiwai o ka pule ohana. He mea ia e oluolu ka noho ana - e kapaia ia. He mea ia e pono ai na keiki?

Ia e pono ai na uhane o na kamalii? Aole mea e paipai pinepine ai i ko lakou manao. Nolaila auwana a hihui, na keiki a ka poe malama ole i ka pule ohana. No ka mea aole mea e komo pinepine ai ke Akua iloko o ko lakou manao.

Ua like no hoi *ka pule paina* me ka pule ohana. He mea mau loa ka pule a ka poe haipule i ka wa ai i ka ai, a ua akaka ka pono o ia pule. No ka mea, he mea hewa loa ke ai i ka ai me ka hoomaikai ole aku i ka mea nana e haawi mai.

3. *Ka pule halawai.* Oia ka pule a na kanaka he lehulehu i akoakoa ai ma kahi hookahi. He mea keia e pono ai ka noho pu ana o na kanaka ma ka aina hookahi a me ke kulanakauhale hookahi. Ma ka halawai ana i kela Sabati, a i keia Sabati, imua o ke Akua a e hoomana pu ana ia ia, ua launa pu na kanaka, ua kamailio pu a ohumu pu ma na mea o ke Akua, a ua mahuahua malaila ko lakou aloha kekahi i kekahi, a ua loa mai ka ikaika no ka manao e hana pono. He nui ka waiwai o ka pule halawai. Ma kahi halawai ole na kanaka e pule i ke Akua, ua pono ole ko lakou noho ana. He paakai ka pule iwaena o na kanaka; aole pono ka lahui kanaka pule ole. Pau keia.

Heaha ka pule paina? a pehea e maopopo ai he pule ku pono ia?

Heaha ka pule halawai? pehea ke ku pono ana o ia pule? a heaha kona waiwai?

MAHELE II.

No ke ku pono ana o ka pule.

1. Ua akaka ke ku pono ana o ka pule, *ma ko ke kanaka hemahema*. Aole wahi makaukau iki o ke kanaka ke ole ke Akua. Ua nawaliwali, ua nele, ua naaupo, a me ka pono ole. Aia no i ke Akua ko kakou lako i na mea o ke kino a me na mea o ka uhane. A pehea la kakou ke noho pule ole ia ia, i ko kakou makua ma ka lani? Pehea la ke keiki hemahema ke noho launa ole, me ke kamaile ole me kona makua, ka mea nana i kokua kona pilikia a pau? Ua paakiki loa ke keiki ke hana ia pela. E aho iki no nae ia keiki, ua oi loa aku ka hewa o ke kanaka pule ole i ke Akua, me ka hoomaikai haahaa aku ia ia, ka mea rana i haawi mai na mea a pau e pono ai. Aole anei makemake ke keiki naauao e kuka pu me kona makua aloha? Ina i pilikia ke keiki, io wai la ia e holo aku ai, ke holo ole ia i kona makua? Io wai la hoi ke kanaka e hele aku ai ke hele ole i kona makua ma ka lani? Ua hemahema wale no na kanaka a pau; aia i ke Akua wale no, kona makaukau a me kona pomaikai a pau loa. A pilikia ke kanaka, ia wai la e hemo ai ia pilikia? O ke Akua wale no ka mea e pono ai. He mana kona, he waiwai, he ike, he akamai, he aloha, he ahonui, a ua lako i na mea a pau. Nolaila,

Ma ko ke kanaka hemahema na auho, nele o
Pehea e akaka ai, he mea ku pono i ke kanaka ke pule aku i ke Akua? E hai nui mai.

Heaha ka mea elua e akaka ai, he mea ku pono i ke kanaka ka pule i ke Akua?

O ka hewa o ka kanaka

He ku pono loa ke pule aku ia ia, a me ka hili-
nai aku ia ia.

2. Eia hoi kekahi mea e maopopo ai ke ku-
pono ana o ka pule; *o ka hewa o na kanaka*. Ua
hewa na kanaka a pau imua o ke Akua, ua hau-
mia, a ua makaukau no ka make mau. Auhea
la ka mea nana e kala mai i ko ke kanaka he-
wa, a e hoopakele ia ia i ka make? Aole mea e
ae e hiki ai, o ke Akua wale no. Ua ae mai
no hoi ia e kala wale mai i ka hewa o ka poe i
hele io na la ma ka manaoio; ua kauoha mai i
na kanaka a pau e huli io na la ma o Kristo la,
a nana no e hoopau i ka hewa a e pale hoi i ka
make. Ma ka pule no nae e loa mai ai keia
pomaikai. Aole no i ae mai ke Akua e kala
mai i ka hewa o ka poe pule ole ia ia. Aole
loa mai ke ola i ka poe hele ole io na la, no-
haila ua akaka ke ku pono ana o ka pule.

3. O ka pule i ke Akua, oia kekahi mea e
oluolu ai ka manao, a me ka noho ana ma keia go.
Oia ka mea e paa ai ka manao ma ka pono, a e
hoihoi ai hoi ka naau ma na hana maikai a pau.
Ka mea ia e ulu nui ai ka pono iloko o ka naau,
a iwaena o na kanaka.

Eia kekahi mea akaka loa. Ua aoia mai ka-
kou, ma ka olelo a ke Akua e pule. Penei ke-
kahi kauoha, "e pule hooki ole;" penei hoi ke-
kahi, no na mea a pau "e hoomaikai mau ana i
ke Akua, ka makua ma ka inoa o ko kakou Ha-

-manas a me ka noho ana.

Heaha ka mea ekolu? *oia ka mea e oluolu ai ka*
Pehea la i kauoha maopopo loa mai ai ka Palapala He-
molele no ka pule? *e pule hooki ole.*

ku o Iesu Kristo. Eia kekahi, "i na mea a pau, e hoike aku i ko oukou makemake i ke Akua ma ka pule, a me ka noi aku, a me ka hoomaikai." "Ke kauleo mua aku nei au i nui ka pule ana a me ka hoomana ana, a me ka nonoi ana, a me ka hoomaikai ana, no na kanaka a pau loa." Ma keia mau olelo, ua akaka ka makemake o ke Akua, e pule nui na kanaka ia ia.

2. Eia hoi kekahi mea maopopo loa, *ma ka pule e loa mai ai na makana maikai, mai ke Akua mai.* "Ina i nele kekahi o oukou i ke akamai, e noi aku oia i ke Akua i ka mea i haawi wale mai no na mea a pau me ka hoino ole mai, a e haawii mai no ia nona." "O ka pule ikaika a ke kanaka pono e lanakila nui ia." "E noi a e haawii mai na oukou; e imi, a e loa hoi ia oukou; e kikeke, a e weheia no oukou." Owai ke kanaka o oukou e haawi aku i ka pohaku na kana keiki, ke noi mai ia i berena? A i noi mai ia i ia, e haawi aku anei oia i nahesa nana?"

"Ina paha oukou ka poe hewa i ike i ka haawi aku i na mea maikai, na ka oukou kamalii, he oi nui aku ko oukou Makua i ka lani ma kona haawi ana mai i na mea maikai na ka poe e noi aku ia ia." Ua akaka ma keia olelo, o ka pule ka mea e loa mai ai na mea maikai, mai ke Akua mai.

Pehea i olelo mai ai ka Palapala Hemolele no ka loa ana o na mea maikai ma ka pule?

3 Heaha kekahi hoailona maopopo loa, e kaawale ai ka poe hewa a me ka poe pono?

3. Olelo mai ka olelo Hemolele, o ka pule kekahi mea e like ole ai, ka poe hewa me ka poe pono. Penei ka olelo ana a ka poe hewa, "Owai ka mea mana, i malama ai kakou ia ia? Heaha ka mea e loa ai ke nonoi kakou ia ia?" aole makemake nui na kanaka hewa i ka pule, aka, ua kapaia ka poe pono, he poe haipule, he poe huli i ke Akua, a me ka paulele ia ia.

4. Ua ae ia mai na pule a na kanaka haipule he nui wale i ka wa kahiko. E nana i ka pule a Aberahama no Sodoma. I ka pule hoi a Mose no ka Iseraela ma ka waonahiele. I ka pule a Elia no ka ua, a me ka ua ole. I ka pule a Daniela no na Iudaio e noho pio ana ma Babulona, i hoihoia mai lakou i ko lakou aina.

Nolaila, he mea waiwai loa ka pule. Pomai-kai kakou i keia hana maikai a ke Akua i hawii mai ai. Ua hooheahaa loa mai ke Akua ia ia iho, e halawai me ke kanaka e hoolohe i kona manao, a e launa pu me ia. Auhea la ka pomaikai e like me keia? Ma ka pule, e hiki no i keia ilo ino o ka honua ke hele imua o ka mea kiekie loa o ka lani, ka mea nona ka mana a me ka ike a me ka nani, a me ka waiwai a pau loa, a e hai aku i kona mau mea pilikia, a me kona mau mea kaumaha a pau ia ia, me he keiki la e hele ana imua o kona makua. A ua makaukau ke Akua e ae mai i na mea a pau a

4 He mea make hewa anei ka pule a Aberahama a me Mose a me Elia a me Daniela?

E hai nui mai i ko kakou pomaikai ma ka pule.

O ke Akua anei ka mea e pomaikai ana ma ka pule o ke kanaka paha?

- O ke Kanaka aa-

ke kanaka e noi aku ai, ke ike mai ia he mea pono ia. Aole loa e nele ka poe pule oiaio i ke Akua, no ka mea, ua lako ia a ua olioli kona naau i ka haawi wale mai i na mea e pono ai kana mau kamalii.

Heheha Behea kou manao i ke Akua no kona ae ana mai i ke kanaka ino a hewa loa e pule aku ia ia?

Heaha ka mea mua e akaka ai ka waiwai o ka pule?

MAHELE III.

No ka waiwai o ka pule.

Ma keia mau mokuna i paa iho nei, ua akaka ka waiwai o ka pule; nolaila, he uuku ka olelo i koe ma keia mahele.

1. Eia kekahi waiwai o ka pule; *o na manao oluolu i loaa malaila.* Aole waiwai e ae e like me ka manao maikai. Ina i nele ke kino, a eha paha, a ua oluolu no nae ka manao he pomaikai, maoli ia. Aia i ke ano o ka manao ka pomai-kai a me ka poino o ke kanaka. O ka pule pinepine i ke Akua, ka mea e oluolu ai ka manao. E hiki no i na kanaka haipule io, ke hauoli iloko o ka mai, a me ka ilihune, a me ka hoomaauia, a me ka make. Nolaila, ea, ina i makemake oe i ka pomaikai io, e pule pinepine i ke Akua me ka oiaio.

2. Ua *hooiki* mai ke Akua, e hoomaikai i ka poe haipule *wale no.* Ua hoomaikai no ke Akua i ka poe hewa, ka poe pule ole, aole nae i *hooiki* ia e hoomaikai mai ia lakou. Ua hooiki mai no ia i ka poe pule ia ia, e haawi mai i na mea pono a pau na lakou. Aole i hiki ia ia ke hoomaikai i ka poe pule ole, e like me ka ka poe haipule.

Eia kekahi. He pono maoli ka ke Akua ha-na ana pela. No ka mea, aole pono ke hoomaikai like ka makua i kana mau keiki hewa e like me na keiki pono. Pehea la e hoomaikai aku ai ka makua i ke keiki launa ole me ia, a me ka

*He aha ka mea maoli e akaka? Ka hui
kai? Ka hui? Aia ma ke ana ka pomaikai io a me ka pino maoli
paha o ke kanaka? Aia i ke ano o ka manao.*
Heaha ka mea elua e akaka ai ka waiwai o ka pule?

*He hooiki o ke Akua e hoomaikai.
He hooiki o ke Akua e hoomaikai.*

pale aku i kana mau kauoha, e like me ke keiki hoolohe, a me ka launa nui me ia?

Eia kekahi. Mai kuhi hewa kakou. Aole paha loa mai na mea a pau a kakou e noi aku ai i ke Akua, e like me ka nonoi ana. No ka mea, malama paha ua ike ke Akua, he mea e ae, ka mea e pono ai, a nolaila e hiki no ia ia ke aua. Aka, ina i pule aku kekahi ia ia me ka naau haahaa, a me ka hooili aku i kona mau mea a pau maluna ona, me ka manao e ae wale aku i kona makemake; alaila, e hoolohe mai ke Akua i kana pule, e malama mai no ia i kona mau mea a pau, a me ka haawi mai i na mea e pono io ai keia haipule. Ina ike ke Akua, he pono maoli, ka mea a ke kanaka e noi aku ai, e haawi mai no ia, a o na mea a pau ana e ike ai, he pono no kona poe kanaka, e haawiia mai no ia mau mea. A ina, ua ike ke Akua, aole pono loa ke haawi mai i ka mea i nonoia e ke kanaka, alaila, e hiki no ia ia ke hoolohe mai, a e hoohakalā paha, a e hoololi ma ka mea e ae paha. Aia i kona noonoo ana. No ka mea, he nui kona aloha i na kanaka haipule, a haawi wale mai no ia i na mea maikai wale no nana.

Nolaila, he hana waiwai io ka pule i ke Akua. Mai manao kakou, he make hewa ka hooikaika ana malaila. He make pono maoli. He hapa loa ka waiwai a ka poe haipule ole. Ua naau-po lakou.

Pono anei ke Akua ke haawi like i na mea maikai i ka poe pule a me ka poe pule ole?

O na mea hea ka ke Akua e haawi mai ai i ka poe haipule? Aole anei e aua i kekahi mea? a no ke aha ka aua ana?

MOKUNA III.

No ka malama ana i ka la Sabati.

Ma ka olelo Hemolele wale no, e ike ai kakou i ka ke Akua kauoha no ka la Sabati. Ma ka noonoo wale ana no nae o ke kanaka noonoo, ua akaka ka pono o ka la hoomaha. Ua ike na kanaka a pau, he pono maoli no, ke hookaawale i kau wahi o ka manawa e hoomaha ke kino, a e noonoo ia kakou iho.

He mea pono keia no na holoholona lawe hana a me na kanaka. No ka mea, ua oi aku ka ikaika o ka poe hoomaha i ka hapahiku o na la, mamua o ka poe lawe hana i na la a pau, me ka hoomaha ole. He nui aku ka hana i paa, i ka poe hoomaha, mamua o ka poe hoomaha ole. Pela ka olelo ma na aina naauao a pau.

Elua mea e hoikeia aku ma keia mokuna;
1. O ka haawi ana mai o ke Akua i ka la Sabati. 2. O ke ano o ka malama pono ana i ka la Sabati.

Ma ka palapala hea e ike ai kakou i ke kauoha no ka la Sabati? *Ma ka olelo Hemolele wale no.*

Ma ke aha hoi kekahi mea akaka ai he mea ku pono ke hoomaha i kekahi la?

Pehea ka olelo ma Kinohi no ko ke Akua hookumu ana i la hoano, i la hoomaha hoi?

*He mea i we he wale no ma ka
Mokuna 2*

MAHELE I.

Aia ma Kin. 2: 1-3 ka olelo mua no keia la maikai. Ua paa ka lani a me ka honua i ka hanaia, a me ko laila poe a pau, i na la eono. A i ka hiku o ka la, hooki iho la ke Akua i ka hana ana i hana'i, a hoomaikai mai la ke Akua i ka hiku o ka la a hoano iho la. No ka mea, hoomaha iho la oia ia la i ka hana a pau ana i hana'i.

E pono paha, ke hoomoakaka iki i keia olelo.

1. Ua haawiia mai ka la Sabati ia Adamu laua o Eva, ko kakou mau makua makamua, nolaila, ua haawiia mai no kakou ka laua mau keiki. No ka mea, aia no na keiki iloko o na makua, a o na mea i haawiia mai na na makua, ua haawi like ia no hoi na na keiki.

2. Ua pili na kanaka a pau i keia olelo. Hoomaikai mai la ke Akua i ka hiku o ka la. Ua hookapu iho la oia i keia la nona iho, i malama nui ia keia la e na mamo a pau a Adamu ma.

3. Ua ku pono like ka Sabati i na kanaka a pau. He mea pono no na kanaka a pau ke hoomaha i kekahi la. He mea pono no hoi ke hookaawale i keia la, e imi i ka pono, e huli i ke Akua, o nalowale loa ia ia ka manao o na kanaka.

Eia kekahi. Ua ikeia ka la Sabati mamua aku o ke kanawai o Mose.

Pehea e akaka ai ua haawiia mai ka la Sabati no na kanaka a pau loa? Heaha ka mea mua e akaka ai? ka lua? ke kolu?

Ua ikeia anei ka la Sabati mamua o ko ke Akua haa-

1. Kin. 4: 3. "Mahope iho o ia mau la," lawe aku la o Kaina laua o Abela, i mohai na Iehova. Ua manaoia e kekahi poe naauao, eia ke ano o ia olelo, "mahope iho o ia mau la" a pau na la o ka hebedoma, lawe aku la laua i ka mohai; oia hoi, i ka pau ana o na la noa, a hiki i ka hiku o ka la, hele laua e hoomana aku i ke Akua. Aole nae akaka loa keia.

2. Ua maheleia ka manawa i na la ehiku i ka wa ia Noa. Kin. 8: 10—12. "Noho iho la ia i na la hou aku i ehiku; a hookuu hou aku la i ka manununu iwaho o ka halelana." Pauku 12. "Noho iho la ia i na la hou aku i ehiku; a hookuu aku la i ka manununu." Nolaila ua manaoia, ua ike o Noa i ka la Sabati.

Eia no hoi keia. Mahope iho o ka puka ana mai o na kanaka o Iseraela, mai loko aku o Aigupita, ua oleloia penei, (Puk. 16: 22—23). A hiki i ka la eono hoiliili papalua iho la lakou i ka ai, elua omera a ke kanaka hookahi: a hele aku la na luna a pau o na kanaka, a hai aku la ia Mose. I mai la ia ia lakou, oia hoi ka mea a Iehova i olelo mai ai. I ka la apopo ka hoomaha ana o ka Sabati laa no Iehova.

E nana pono i keia olelo. Eia kekahi mau mea i akaka.

1. Mamua aku o ka loa ana mai o ke kanawai o Mose, keia olelo ana. Aole i haawii mai kona kanawai ia manawa; nolaila, ua kau

Ua ike no
wi ana i ke kanawai ia Mose? E hai nui mai i na mea e maopopo ai keia ninau, i ka mua, i ka lua, a ma ia mea aku.

ke kanawai o ka Sabati maluna o ka Iseraela, mamua loa aku o Mose.

2. Ua kamaileio aku o Mose no ka la Sabati me he mea la, ua ikeia mamua e lakou; ina i ike ole lakou i na la Sabati mamua, no lakou ka hewa.

Eia kekahi. Ua hoolaia kela la ehiku a me keia la ehiku, e kekahi mau lahuikanaka e. Ua hanaia pela ma Roma a me Helene, a me na aina akau o Europa.

Nolaila, ua akaka i ka manao ana o ka poe naauao, mai kinohi mai ka Sabati. Ua hookaa-waaleia a ua haawiia ka hapahiku o ka manawa e ke Akua, e malamaia e na lahuikanaka a pau, i la pule, a e hoomaha i ke kino, a e imi hoi i na mea e pono io ai ke kanaka. Ma na makahiki makamua o keia ao, ua malamaia paha ka la Sabati, e na lahuikanaka a pau.

No ka la Sabati i haawiia mai ma o Mose la.

Iwaena o na kanawai he umi a ke Akua i haawi mai ai ia Mose, ua palapalaia penei; "E hoomanao i ka la Sabati, a e hoano ia. I na la eono e hana'i oe i kau hana a pau; aka, o ka hiku o ka la, he Sabati ia no Iehova no kou Akua, aole loa oe e hana ia la, aole oe, aole hoi kau keikikane, aole hoi ko kaikamahine, aole hoi kau kauwakane, aole hoi kau kauwahine, aole hoi kou holoholona, aole hoi kou kanaka e ma kou wahi.

"No ka mea, i na la eono i hana'i o Iehova i

Ua kamaileio anei o Mose no ka la Sabati me he mea hou la, me he mea la paha i ikeia e lakou?

Nolaila, mai ka manawa hea mai ka la Sabati?

ka lani, a me ka honua, a me ke kai, a me na mea a pau maloko o ia mau mea, a i ka hiku o ka la i hoomaha'i. Nolaila hoi i hoomaikai ai o Iehova i ka la Sabati, a hoano ai hoi oia ia la."

He la hoomaha ka la Sabati, i hoakakaia ma keia kanawai. Aole nae he hoomaha i ke kino wale no. He la hoomaha no ka uhane kekahi. Oihanakahuna 23: 3. "I na la eono e hana'i ka hana, aka, o ka hiku o ka la, he Sabati e hoomaha'i ia, he houluulu hoano." *He houluulu hoano*, oia hoi, he halawai hoomana, a e haipule. Pela ka malama ana o na Iudaio i ka la Sabati. Ua halawai lakou, a ua pule i ke Akua, me ka heluhelu i kana olelo. Ua akaka ia ma Oih. 15: 21. "No ka mea, he poe no ko Mose, mai na hanauna kahiko mai, ma na kulanakauhale a pau, nana e ao aku ma kana, ua heluheluia no hoi kana maloko o na halehalawai, i na la Sabati a pau."

He kanawai paa mau loa keia, no ka la Sabati; no ka mea, ua kakauia oia iloko o na kanawai he umi, a ma ke Kauoha Hou ua akaka, he mau kanawai pau ole keia. Ua kau like ia ke kanawai eha, me na kanawai e ae; aole i hoo-kaawaleia; aole hoi i unuhi ia. Ua kuhikuhi pinepine o Kristo a me na lunaolelo i keia mau kanawai he umi, me he mau mea la ua paa mau loa.

Eia kekahi. Ina he mea pono ka la Sabati no lakou, no ka Iseraela, he mea pono no hoi ia kakou a me na kanaka a pau. He mea ia e

E hai akaka loa mai i ke kanawai no ka la Sabati i haawia mai ma o Mose la.

8*

He Kanawai paa loaanei keia

pomaikai ai na kanaka a pau: nolaila ua pili i na kanaka a pau: a nolaila hoi ua ku e i ke Akua, ka poe malama ole i ka la Sabati.

No ke Sabati Kristiano.

Ua mau loa ke kanawai no ka la Sabati a ua pili pono i na kanaka a pau. Eia nae kekahi mea hoakaka, *ua hoololiia ka la Sabati ma ka la mua o ka hebedoma, a ua pau ka malama ana i ka la ehiku.* Ua malamaia ka la ehiku o ka hebedoma e ka poe Iudaio, a ua malamaia ka la mua e ka poe Kristiano. No ke aha keia?

1. No ka mea, ua haalele na haumana makamua a Kristo, i ka la ehiku, a ua malama lakou i ka la mua. Pela na lunaolelo, a me ka poe mamuli o Kristo a pau loa ia manawa. E heluhelu ma 1 Kor. 16: 12, a me Oih. 20: 6—11 'a i ka la mua o ka hebedoma, i ko makou akoakoa ana, e wawahi i ka berena, kamailio mai la o Paulo" a pela aku no. E heluhelu i keia mau olelo a pau. I ka wa i palapalaia ka olelo Hoikeana, ua kapaia ka la mua o ka hebedoma, oia ka la o ka Haku; no ka mea, oia kona la i ala mai ai, mai ka make mai, a ua hoololiia ka la Sabati mamuli o keia mea kamahao.

Mahope mai o ka make ana o na lunaolelo, he nui ka poe manaoio ia Kristo; a ua palapala iho kekahi poe noonoo i na mea a lakou i ike ai, a ua ikea ka lakou mau olelo i keia manawa;

He hoomaha kino wale no anei ka Sabati i kauohaia mai? E hai mai i kona ano a pau e like me ia i malamaia i e Mose ma...

a penei ke ano o ka lakou olelo ana no ka Sabati, ua pau ka poe manaoio i ka malama i ka la mua o ka hebedoma, i la hoano no ke Akua. Ua hoomanao nui lakou i ke ala hou ana o Kristo ma ia la, a ua akoakoa e haipule, e himeni, a e hoomana aku i ke Akua i na la Sabati a pau. He mea kaulana loa keia.

Nolaila, ua akaka ka pono o ka hoololi ana i ka Sabati, ma ka la mua o ka hebedoma. No ka mea, ina he mea hewa ia, alaila, ua hoomau ka poe manaoio ma ka la ehiku, e like me ka poe Iudaio. Ua ike lea na haumana makamua, i ka makemake o ka Haku, a ua malama loa lakou i kona makemake. Ina i makemake ole ia e hoololi i ka Sabati ma ka la mua, alaila ua hana ole lakou pela.

Pehea e akaka ai e mau loa ana ka pili o ke kauoha no ka Sabati, a i na kanaka hoi a pau loa?

Ua oleloia, ua hoololiia ka la Sabati, pehea i hoololiia'i?

Pehea e akaka ai ua oiaio a ua pololei hoi ia hooliloana?

MAHELE II.

No ka malama pono ana i ka la Sabati.

Ua papaia kekahi mau mea, a ua kauoha ia mai kekahi mau mea.

Eia kekahi mau mea i papaia iloko o ke kanawai eha.

1. O ka hana. "I na la eono e hana'i oe i kau hana a pau; aka, o ka hiku o ka la, he Sabati ia no Iehova, no kou Akua, aole loa oe e hana ia la." Ua akaka ma keia mau hua, aole pono ka hana i ka la Sabati. Aole pono ke hana me ke kino, aole hoi pono ke hana me ka manao ma na mea o keia ao: aole pono ka mahiai, ka lawaia, ke ako hale, ka hooholo lio no ka lealea, ka heenalua, ka hele i kauhale, a me na hana a pau e pili ana ma ka waiwai a me ka lealea o ke kino. He kapu loa ia mau mea a pau ma ka la Sabati. Nolaila e waiho aku ka pono.

Aole he pono ke heluhelu i na palapala e pili ole ana i na mea o ke Akua, e like me ka helukamalii, ka helunaau, ka hoikehonua a me na mea like. O ka palapala lima no hoi i na mea o keia ao, kekahi mea i papaia iloko o ke kanawai eha. O ka manao ma na mea o keia ao kekahi. Ina i noho malie ke kino, aka, ua holoholo wale aku ka manao mamuli o ka wai-

Heaha na mea i papaia, aole e pono ke hanaia i ka la Sabati? *O ka iana,*

O ka palapala hea ka i ku pono ole ke heluheluia i ka la Sabati? *epi de ana i R. A.*

O na manao hea ka i ku pono ole ke manaoia? *Ma na mea o Rein...*

wai, ka lealea a me kela mea, keia mea o ke ao nei, ua hewa ia imua o ke Akua.

Eia nae kekahi hana ku pono i ka la Sabati: *o na oihana aloha i ka mea popilikia maoli, ina paha he kanaka, ina paha he holoholona.* Ua hoaponoia keia e Kristo. E heluhelu ma Luka Mok. 6: 13; 15, 16. He pono no ke lapaau i ka mai, o ke kanaka a me ka holoholona. E pono no ke alakai i na holoholona i ka wai, a e hanai hoi i na mea pololi. E pono ke kokua aku i na moku e ili ana, a me na mea like. Aka, e ao kakou o kapaeia keia olelo a Kristo, a e hoopili wale aku kekahi poe i na mea i paipai mamuli o keia hana maikai.

2. O na kauwa a me na keiki, a me na mea a pau e noho pu ana me kakou kekahi, aole pono ke hana i ka la Sabati. No ka mea, he poe mea uhane lakou, e like me na kanaka e ae a pau; ua makemake ke Akua ia lakou e pili aku ia ia, a e malama hoi i kona la hoano. Nolaila, he mea pono no na makua ke papa i na keiki a lakou, mai hana, a mai hele i ka paani a me ka lealea ma ka la Sabati; pela no na haku a me na'lii, aole pono ke olelo aku i na kauwa a me na kanaka a pau o lakou, e hana i na hana ku pono ole me ka la Sabati.

3. Aole pono ke hooluhi wale i na holoholona i ka la Sabati. Ua hoopakeleia lakou ma ke kanawai o Iehova. E pono no nae ke hoo-

Ina he pilikia ko kekahi kanaka paha, ko kekahi holoholona, aole anei e pono ke kokua aku i ka la Sabati?

Pehea na kauwa a me na holoholona? e pono anei ke hoohana ia i ka la Sabati?

E pono anei ke hooluhi wale i na holoholona?

hana ia lakou ma na hana ku i ke aloha i k
mea popilikia; aole hewa ka holo ana ma ka li
e kokua i ka mea mai ma kahi loihi aku, a e ho
lo i ka pule paha, ke loihi aku ka hale pule, a
me na mea like. Ua haawiia mai no nae keia
la i la hoomaha, no na holoholona, e like me
kanaka. O na holoholona hana pinepine ma na
la noa, aole pono ke hana i ka la Sabati.

4. He la hoomaha, ka la Sabati, nolaila aole
pono ke hele mamuli o ka lealea, ma ia la ho-
no: aole pono ke holo ma ka lilo no ka lealea ia
la, a me ka heenalua, a me ka hele i kauhale, a
me na mea like: aole hoi pono ke lilo i kela
kamailio, i keia kamailio i ko ke Akua la mai-
kai. No ka mea, ua hoolaaia keia la no Iehova.

Eia koe; e hoakaka aku i na hana ku pono
i ka la Sabati.

1. Eia kekahi mau mea ku pono i keia la, o
ka heluhelu i ka ke Akua olelo, me ka noonoo,
a me ka pule ma kahi malu.

2. Eia kekahi hana ku pono, o ke ao aku i
na kamalii, a me ka poe naaupo ma ka pono.
Ua pono ke kula ma ka hale ma ka olelo hemo-
lele, a ua pono no hoi ke kula Sabati nui ke
malama pono ia, a malu ka hale. Ua pono no
ke kamailio aku i ka poe e noho pu ana, a e
kuhikuhi ia lakou ia Kristo ke Kumu hoola no
na kanaka a pau.

3. O ka pule halawai. He mea mau loa ke-
ia mai ka wa kahiko loa mai. Ua hoululu ka
poe Iudaio e hoomana i ke Akua, ma ka la

Heaha na hana ku pono ke hanaia i ka la Sabati? E
hai mai a nui. *hehukelu i ka la Sabati - pule*

ma Radi malua - pule hooluwaia

Sabati, a pela no hoi ka poe Kristiano. O ka poe hoomaloka wale no, ka poe malama ole i ka pule halawai me ke anaina kanaka. Ua paipai no hoi kakou, mai haalele i ka pule houluulu. Penei ka olelo a Paulo, Heb. 10: 25, "Aole hoi e haalele ana i ko kakou hoakoakoa ana, e like me ka hana ana a kekahi poe."

Eia no hoi keia. He la okoa ka la Sabati, o ka hapahiku no ia o ka manawa; nolaila, e haawi aku i keia la okoa no ke Akua, mai ka hora 12 o kekahi po a i ka hora 12 o kekahi po, a i ole ia, mai ka napoo ana o ka la i ka po aono a i ka napoo ana o ka la Sabati. Mai noho a hoohapa mai i ko ke Akua manawa. Mai manao kakou, ua noa wale no ka po o ka Sabati, a ua hiki ia kakou ke lilo i na mea o keia ao, ke napoo ka la.

Eia kekahi. E malama loa i ka la Sabati, e noho makau, e noho noonoo, e noho mihi, e noho haipule, e noho a uumi i na mea o ke kino i ka la Sabati. E malama i ka maka, i ke alelo, i na lehelehe. E malama i ka naau, me ke kiai ia ia. E malama i na maka a me na lala a pau o ke kino. E huli ikaika loa i ke Akua me ka manao haahaa.

No ka mea, ea, he puuhonua ka la Sabati no ka pono, a me ka malu, a me ka pomaikai iwaeana o na kanaka. Ina i palupalu ka manao o kanaka ma ka la hoano o Iehova, ka mahua-

Ehia hora o ka la Sabati? Heaha ka hewa ke hoohapaia? *maui Ka hora 12 a i Ka hora 12 -*

E hai mai i ke ano o ka malama pono ana i ka Sabati? *E noho makau - noonoo - mihi - haipule*

uumi i na mea o ke kino -

hua ana no ia o ka hewa a me ka poino. No laila, ke hooikaika nei au ia oukou, e malama loa i ko ke Akua la, mai kekahi kihi a i kekahi kihi o ia la maikai.

He mea uuku koe. Ua haawiiia mai ka Sabati no na kanaka a pau loa. No na'lii, no na makaainana, no na kane, no na wahine a me na keiki, a me na malihini. E na'lii, ke olele aku nei keia palapala ia oukou, e hoomanao pono i ka la hoano o Iehova ko oukou Akua. E na makaainana a pau loa o Hawaii nei, ke paipai aku nei keia palapala ia oukou, e malama i ka la hemolele o ke alii mana loa o ka lani a me ka honua. I ka manawa lilo ka Sabati i mea ole a i mea malama kapuluia paha ma keia pae aina, alaila, kau mai ka inaina o Iehova maluna o oukou, a o *Ikaboda* ka inoa o keia aupuni.

Ua pau i ka hoakakaia na mea pono e hana 'ku ai i ke Akua. Eia koe, o ka hoomoakaka ana i na mea pono ke hana'ku i kela kanaka a i keia kanaka.

Elua mea nui e hoakaka ia. 1. O ka hana pono aku a me ka hana pono mai oia hoi ka malu like. 2. O na hana ku pono i ke aloha ia hai.

Pehea auanei ke aupuni malama ole i ka la Sabati? pehea ka lahuikanaka a me ka kulanakauhale paha i malama ole? *Primo - (Ua hana ana i ka la Sabati)*

Heaha na mea i pau i ka hoakakaia? a heaha hoi na mea koe e hoomoakakaia? *o ka hana i ka lani*
Ehia poo i mahaleia'i ua mau mea la? *2*

1. o ka malu like

2. o ka hana ku pono i ke aloha ia hai -

MOKUNA II.

*No ka hana pono aku a me ka hana pono mai oia
hoi ka malu like.*

Ua haawiiia mai na mea maikai he nui wale
no na kanaka a pau, aole nae i lako like.⁷ He
nui ka ikaika o kekahi kanaka, a he uuku ko
kekahi. He kino maikai ko kekahi, a he kino
inoino ko kekahi. Ua akamai kekahi kanaka i
ka noonoo, a ua hemahema loa kekahi. Ua wai-
wai loa kekahi, a ua ilihune loa kekahi. Nolaila,
ua akaka ka lako like ole o na kanaka a pau.

Eia no nae kekahi mea nui, i haawi like ia
mai na na kanaka a pau loa, o ka maluhia o na
mea a ke Akua i haawi mai ai no ke kanaka.
Ua haawi wale mai ke Akua i kela mea a i keia
mea, e like me kona manao iho, a o ka mea i
haawiiia mai e ke Akua, no kekahi kanaka, no-
na wale no ia, ke hoolilo ole oia ia mea i mea e
hana hewa aku ai ia hai. Penei, ua haawiiia
mai ia'u, ke kino no'u; he poo, he mau wawae,
he mau maka, he mau pepeiao, he mau iwi, a
me ka io, a me ka ili, a no'u wale no ia mau mea.
aole no kekahi kanaka e ae: aole hoi e pono i
kekahi o na kanaka a pau ke kii wale mai i keia
mau mea a'u. Pela wale no na kanaka a pau
loa. Ua haawiiia kekahi mau mea maikai no
kela kanaka keia kanaka, i pomaikai oia ma ua
mau mea la, a nolaila, nona wale no ia mau mea.

X Ua hoolako like anei ke Akua i na kanaka a pau i na
mea maikai? *role*

Heaha kekahi pomaikai ana i haawi like mai
kanaka a pau loa? *o ka malu hana - pono - pono*

Heaha ke ano o ka malu like? E hai nui mai. *Ua haawi like mai ke Akua i na kanaka a pau loa*

⁹
No hoi ia mau mea a pau 2
He mau mea a pau, he mau mea a pau

Aia hana hewa aku ke kanaka ia hai, alaila, pon
 ke lawe aku i kona, e like me ka nui o kon
 hewa, pela no e lawe ai. O ka malu like k
 pono: aole pono ke lawe ka mea ikaika i ka k
 mea nawaliwali: aole hoi pono, ke lawe wale
 ka mea waiwai i ka ka mea ilihune me kona a
 ole mai. E kau like ka malu a me ka pono,
 maluna o na'lii a me na makaainana, ka poe wai-
 wai a me ka poe ilihune, ka poe nui a me ka
 poe uuku, ka poe ike a me ka poe ike ole. Mai
 olelo kekahi penei; "Ka! he kanaka nui au a he
 kanaka uuku kela, nolaila, e hiki ia'u ke kii
 wale aku i kona me ka uku ole ia ia, a me ka
 makau ole." Aole, o na mea maikai a pau a
 ke Akua i haawi mai ai i kekahi kanaka, ina
 paha he nui, ina paha he uuku, nona pono i no
 ia, a e ku like na kanaka a pau malaila, oia ka
 pono. Hoekahi wale no mea e lilo ai ka ke
 kanaka, o kana hana hewa ana ia *na*.

Penei paha e akaka ai ka hana pono aku a
 me ka hana pono mai oia hoi ka malu like. He
 makua hoopono me na keiki elima, a ua noonoo
 pono ua makua la i ke ano o kela keiki keia
 keiki, a ua puunaue ae la ia i kana waiwai ia
 lakou e like me kona manao he pono. Penei
 paha kona haawi ana. I ke keiki mua, ua haa-
 wi i aina, i ka lua ua haawi i lio, i ke kolu i
 mau dala, i ka ha i waa nui, a ua hoouna aku i

He hana hea e pono ke lawe ka mea ikaika i ka k
mea nawaliwali: aole hoi pono, ke lawe wale
ka mea waiwai i ka ka mea ilihune me kona a
ole mai.

Heaha na hana ku pono i ka malu like?

Heaha hoi na hana e keakea ana i ka malu like?

Heaha ke kanaka hea e pono ke nele ia pomaikai?

Heaha mai i ka malu like, me ka hana ana o keka-
 hi makua i kana mau keiki?

Ka lima i ke kulanui. Aole waiwai like lakou a pau. Ua oi aku ka kekahi, a ua emi loa mai ko kekahi, e like me ka noonoo ana o ua makua hoopono la. Eia nae ka manao paa loa o keia makua, *e malu like ka waiwai i haawiia na kela keiki keia keiki, a e pomaikai hoi kela keiki keia keiki i ka mea i haawiia nana.* Aole pono ke kii wale aku ke keiki mua i kekahi mea a kona muli iho. Aole hoi e pono i ka mea waiwai uuku, ke kii wale aku i ka ka mea waiwai nui. Ua hewa loa ia ke hana pela. E malu like lakou a pau loa, ka pono; a e loa aku i kela keiki, i keia keiki, ka pomaikai o kana waiwai iho. Ina i hoomaopopo kakou i keia mau mea, ma ka kakou hana ana, *oia ka hana pono aku a me ka hana pono mai, oia hoi ka malu like.*

He kanawai paa loa keia. Ia'u wale no na mea a ke Akua i haawi mai ai ia'u, i pomaikai au; a ia oe no na mea a ke Akua i haawi aku ai ia oe; e imi oe i kou pono ma ia mau mea, a e imi au i ko'u ma na mea i loa pono mai ia'u, me ka maluhia, a me ke kolohe ole o kekahi i ka kekahi. No'u wale no ko'u kino, a me ko'u uhane, a me ko'u waiwai, a me ko'u kaulana maikai, a me na mea a pau i haawi pono ia mai no'u, ke hana hewa ole au ia hai. Aia hewa au, alaila, lilo aku kauwahi o ko'u. Ina i manao nui ke kanaka i kona iho, a lawe i ka hai, me ka makemake e hoonui i kona, he ka-

- Heaha ke kanawai paa loa o ke Akua i kau mai ai no ka waiwai o kela kanaka keia kanaka? *Ia'u wale no ka mea a ke Akua i haawi mai ai ia*
Pehea kakou e hana'i i malama kakou ia kanawai?

naka hewa maoli ia, ua haalele i ke kanawai pololei, a e pono no ke hoopaiia oia.

Ua makemake ke Akua ia kakou e hana pono aku a e hana pono mai, no ka mea, eia ka hapa hope o kona kanawai; "E aloha aku oe i kou hoalauna, e like me kou aloha ana ia oe iho." Owai ko kakou hoalauna? E nana ma Luka 10. Ua akaka malaila, he poe hoalauna na kanaka a pau no kakou. O ko kakou enemi, o ka hale, o ke kanaka maoli, o ke kanaka eleele a me ke kanaka keokeo, ma na wahi a pau loa. Nolaila, e hana aloha aku i na kanaka a pau ma na wahi a pau.

Pehea ka nui o ke aloha e pono ai, ke aloha aku ia hai? E like me ko kakou aloha ia kakou iho. Aole kanaka aloha ole ia ia iho. Ua makemake na kanaka a pau e pomaikai lakou ma na mea i loa ia lakou, ma ka ai, ka ia, ka hale, ka aina, ke kino, ka ikaika, ke kaulana maikai, a me na mea waiwai a pau. Makemake na kanaka a pau i ka malu no lakou iho. Nolaila e like me ka makemake o ke kanaka i ka malu a me ka pomaikai nona iho, pela e pono ai, ke makemake aku i ko hai malu a me ka pomaikai. Makemake au, e malu ko'u hale a me ko'u aina, pela no e pono ai au ke makemake i ka malu no ka hale, a me ka aina o kou hoalauna. A ina paha ike au ua koloheia ka

Pehea ka ke Akua kauoha ana i na kanaka ma kana olelo no ka malu like? E aloha aku i ka hoalauna. Owai ka hoalauna i hoakakaia ma Luka. Na ka hoalauna. E hoakaka nui mai ia kanawai waiwai loa no ka malu like.

waiwai a ko'u ho'alauna, he pono ia'u ke mānāo minamina aku, me he mea la no'u maoli kela waiwai, a e uwe aku a e kokua aku i ko'u ho'alauna e like me ko'u makemake e kokuaia mai au, ke loa ia'u kekahi pōino.

Eia no hoi kekahi olelo maopopo ma ka Mat. 7: 12. "O na mea a pau a oukou e make-make ai e hanaia mai ia oukou e na kanaka, oia ka oukou e hana'ku ai ia lakou." Ua maopopo loa ke ano a me ka maikai o keia kanawai. O ko'u aloha ia'u iho, oia no ke ana ku pono no ko'u aloha ia hai. Ina i ninau kekahi, pehea la wau e hana aku ai ia hai? Penei, e like me kou makemake e hanaia mai ai ia oe e na kanaka. Oia wale no. Aole ou makemake e hana ino mai kekahi ia oe, nolaila, mai hana ino aku oe i kekahi. Ina paha i hana hewa aku oe ia hai, aole ou makemake e hoopai ino mai oia ia oe; nolaila, mai hoopai ino aku oe ia hai, ke hana hewa mai ia ia oe.

He alii anei oe? Mai hooluhi wale i na kanaka malalo ou; mai 'lawe wale i ka lakou; mai alunu, mai hookiekie maluna o lakou. No ka mea, ina o oe ke kanaka malalo o ke alii aole paha ou makemake e hanaia mai ia oe pela. E noonoo nui oe i keia kanawai, no ka mea, ua oi loa aku kona waiwai mamua o ke gōula a me ke dala.

He lunakanawai anei oe? E nana pinepine i

(Pehea ka olelo ma Matiaio no ka malu like?
 Heaha ke ana pono no ko ke kanaka aloha ia hai?
 Pehea e hana'i ke 'lii i ku pono i ua kanawai la?
 Pehea hoi e hana'i ka lunakanawai?

9* - - - - -

10

keia kauoha a ke alii nui maluna; e hookolo-
kolo a e hoopai i ka poe hewa, e like me kou
manao he pono, ke hana hewa oe. Pela no
oukou a pau loa e na makaainana o Hawaii nei.
Na makua, na keiki, na kane, na wahine, na ku-
mu, na haumana, aole kanaka koe aku. E noo-
hoo nui i ke ano o keia kanawai o Iehova Saba-
ota. E hoopili aku i ka oukou hana ana a pau
keia kanawai. He mea ia e pono ai ka noho
ana o na kanaka a pau ke malamaia.

Ua akaka loa, ina i malamaia keia kanawai
hookahi, alaila, pau ka hana ino aku a me ka
hana ino mai iwaena o na kanaka, alaila, kuika-
hi ka manao, a oluolu ka noho ana.

Eia kekahi hewa nui o na kanaka, o ka make-
make e hoopai i ka ino me ka huhu, aole nae pe-
la ko ke Akua; eia kona, o ke ahonui, ka hoo-
manawanui, o ke aloha i ko kakou enemi, a me
ka hoomaikai aku i ka poe hoino mai ia kakou.
Ina no nae, i kolohe maoli mai kekahi, a he
mea ia e poino ai na kanaka, na ka lunakana-
wai e nana ia ia a e hoopai. O kana hana ia a
nolaila ua haawiiia nona ka pahikaua.

Pomaikai loa ka honua nei, ke pau loa na
kanaka i ka malama i keia kanawai hemolele.
O ka pau no ia o ka hewa a me ka ino. O ka
malu no ia o na mea a pau. Make hewa ke
imi i ka pono hou aku, aole pono koë. Ina ha-
na pela, aneane like ka noho ana o na kanaka
me ko ka lani noho ana.

Ina malamaia ke kanawai a Iesu i kau mai ai no ke
aloha ana kekahi i kekahi, oia hoi ke kanawai no ka ma-
lu-like, alaila, pehea ka noho ana a ko ka honua?

*Pomaikai - oluolu - pau ke
kana O.*

Eia kekahi. Ua ku pono keia kauoha a ka Haku i na aupuni a me na lahuikanaka a pau o ka honua nei. Aole pono ke hoino wale aku kekahi aupuni i kekahi aupuni. Ina i hookaumaha wale aku kekahi aupuni nui i kekahi aupuni uuku, ua hewa ia ma ke kanawai o Iehova a nana no e hoopai iho. Ina i hana pono ole na'lii o Hawaii nei i na haole mai kahiki mai, he hewa ia a he mea hoi ia e popilikia ai; a pela no ke noho aku na kanaka o keia aina, ma kekahi aina e aku, a ua hoinoia mai, he hewa no hoi ia. O ka hana pono aku a me ka hana pono mai, ka maikai. Alaila malu ka honua.

Eia koe. O ka mea hana ino i kona hoalauna, ua hana ino ia i ke Akua, no ka mea, no ke Akua kela kanaka ana i hana ino aku ai, a ua minamina oia i kona waiwai iho. Ua kau mai ka inaina o Iehova maluna o ka mea aloha ole i kona hoalauna, a me ka hana ino aku ia ia. Nolaila, mai hahi wale ka poe waiwai maluna o ka poe ilihune; mai hookiekie wale ka poe koikoi maluna o ka poe ma kahi haahaa. Aka, e imi kela mea keia mea i ka mea pono a me ka pomaikai, no kona hoalauna; e hooluolu i ka poe popilikia. E ao aku i ka poe naaupo, e lapaau i ka poe mai; e kokua i ka poe ilihu-

Pili anei ke kanawai no ka malu like i na kanaka pakahi wale no, i na aupuni paha kekahi? pehea ka pili ana i na aupuni?

Pehea e akaka ai o ka hana ino aku ia hai, o ka hana ino aku ia i ke Akua?

Pehea e hana i na kanaka i like ka pomaikai o ka honua me ko ka Paradise kahiko?

ne, a e hana i na hana ku i ke aloha, e like me ka olelo a me ka hana ana a ka Haku ka Mesia. E hana pela, ea, alaila, e hoi hou mai ka pono kahiko o Paradaiso i ka honua nei, a e hauoli na kanaka a pau.

MOKUNA III.

MAHELE I.

No ka noho pio ole ana o na kanaka.

Ua akaka ma kela mokuna he mau mea mai-kai i haawiiia mai no kela kanaka keia kanaka, a nona ponoi ia mau mea, nona mau loa, ke kolohe ole ia i ka hai me ua mau mea la. O ko ke kanaka kino nona wale no ia a me kona lako a pau, a pela no kona uhane a me kona manao a me kona lunamanoa. No ke kanaka wale no ia mau mea, ke hana hewa ole ia i kona hoalauna a hibia malaila. He mea pono maoli no ke imi kela kanaka keia kanaka i ka hana ana i make- make ai a me kahi ana i makemake ai, e noo- noo i na mea ana i makemake ai, a e heluhelu i ka palapala ana i makemake ai, e hele no ia i kona wahi i makemake ai, e hai aku i kona manao e like me kona makemake, a e huli i kona pomaikai iho ma na mea a pau i loa ia ia. No ka mea, ua kaawale a ua lanakila ke kanaka hewa ole, aole kapu maluna ona. Hookahi wa-

Hea ka ka hewa ole, aole kapu maluna ona. Hookahi wa-

Heaha ke ano o ka noho pio ole ana a ke kanaka?

Ina i hana hewa ole ke kanaka heaha kekahi pomai- kai nona? *Ua pono ia i ke imi i na*

mea a pomaikai 46 hui hui i ka

le no mea e paa ai ko ke kanaka kino, o ka hana hewa aku ia hai. Ina i kaawale aku ka hewa, ua kaawale ke kanaka, e hele, a noho, a hana, e like me kona makemake. Ua noho pio ole.

Eia no nae kekahi mau mea e hoomanaoia'i o na keiki, aole kaawale na keiki, a pau ke kupu ana o ke kino. No ka mea, aia no ka pono o ke keiki i kona makua. Na ka makua no e imi i kana ai, a me ke kapa, a e kiai ia ia, a e ao aku ia ia, a e noonoo i na mea e pono ai oia. Nolaila, aia no ke keiki malalo o kona makua pono, a na ka makua wale no e hoopaa a e hookuu ia ia.

Eia kekahi; e pono no, ke hookauwa ke keiki na kona makua a hiki i kona manawa e nui ai, a pono ke hookaawale ae. Ma Amerika a me Beritania ua paa ke keikikane malalo o ka makua a hiki i kona makahiki 21, alaila ua kaawale e hele i kona wahi e hele ai; a o ka waiwai i loa i ke keiki iloko o kela mau makahiki 21, na ka makua wale no ia, aia no ia ia ke haawi i kauwahi na ke keiki.

Ina no nae i manao ka makua e hoonoho aku i ke keiki me kekahi kanaka e hele i ke kula paha, e loa ia ia kekahi hana paha; e hiki no, a o ke keiki (21 makahiki) alaila ua noa, e hana e like me kona makemake iho.

Nolaila e hoomanao i keia mau mea. 1 E malama ka makua i kana keiki i kona wa opio-

No ke aha e pono ai ke keiki ke noho malalo o kona mau makua? pehea e akaa ai aole he noho pio ana ia?

Pehea e hana'i na makua a me na keiki i malu maikai?

pio, a ina i hele loa ke keiki i ka hewa, no ka makua kekahi hewa, no kona palaka i kana keiki. Na ka makua e alakai i kana keiki i ke kula me ka uku pono aku i ke kumu nana ia e ao, a me ke kuai i wahi palapala nana. Na ka makua e papa'ku i ke keiki, e hele ole ia ma na wahi hoowalewale, a me ke ao aku ia ia i na mea o ke Akua, a nui ke keiki alaila ua hemo.

2. E noho pono na keiki malalo o na makua a hiki i ka wa pono e hemo ai. E hoolohe i ka makua a me ka makau ia ia.

MAHELE II.

No ka noho pio ana o kekahi kanaka malalo o kekahi.

He mea nui keia ma kekahi mau aina o ka honua nei. Ua noho pio kekahi poe malalo o kekahi poe. He nui wale na mea e pio ai, o ke kaua kekahi, o ka aie kekahi, o ka puniwaiwai kekahi, no na makua mai kekahi.

Eia ka hewa i akaka loa, o ka hoopio wale i ke kanaka hewa ole. Ina i hewa maoli ke kanaka, ua lilo kona pono, a ua pau kona noho lanakila ana, aka, ina i hewa ole ke kanaka, aole ona mea e pio ai. Nalaila, aole pono ke lawe pio kekahi kanaka ia ia me kona hala ole. No-

I ka manawa hea e pono i ke keiki ke kaawale mai na makua aku? *2/ -*

Mamua o ia wa, pehea ka pono? *hoolohe*

Heaha kekahi mau kumu o ka noho pio ana o kekahi poe kanaka malalo o kekahi? *Kana aie - puni*
laniwai

na wale iho no kona kino a me kona uhane, a me kona manao, a me kona mau mea a pau. E hele no ia i kona wahi e makemake ai, a e olelo no ia i ka olelo ana e manao ai, e imi no i kona pono a me kona pomaikai e like me kona make-make iho. E pule no ia i ke Akua e like me kona manao he pono, e noho lanakila ia a me ka makau ole a me ka hopohopo ole.

Eia kekahi mau mea e maopopo ai; he hewa ke hoopio wale ia ke kanaka.

1. Aole ku pono ia i ka hana pono aku a me ka hana pono mai; i ke aloha aku a me ke aloha mai, e like me ka hoakaka ana ma kela mokuna mamua. Ina he mea pono no'u ke lawe i ko'u hoalauna i pio no'u e noho malalo o'u, e hana i ka'u hana, e hoolohe i ko'u leo, e like me ka holoholona, no ka nui o ko'u ikaika mamua o kona; alaila, he pono no ia ia ke lawe pio ia'u a e hooluhi wale mai ia'u, ke loa ia ia ka mea e hiki ai. A ina e lawe au i kekahi kanaka uuku, ilihune, nawaliwali, i kauwa hooluhi na'u, no kuu ikaika, aole anei e pono kekahi kanaka e ke hana mai pela ia'u? Malama paha ua oi aku kona ikaika a me kona makaukau mamua o ko'u, a nolaila, kii mai no ia ia'u a lawe wale ia'u i kauwa pio nana. Nolaila aole pono ke hoopio kekahi kanaka i kekahi kanaka. E noho lanakila like ka poe hewa ole a pau.

2. Aole pono ke lilo ke kanaka hala ole, i pio, a he kauwa hooluhi paha ngali, no ka mea,

O ke kanaka hea e pono ke hoopioia?

Heaha ka mea mau e akaka ai ka hewa o ka hoopio hala ole ana i kekahi kanaka?

R. R. Lane

2 he pono no kela kanaka keia kanaka, he kino,
 he uhane, he manao, he lunamano, aka, ina i
 lilo ia kanaka i waiwai no hai, e like me ka lilo
 a me ka bipi, o ka lilo no ia o kona pono; aole
 nona kona kino iho, a me kona uhane iho, a me
 kona waha iho; ua lilo na hai ia mau mea pono
 a pau. Nolaila, ua aneane pau kona noho kana-
 ka ana, a ua lilo i mea e like me na mea uha-
 ne ole.

3. Aole he mea kuai ke kanaka. O na mea
 uhane ole a pau, e hiki no ke kuai aku a e kuai
 mai. Aka, o ka mea uhane, aole ia he mea kuai.
 No ka mea, ua hanaia na uhane ma ke ano o ke
 Akua, a ua kokoke like pu na uhane a pau imua
 o ke Akua. Aole loa he pono ke kuai i na mea
 uhane, ua like no ia me ka hoino maoli i ke ano
 o ke Akua.

Ninau mai paha kekahi, pehea ka olelo a ke
 Akua? Aole anei i papaia mai ka noho pio ana o
 na kanaka hewa ole malaila? Ke hoakaka nei
 au, aole i papa pololei mai ka olelo hemolele i
 keia mea. I ka wa kahiko ua ikea keia hewa.
 Ua hoopioia kekahi poe i ka wa ia Aberahama,
 a me Mose, a me Solomona, aole nae i papaia
 keia hana ana iloko o ke Kauoha Kahiko. Aka,
 ea, he uuku ka malamalama i kela manawa.
 Aole maopopo loa ka pono o ke Akua. Aole i
 paa ka olelo hemolele: aole ike na kanaka, e
 like me keia wa. Nolaila, he nui na mea hewa

He mea ia e hoolelo ai, no ka mea e like

me ka lilo - holoholona e like.

Heha ka mea elua e akaka ai ia hewa? ka mea ekolu?
 No ke aha e pono ole ai ke hoohalikeia ke kanaka me
 ka holoholona? *He Uhane Ko Ke K.*

i hanaia'i e ka poe pono i kela wa, me ko lakou ike ole he hewa. He nui na wahine a ke kane hookahi, aole nae i hoohewaia ia mea i kela wa. Ua hoopaiia na enemi me ka huhu, ua nui ka hana hewa: a pela no, ka lawe ana i ke kanaka i pio, a i kauwa hooluhi. He hewa maoli no, aole nae ike lakou he hewa. E like me na kanaka o Hawaii nei mamua no ka uuku o ka malamalama, ua hana i na mea ino he nui wale me ka manao he pono.

Ma ke Kauoha Hou, ua papaia mai ka lawe pio ana i ke kanaka hala ole. No ka mea, ua kauohaia mai ke kanaka (e aloha aku i kona hoalauna e like me kona aloha ana ia ia iho. Pehea keia? Ina e aloha au i ko'u hoalauna e like me ia'u iho, e hiki anei ia'u ke hooluhi wale aku ia ia, me ka uku ole? E hiki anei ia'u ke hoopaa ia ia, e hana i ko'u makemake, me kona hewa ole, a me kona hoole mai? Aole. E like me ko'u makemake ole, e hookauwa wale aku na hai, me kuu ae ole aku, pela no, aole hiki ia'u ke kuai lilo mai i ko'u hoalauna i kauwa hooluhi na'u. E kaawale ka mea hewa ole ma ke kanawai o ke Akua e noho lanakila, e like me kona makemake.

No ke aha la i nui ole ai ka hewa o Aberahama ma no ko lakou malama ana i kekahi poe kanaka me he poe pio la malalo o lakou?

Pehea e akaka ai ko ke Akua papa ana ia mea ma ke Kauoha Hou? *E aloha au i kona hoalauna e like me kona aloha ana ia ia iho*

10

MAHELE III.

No ka hooluhi wale o na'lii i na makaainana.

Ma ka aina a pau, ua huipuia na kanaka i ohana hookahi, a ua hoonohoia kekahi poe i poe alii, a na lakou e hooponopono i na mea o ke aupuni, e imi i na kanawai pono, a me na hana maikai, e kinai i ka hewa, e hooulu i ka pono, a e hoomaikai i na kanaka a pau malalo iho o lakou.

Ua huipuia na kanaka pela, i mahuahua ka pono, i malu ko lakou noho ana a me ka lakou waiwai; i ikaika hoi lakou ma ka pale ana'ku i ka enemy, ke hiki mai.

Nolaila, ua akaka ka hana pono no na'lii, oia ka imi ana i na mea e pono ai na kanaka malalo o lakou. Aole pono, ke hooluhi wale na'lii i na makaainana, no ka mea, eia ka lakou hana, o ka hoomaikai aku i lakou. Aole nae hewa ka auhau, o ka ke alii uku no ia no kana hana nui. Aole pono ke hoonele i na'lii a me na haku i ka lakou iho. No ka mea, i ka wa e pilikia ai ke aupuni, maluna o na'lii kela pilikia; ina he uku, na lakou e uku. Aka, he hewa ka auhau wale, hewa maoli; he hewa ke kii wale aku i ka hai, a he hewa no hoi ke lawe wale na haku i na kanaka i poe pio a i poe kauwa hooluhi no lakou, a e lawe aku i kau wahi o ko lakou pono a me ko lakou pomaikai.

2. (No ke aha i hoonohoia'i kekahi poe i poe alii maluna o na kanaka? *E imi i na mea e pomaikai ai.*
Ina imi kekahi alii i kona pomaikai iho, i kona waiwai iho, aole i ko na kanaka, pehea ua alii la? *Pehea*
Pehea e hana'i na'lii a me na kanaka i malu like lakou?

Eia kekahi mau mea akaka.

1. Aole pono ke hoopio na'lii i ke kanaka hewa ole, aole pono ke paa i ka hoo ka mea noho pono.

2. Aole pono ke hoohehewa wale aku i ke kanaka me ka hookolokolo ole. Aia hookolokoloia ke kanaka e ka poe paewaewa ole, a ua akaka kona hewa, alaila hoohehewa. He mea mau keia ma na aina naauao a pau. Mai hoopai ka lunakanawai i kekahi kanaka ma ke kuhii wale a me ka maopopo ole o kona hewa i ka mea imi pono.

3. He hewa ke papa na'lii i na kanaka, mai hele, a noho, a hana, e like me ko lakou make-make iho, ke kolohe ole lakou i ka hai. Ina i makemake na kanaka o Maui e holo ma Molokai paha, ma Oahu paha, e noho a hana, he pono no ke hele, ke kolohe ole lakou ia hai. Aole pono ke keakea na'lii ia lakou. Ina make-make kekahi kanaka e haalele i kona aina a imi i aina e aku, ua pono no ke hana pololei oia i kona kihapai a hoopilikia ole i kona hoa aina. A ina i papa na'lii i kona hele ana, ua hewa lakou; no ka mea, ua lawe pio lakou i kona kino hala ole, oia hoi kona waiwai nui ma ka honua nei. Ina i makemake kekahi kane e mare i wahine nana ma kekahi aina e aku, a ua pono ko laua mare ana, aole pono ke keakea na'lii a me na haku i ko laua mare ana. E mare no laua. Aole paa ke kanaka hewa ole, malalo o

Ina hoopio na'lii i ke kanaka hala ole, heaha ka hewa?

Ina hoohehewa wale ia ke kanaka me ka hookolokolo maopopo ole ia, heaha ka hewa?

kekahi kanaka, ua kaawale. E hele, a noho a mare, a olelo, ia kanaka e like me kona make. make iho ke hana hewa ole ia hai. No ka mea, o ka puni waiwai wale no ke kumu o ka aua me ke keakea i ka makemake o kela kanaka pono. Aua nā haku i na kanaka o ko lakou aina, no ka waiwai ole o ka aina, ke ole na kanaka. Nolaila keakea lakou i ka hele, a me ka mare, a me ka makemake o na kanaka ma ko lakou aina. Aka, he hewa ia hana a pau loa. Aole ku pono i ke kanawai *gula*, e aloha aku i kou hoalauna e like me kou aloha ia oe iho; aole au makemake e keakea mai kekahi kanaka, a o kekahi alii paha, i ko'u mare pono ana, a me ko'u hele ana, a me ka'u hana ana, ke hana hewa ole au. Ia'u wale no ia mau mea. Nolaila, aole pono ke keakea aku au ia hai, ke hana hewa ole ia. Ina he alii au, eia ko'u pono, e imi i pono no na kanaka a pau malalo o'u, e like me ko'u imi ana i ko'u pono iho. Aole pono ke manao au i ko'u iho, me ka manao uuku i ko hai. Ina he aina ko'u a makemake kekahi kanaka e noho ma ua aina la, ua pono no, e noho e like me ko maua ae like ana, a ina makemake kela kanaka e hele a ua hihia ole, aole aie ia'u, aole ona hewa e pilikia ai, ua pono no kona hele ana, aole paa ia'u. A ina waiho wale ia kuu aina me ke kanaka ole, no'u ia pino,

Pehea e hana'i na'lii no ka hele ana a me ka noho ana a me ka mare ana a me ka hana ana a na kanaka, i pololei a malu like? *Aole pono ka papa*

Heaha ka hewa o ka manao nui ana i ko'u pomaikai iho, a manao uuku i ko hai? *Kua i ka papa*

aole no hai, pela wale no na mea a pau. E no-
ho lanakila, a me ke keakea ole ia ka poe hewa
ole a pau.

4. Eia kekahi mea nui. Aole pono ke pa-
pa'ku na'lii i ka heluhelu palapala. E heluhe-
lu no kela kanaka keia kanaka, i ka palapala
ana i makemake ai, me ka noonoo nona iho.
No ke kanaka wale no kona manao iho, a aia
no ia ia ka heluhelu i ka palapala ana i make-
make ai. Ma na aina malalo o ka pope ua pa-
paia ka Baibala, a me na buke e ae, he nui wa-
le, a nolaila he hapa ka malamalama a me ka
naauao, ma ia mau aina. He nui ka naupou;
he nui ka ino.

5. Eia kekahi; aole pono ke papa'ku na'lii
i na kanaka, mai hai aku i ko lakou manao a e
hoolaha aku i ko lakou manao, e like me ko
lakou makemake iho. Hewa loa na'lii ke hana
pela. No ke kanaka wale no kona manao, a
nana no e hai wiwo ole aku i kona manao imua
o na kanaka a pau; ma na aina naauao, aole
kapu ke hai aku i ka manao, a e palapala aku a
e pai no hoi i ka olelo a kela kanaka keia kana-
ka, e like me kona manao iho, ke pili ole i ka
hoohaunaele maoli a me ke kipi. Oia ka mea
e nui ai ka malamalama. He nui ka paio olelo,
he nui ka noonoo, a me ka imi manao, ke kapu
ole. Aka, ma na aina pope, ua papaia kekahi

Heaha ka hewa o ko na'lii papa ana i ka heluhelu pa-
lapala? *No Ke Kanaka wale oia Kona manao iho.*

O na palapala hea e pono ke papaia? *Ma palapala ino.*

Ina papaia ka kanaka, aole hoolaha i kona manao, aole
e hai olelo a e pai iho paha, heaha ka hewa? *Oia Ke hewa*
19 i ka ana i Ke Kahi pomaikai o Ke*

hai olelo. O na olelo ku pono i ka makemake o na'lii hookiekie a me ka pope, e hiki no ke pai a hai aku, o na olelo ku e ia lakou, e like me ka Baibala, ua kapu loa ia. Aole i hoolahaia, no ka mea, ua makau ka pope a me na'lii paakiki, o ikeia ko lakou hewa, a lilo ko lakou nani, a loa ia lakou ka hilahila.

Ina no nae ua hoolahaia kekahi olelo kolohe maoli, he olelo hoohaunaele paha, e pono no ke papa aku na'lii ia olelo. No ka mea, he mea ia e poino ai na kanaka. Ina paha i paila kekahi palapala, e olelo ana penei, he hewa ka mare, a he pono ke moe aku a moe mai, a he pono ke lalau kela kane keia kane i ka wahine ana i makemake ai, a he pono ke hoole i na'lii a pau loa, me ke kipi wale aku. Pehea ia olelo? He olelo hoohaunaele keia; aole pono. Nolaila he pono ke papa'ku na'lii i keia palapala. Ua hewa maoli ka mea nana i olelo pela, e like me ka aihue. Pela no na olelo kolohe maoli a pau. Ina he olelo ku e i na'lii e pono ke haawi i ka poe paewaewa aole. Na lakou e hookolokolo i ka mea nana ka olelo.

6. Aole pono ke papa na'lii i ka hoomana i ke Akua e like me ka makemake a kela kanaka a me keia kanaka, ke hoohaunaele ole ke kanaka ia hai ma kona hoomana ana. Aia no i ke kanaka ka hoomana i ke Akua, e like me kona makemake.

Na ka poe hea e hoomaopopo i ke ano hoohaunaele o kekahi olelo a me ka ole?

Heaha ka hewa o ko na'lii papa ana i kekahi kanaka e hoomana ma ka aoao ana i makemake ai?

Ina he hoohaunaele maoli kekahi olelo, pehea ia?

7. Aole pono ke kàu na'lii i kanawai maluna o ka hoomana ana i ke Akua. Aole ia ka lakou hana. No ka mea, ua like ole ka manao o na kanaka ma na mea o ka uhane a me na mea o ke Akua, a ina i paa ke kanawai no ka haipule, e hoapono ana i kekahi pule, a e hoahewa ana i kekahi pule, pehea la e maluhia ai? Hakaka, a ku e aku kekahi poe, a nui ka mokuahana. No na mea o keia ao ke alii ana o na'lii, aole no na mea o ka uhane. Aia no i ke kanaka kona uhane iho, a nana no e imi pono nona e like me kona manao iho.

8. Aole pono ke hookaumaha aku i kekahi kanaka, no kona haalele ana i kekahi aoao haipule, a e huli i kekahi aoao.

9. Aole pono ke auhau na'lii i na makaainana no ke aupuni o ke Akua. No ka mea, aia no i ke kanaka, a me kona mea nana e hana, kona pono a me kona hewa, kona ola a me kona make: aole i na'lii. No na mea o ka honua ka ke alii oihanaalii. Ina he nui na aoao haipule ma Hawaii nei, a kokua na'lii i kekahi aoao a kokua ole i kekahi aoao, hooalahala loa, a mokuahana ka aoao i kokua ole ia, a o ka haunaele no ia. Aole pono e hookaumaha i kekahi poe, a e kokua i kekahi poe. E haawi like i ka pono no na makaainana a pau. Ina no nāe ma ka hoomana ana a kekahi poe, ua haunaele ke aupuni, e hiki no i na'lii ke hooponopono.

Heaha ka hewa o ke kau ana i kanawai e pili ana i ka hoomana? *Aole no lakou ia hana -*

Ina hoopai na'lii i kekahi kanaka no ka hoomana ana ia Mahometa a ia Maria paha, heaha ka kewa?

MOKUNA III.

MAHELE I.

No ka Waiwai.

Ina no'u pono'i, a no'u okoa wale no kekahi mea, he lio paha, he aina paha, he waa paha, ia'u wale no ka waiwai a me ka pono o ua mea la. Aole hiki i kekahi kanaka e, ke kii mai ia mea, a lawe aku, ke hewa ole au. Aka, ina kolohe ko'u lio, a o ko'u bipi paha i ka hai, a poino ia malaila, alaila, pono no ke haawi aku au i waiwai nana, e like me kona waiwai i poho.

Eia ka mea i hoakakaia ma keia mokuna, o ke ano o ka loa ana mai o ka waiwai i na kanaka.

1. Ua haawi pololei ia mai kekahi waiwai mai ke Akua mai.

Penei e akaka ai: Ina paha holo kekahi kanaka ma ka moana, a loa ia ia kekahi ia nui, he kohola paha, a makemake ia e lawe i ua ia nei nona, e lawe no. Aole mea nana e hoole ia ia. Ina e lawe oia i keia ia nona, a hoi mauka, a noho, aole pono ke kii aku kekahi i keia waiwai; no ka mea, ua haawi pololei ia mai ia ia e ke Akua.

Pela no, ina paha e holo ana kekahi kanaka ma ka moana, a loa ia ia kekahi aina hou, a hele ia mauka, a nana mao a mao, aole kamaaina, aole kane, aole wahine; a manao kela malihini e ncho loa a lawe i kela aina nona, ua pono no, nona pono'i a nona okoa, nona mau loa kela ai-

Ina auhau maoli na'lii i na kanaka e kokua i kekahi aoao hoomana, heaha ka hewa?

Heaha ke ano o ka loa pololei ana o kekahi waiwai mai ke Akua mai?

na, a make ia, na kona hooilina. Aka, ina he aina nui ia, ku pono ole i ke kanaka hookahi, alaila nona kahi apana ku pono ia ia a no'na kanaka hiki hou mai ke koena; no ka mea aole i manao ke Akua no ke kanaka hookahi-kekahi aina nui loa. Ua haawi pololei mai ke Akua i kela waiwai nana. Eia kekahi *rula* maopopo, ina ike au i kekahi waiwai a makemake au; nana aku au, aole na hai keia waiwai, aole i lilo, ke waiho wale la no, pono ia'u ke lawe ia waiwai na'u. No ka mea, ina aole na'u, nawai la?

2. Penei hoi e loa'i kekahi waiwai, ma ka hana a ka lima. Ina no'u kekahi aina a hana au malaila me kuu mau lima, a loa-ia'u-kekahi kiki uala, na'u pono i kela uala, aole na hai kekahi; na'u wale no a pau loa. Aka, ea, ina no hai ka aina, a mahi ai au malaila, a loa kahi kiki uala, aole na'u a pau loa, na ka mea nona ka aina kekahi, no ka mea, nona ka aina, a o ka hana wale no ka'u. Pela no, ina hanai au i kekahi puaa, a na'u pono i ka puaa, alaila no'u wale no ka waiwai a pau loa, aka, ina na hai ka puaa, a na'u ka hanai, alaila, nana kahi a na'u kahi, e like me ka maua olelo ana.

3. Penei no hoi e loa mai ai kekahi waiwai, ma ke kuai ana.

Ua akaka keia. Ina he lio ko'u, a he lio ko kekahi, a manao maua e kuai lilo aku a kuai lilo mai, he pono no. No ka mea, nona no kona, a no'u no ko'u, a heaha la ka hewa, ke haawi

Pehea ka loa ana mai o ka waiwai ma ka hana lima? ma ke kuai ana? ma ka makana? ma ke kauohaia mai?

mai oia la i kona, a haawi aku au i ko'u ia ia
Ua ae like maua a ua pono.

4. Eia kekahi mea e loa mai ai ka waiwai
ma ka makana He pono no ke kuai a he pono
no hoi ke makana wale aku; aia no i ka manao
o ka mea nona ka waiwai. Ina i haawi wale ia
mai kekahi mea ia'u, ua lilo io ua mau mea la
no'u, e like me ke kuai. Aole hiki i kekahi
kanaka ke kii wale mai i kela mea. No ka mea,
ma ka ae pono ana o ka mea nana ka waiwai e
lilo mai no'u, ua lilo io no'u.

5. Ua loa kekahi waiwai ma ke kauoha o
ka mea waiwai. Penei, ia Kaauwai e ola ana,
ua kauoha ia i kana waiwai a pau ia Malaihi;
a make aku la o Kaauwai, ma kela kauoha, ua
lilo kana mau mea a pau ia Malaihi. He lilo
pono ia, no ka mea, ua lilo e like me ka make-
make o ka mea nona ka waiwai. E aho nae e
palapalaia keia kauoha.

6. Ma ka hooilina no hoi i loa mai ai keka-
hi waiwai. Ina i make au me ke kauoha ole i
kuu waiwai, alaila, ili koke iho ka'u mau mea a
pau i kuu hooilina, i ka'u mau keiki paha, a i
ole keiki, i kuu moopuna paha, a pela aku no.
Pela ma na aina naauao a pau. Ina i make ke-
kahi mea waiwai me ke kauoha ole, lilo kana
mau mea a pau na kona hoahanau ma ke kino.
Ina he keiki, nana, a i ole ke keiki, na kona
kaikaina paha, kona kaikuwahine paha.

Pehea ka loa ana o ka waiwai ma ka hooilina? ma ka
ili wale mai?

Heaha kekahi mea nui ma ke kuai ana i pololei?

E ae like na mea e hana

Reu a a -

7. Eia hoi kekahi, ma ka ili wale mai o kekahi waiwai i ke kanaka, ua lilo pono nona. Penei, ina i hele au ma ke alanui, a loa ia'u kekahi pahi maikai, lalau no au, a malama, a imi au i ka mea nona keia pahi, aole loa: a nui ka imi ana, aole nae loa: no wai keia pahi? Na'u no, ke loa ole ka mea nona ia mea. No ka mea, ina aole no'u no wai la? Ina i manao kekahi kanaka e kii mai a lawe i ua pahi nei nona, aole nae nona mamua, auhea la ka mea e maopopo ai nona ia waiwai? Aole.

Nolaila, penei e loa mai ai ka waiwai i na kanaka. 1. Ma ka haawi pololei mai o ke Akua. 2. Ma ka hana a ka lima. 3. Ma ke kuai. 4. Ma ka makana. 5. Ma ke kauoha o ka mea waiwai. 6. Ma ka hooilina. 7. Ma ka ili wale ana o ka waiwai i ke kanaka. 2

Eia no nae kekahi mea nui, ma ke kuai. E *ae like na mea elua e kuai ana*. Ina ae kekahi no ka makau, a no ka hooweliweliia mai paha, aole ia he kuai pono. Ina olelo kekahi haku aina i na kanaka o kona aina, e kuai i kekahi loi ai, a o kekahi holoholona make paha, a hoakaka aku ua haku aina nei i kona makemake he wahie paha, dala paha, a ae aku na kanaka o ka aina no ka makau ia ia, aole no ko lakou makemake iho, ua hewa ia kuai ana. Pela no kela kuai, keia kuai, ina i ae like, a me ka maopopo, na mea kumu, ua pono ia kuai ana, ke hoopunipuni-ole kekahi i kona hoa kuai.

Heaha kekahi kanawai paa loa i malu ka waiwai o kela mea keia mea?

MAHELE II.

No ke kuai hewa a me ka lilo hewa o ka waiwai

Eia kekahi kanawai paa loa no ka waiwai eia, o ka ke kanaka waiwai pono, nana no ia nana mau loa, aole pono ke kii aku kekahi lawe wale aku i kau wahi o keia waiwai me ka ae ole o ka mea nona ka waiwai. Ina i ae oluolu ka mea nona ka waiwai, pono ke lilo aku.

Eia kekahi. Malama paha ua loa hewa ka ae o ka mea waiwai ma ka maalea paha, ma ka hoopunipuni paha ma ka huna paha. Ina pela, ua hewa ke kuai. Aole pono. Ina e hele ana au ma ke alanui, a kii mai ka powa i ka'u waiwai, me ka olelo mai penei, "E haawi mai oe i na dala iloko o kou pakeke, a i ole, make koke oe ia'u." Nana aku la au, he pu ka iloko o kona lima, a makau iho la au i ka make, nolaila, ae koke aku au, a haawi i kuu dala ia ia, pehea keia? He lilo pono anei keia? Aole pono. Aole keia he ae io a me ka oluolu. Ua loa keia ae i ka powa no kuu pilikia, aole no kuu makemake oloko. Pela wale no na lilo a pau, ina ua loa ka ae o ka mea waiwai ma ka hewa, he lilo pono ole ia.

E pono no nae ke hoomoakaka aku i na mea i papaia e ke kanawai no ka waiwai.

1. *O ka lawe wale i ka hai, oia hoi ka ai-hue.* Mai olelo kekahi menei, he nui ka wai-

Pehea ke ano o ka loa hewa mai o ka ae ana o kekahi i lilo kona waiwai? *Ma Kaae ilihune ole -*

Pono anei i ka mea ilihune ke lawe wale i kau wahi waiwai uuku o ke kanaka lako me kona lohe ole a me kona ae ole? *Note*

wai o mea, he nui na loko ia, a me na kao, a me ka ai, a me ke kapa; "E lawe wale au i kau wahi ia, a me kau wahi ai, me kona ae ole mai, no ka mea, aole ona hemahema ke lawe au i keia wahi mea uuku. Nui loa koe. Aole paha manao keia kanaka waiwai i keia kalo hookahi, a i keia ipu hookahi, a i keia kao hookahi. Nolaila e lawe iki no au." Mai hana pe-
le, no ka mea, he hewa ia noonoo ana. Nona wale no ia mau mea, a hiki i kona manawa e ae aku ai, i kekahi e lawe, alaila, e pono ke lawe. Me ka loa ole o kona ae, mai lawe iki.

2. Eia hoi kekahi lawe hewa ana i ka hai, o ka hooweliweli aku i kekahi, a ae mai ia, no ka makau, aole no kona makemake maoli. He powa keia, e like me kela mea i oleloia mamua iho nei. Ma ka nui o na aina naauao, he hewa ku i ka make keia.

3. Eia no hoi kekahi lilo pono ole, o ka ae aku e haawi i kekahi waiwai no ka hoopunipuni-ia mai. Pehea, ina hele mai kekahi kanaka i ko'u wahi, me ka hooilihune, a me ka olelo mai ia'u penei, "Ea, auhea oe, i ai, no ka mea, ua pololi loa au," a haawi aku au i ka ai; a maona ia; alaila olelo hou mai ia ia'u, penei, "Aole o'u wahi malo? He hemahema loa wau la i kahi malo." A haawi aku au i malo nona, a hoi aku ia me ka uku ole mai ia'u. Aka, he hoopunipuni wale no kona, no ka mea, he ai no kana, a he ia no, a he malo no, he nui loa. Nolaila

Pehea ke ano o ka lilo ana o ka waiwai no ka hoomakauia mai? no ka hoopunipuniia mai?

ua puni au ia ia, a ma ka hoopunipuni ua lil
pono ole.

MOKUNA IV.

MAHELE III.

No ke kalepa ana.

Ua makemake o Kuhia e kuai i apa kaleko,
a ua makemake o Paahana e kuai i kihei kilika,
a ua makemake o Kalama e kuai i pahikolihulu.
Pehea la e loaa mai ai keia mau mea maikai ia
lakou, ke ole ka hale kuai maanei? Aole loaa,
no ka mea, aole hiki ia lakou ke kii maoli aku
i keia mau mea ma na aina e, kahi i hanaia ai.
Hemahema loa lakou malaila; nolaila, ua maopopo
loa ka pono o na hale kuai, a me na mo-
ku kuai. Ua loaa koke i ka mea kumu ka wai-
wai ana i makemake ai, a ua oluolu ia malaila,
a ua oluolu no hoi ka mea kalepa i ka uku pa-
nee; nolaila, pomaikai lakou a pau. Aole hi-
ki ia lakou ke hoole i ka uku o ka mea kalepa,
nana i kii aku i ka waiwai ma kahi loibi aku, a
lawe mai ma kahi kokoke; ua pono kana uku, a
he hana maikai kana e pono ai na kanaka a pau.
Penei e akaka ai, ua kuai o Wilama i apa kale-
ko (28 iwilei) ma Bosetona, a o ke kuai ana
malaila, he hapawalu no ka iwilei; a lawe mai
la oia i ua apa kaleko la ma Hawaii nei, a ku-
ai liilii aku; he hapaha ko ka iwilei hookahi; he
hapawalu ka uku panee no ka iwilei hookahi; o

Ina lawe wale kekahi i ko hai waiwai, no ka oi aku o
kona ikaika paha, no kona noho luna ana paha, no
no kona noho alii ana paha, pehea ia? *Icuma*

Hea ka ka maikai o ka hale kuai?
He pomaikai ike anai ka mea
Rua lala a me R. anai anai l.

ko Wilama uku no ia. Ua pono no keia uku panee, no ka mea, he nui ko Wilama lilo; no ka moku hali mai kekahi lilo, no ka hāle kuai kekahi lilo, o ka auhau aupuni kekahi lilo, o kona luhi kekahi mea lilo; nolaila, pono ka uku panee i pomaikai pu ai ka mea nona ka hale kuai, a me ka mea hele aku e kuai liilii me ia. Aia no nae ka pomaikai like ma ke kuai pono ana. Eia kekahi mau rula e pololei ai ke kalepa ana.

1. E hooikaika ka mea nana e kii aku i ka waiwai ma kahi loihi, a waiho ma kona hale kuai i na waiwai maikai maoli; ina paha he lole, he kamaa, he hao paha, a me kela mea keia mea i makemakeia: aole pono ke kuai aku i na mea ino maoli, me he mea la ua maikai, no ka mea, ua poino kona mau hoa kuai ke hana pela.

2. Aole pono ke kuai lilo aku i ka waiwai ino e like me ke kuai ana i ka waiwai maikai. Pe-nei, ua kuai o Wilama i mau apa kaleko elua, ano hookahi ma Bosetona, a hiki mai ma Hawaii nei ua mau apa la, ike iho la o Wilama ua ino kekahi, a ua maikai kekahi, nolaila, aole pono oia ke kuai like aku i keia mau apa lole elua; no ka mea, ua like ole; ua ino kekahi apa. No Wilama ia pōino, a me ke poho, aole no kona hoa kuai. No kona naaupo paha, no kona hawawa paha i loa'i ia ia keia lole ino, a nona wale no ia. Aole no hai ka pōino; aka hoi, ina ua hoakaka e ia ke ino o ua kaleko nei a kuai kekahi me kona ike ua ino no, alaila kaa-

Pehea e maopopo ai, o na hale kalepa, he mau hale e pomaikai like ai ka poe kuai aku a me ka poe kuai mai?

wale o Wilama ka mea nona ka hale kuai a o ka moku kuai paha.

Pela no hoi na mea kina a pau loa; ina ua ikeia ke kina e na mea kuai a pau, ma kela aoao a ma keia aoao, a me ka ike ana i ke kina, lawe no, ua pono ia kuai ana. Penei e akaka ai, ua kuai o Paahana i mau lio elua, o Kuapuka ka inoa o kekahi, a o Holohewa ka inoa o kekahi: pakanaono dala ke kumukuai no kela lio keia lio. Hookahi malama o kona malama ana i keia mau holoholona, a manao iho la o Paahana e kuai lilo aku me ka uku hoopanee. Aka, ua ike oia i ke kina o kekahi lio, o Kuapuka, ua aneane mākaʻo, ua kulai pinepine, a me ka palaha ilalo, hē puiwa kekahi; ua maopopo keia mau hewa ia Paahana, aole maopopo ia hai, a o kekahi lio hoi, o Holohewa, ua mai-kai loa ia, aole ona kina, a ma ke kuai ana, ua kuai like aku o Paahana i keia mau lio elua, ka mea kina a me ka mea kina ole, nō ke kumu hookahi, me ka huna loa i ka hewa o Kuapuka; \$80 ke kumukuai no kela a me keia. Pehea keia? Pono anei? Aole pono, no ka mea, ua like pu keia hana ana me ka hoopunipuni maoli. Ua poho ke dala o ko Paahana hoa kuai, no kona ike ole i ka hewa o ka lio.

Eia no nae keia, ina ua hai aku o Paahana i ke kina o Kuapuka, a lohe kona hoa kuai a me kona lohe ua ae aku i ke \$80, alaila, kaawale loa o Paahana, aole ona hewa.

Eia kekahi; malama paha, ua noonoo o Paa-

Heha ka rula mua no ke kalepa pololei ana? heha ka lua?

hana penei, "owau kekahi mea i hoopunipuniia i keia lio; i ka wa i lilo mai ai ia'u, aole au i tohe i kona kina, huna loa kuu hoa kuai, nolaila, e like me kana hana ana ia'u, pela wau e hana'ku ai ia hai, me ka huna i kona kina." Pehea keia noonoo ana? Pono anei? Aole pono, aole i ku i ke kanawai aloha. Ina i hoopunipuniia o Paahana, nona wale no ia, no kona hawawa paha, no kona palaka paha; aole loa e hiki ia ia ke hooili aku i kona poino maluna o kona hoalauna hewa ole. Ua kekee loa ke hana pela.

3. Eia hoi kekahi rula maikai, e pono ke hoohalike i ke kuai ana ma na wahi a pau loa, me ke kuai ana ma kahi maauauwa o ia aina. Penei, ina ua kuai pinepine ia na pai ai 30 pouna ma Lahaina no ka hapawalu, pono no ke kuai pela: a ina paha ua wi loa Lahaina, a pii iluna ke kumukuai o ua pai ai nei i ka hapaha, a makemake na kanaka o Lahaina e kuai pela, pono no. Ina i ku mai ka moku palaoa ma Honolulu nei, a ninau ka malama waiwai, i ke kuai ana o ka palaoa maanei, a tohe ia, ua \$30 no ka pahu hookahi, a makemake na kanaka mauka e kuai pela, ua pono no.

Kahaha paha kekahi poe i keia manao, no ka mea, kuhi lakou, ua aneane like pu keia kuai ana me ka alunu a me ka lawe wale. Alia e manao pela, e noonoo iki: Ua waiwai koke a ua waiwai loa, ka mea nona keia moku palaoa ma keia kuai ana: aka, ina paha holo hou mai ua

Ina ino kekahi lole, kekahi waiwai e ae paha, pehea ke kuai pololei ia mea?

moku nei me ka palaoa i kekahi manawa, ua haule loa ke kuai ana ilalo i \$8 no ka pahu hoo-kahi, a ua like keia me ke kuai ana ma Bosetona; alaila poho loa ka hana a ka moku, a me ka uku hoopanee no ke dala i lilo no ke kuai mua ana, a me kona luhi, a me ka *poho ili wale mai*. Nolaila, i ka wa i nui ai ke kumukuai, pela no e kuai ai, i poho ole i ka wa emi loa ilalo. Pela wale no na mea kuai a pau loa: aole hewa ke kuai e like me ke kuai ana ma kahi maauauwa. Ina i kuai au i pahu molakeke ma Wailuku \$4 ke kumu, a lawe mai i Honolulu nei, a kuai hou aku no na dala he \$20, aole o'u hewa. Ua oluolu au a ua oluolu hoi ko'u mau hoakuai, ke hana kekee ole makou. Ina i haule koke ilalo ke kuai ana o ka molakeke i \$3 no ka pahu hookahi, alaila, poho loa wau. He mea holo wale no na kumukuai, aole ku ma kahi hookahi, nolaila, o ka ae pono aku a me ka ae pono mai, ka mea e pololei ai ke kuai ana.

4. Aka, ea, aole pono ke hookekee na kaka kuai a pau ma ke kuai ana. Mai noho ka mea nona ka hale kuai, a o ka moku kuai paha, a malimali a hoopunipuni, a hoowalewale i ka mea kumu; mai olelo wahahee menei, "E wiki-wiki e kuai i keia mea, no ka mea, he nui loa ka poe makemake mai i keia mea." Aole hoi pono e hoohei i na kamalii a me ka poe naau-po, a o ka mea ona paha me kona akamai i ka

E hoakaka mai ia mea ma ke kuai ana i na lio elua.

Ina i puni au i ke kuai ana i kekahi lio, pono anei au ke kuai aku ia lio ma ke kumukuai a'u i lilo aku?

Heaha ka rula ekolu no ke kuai pololei ana?

olelo hoopunipuni a me ka olelo hoowalewale.

5. Pela no hoi ka mea kumu, mai hookekee oia, no ka mea, ua kau like ia ke kanawai hoo-kahi maluna o laua elua, ea, e kuai pololei aku a e kuai pololei mai. Eia kekahi noonoo wale, e nana mai oe i ka pono a me ka hewa, o keia; ua hele o Kimo i ka hale kuai o Keaka e kuai i pahu uala kahiki nona, ninau aku la ia ia Keaka, heaha ke kuumukuai no ka pahu uala hoo-kahi? i mai o Keaka, ekolu dala; alaila noonoo iho la o Kimo i mea e emi iho ai ke kumukuai, i aku la me nei, "Ka, kaumaha la, alia au e kuai a hiki mai kela moku kuai no Maui mai a oluolu iki paha ke kuai ana. He olelo hoopunipuni wale no keia; a lohe o Keaka i keia olelo, ninau aku la, Ahea hiki mai ua moku nei? Pane aku la o Kimo i keia la paha, apopo paha. Pihoihoi iho la ka manao o Keaka, a hoemi iho la ia i ke kumukuai o ka uala elua dala no ka pahu hookahi, no kona noonoo ana a hiki mai ua moku la, nui loa ka uala kahiki ma kahi maauauwa a e emi loa ke kuai ana, nolaila, wikiwiki loa ia e kuai lilo aku i kana uala, o poho. Aka, puni loa ia ia Kimo. E ka mea heluhelu, pehea kou manao ia Kimo? pono anei kana hana ana, aole anei kalohe maoli?

Pela wale no na hana keekee a pau loa iloko o ke kuai. Eia ka pono, e hoopolei i ko kakou kuai ana e like me ke kanawai hemolele ma Mataio 7: 12.

Pehea e akaka e pono ke lawe i ka uku hoopanee loa i kekahi manawa, ke pii loa ke kumukuai?

Heaha ka rula eha? a me ka lima?

O ka waiwai hoolimalima heaha ia?

Malia paha, olelo mai kekahi penei, ina me ia ke kuai ana, aole loa nui ka waiwai ma ke kalepa. Alia e olelo pela, no ka mea, o ka kanaka kuai pololei, oia ka mea i makemakeia e na kanaka a pau, a hele lakou i kona hale kuai, o kona waiwai koke no ia. He oiaio no nae i kekahi manawa, aole hiki wawe loa ka loa ana o ka waiwai nui i ka mea kuai pololei wale no, aka, ea, e aho kahi waiwai uuku me ka pono, he ole loa ka waiwai nui i loa koke ma ka hewa. Heaha ka pomaikai o ke kanaka, ke loa ia ia ka waiwai nui e like me ka Alekanedero kahiko ma ka hana kekee? me he mea ia ua moe ka nahesa nihoawa iloko o kona poli; aole moe malie kona lunamanao, aole mahalo na kanaka pono ia ia, a ua kau ka huhu o ke Akua maluna ona; nolaila, he mea poino wale no ka waiwai i loa mai ma ka hana hewa.

6. Eia ka wa lilo aku a lilo mai ma ke kuai ana; i ka wa e ae like ai ka mea nona ka waiwai a me ka mea nona ke kumu. Ma keia ae like ana, ua pau ka olelo, ua holo; ma ia hope aku, ua lilo aku a ua lilo mai. Ina paha ma ko laua alo na waiwai i kuaiia, a ina paha ma kahi e, ua like pu. Eia kekahi mea e akaka ai keia; aia no ma Oahu o Kuhia a me Paahana, a aia no ko laua mau lio ma Hawaii, a ua ae like laua e kuai lilo aku a e kuai lilo mai; me

E hoakaka mai i kekahi mau kuai hoopunipuni ana a me ka hoomalimali hewa ana?

Mahea ka waiwai koke ana ma ka hana hoopunipuni paha, ma ka hana pololei ana paha?

Ina ma ke kuai hoopunipuni ana ka waiwai koke ana no, he pomaikai anei ia?

ka ike maka ole keia kuai ana, a i ka hora i ae like ai laua me ka manao paa, oia ka hora o ka lilo ana. A ina i mai koke, a make koke paha ka lilo i lilo mai no Paahana me kona ike ole ia ia, nona ia poho, aole no ka mea nona ka lilo mamua. Pela no hoi o Kuhia. Ina no nae ma ka olelo ana, ua ae like laua penei, i ka wa e lalan ai ka lima i ka waiwai o ka lilo ana no ia, oia no; aia no ia i ka olelo ana. Pau ia.

7. Eia no hoi keia rula e pololei ai ke kuai ana. Ina e pii koke iluna ke kuai ana ma kahi o ka maauauwa, aole pono e hanaia keia e ka poe ike. Me neia paha, eha dala ke kumukuai o ka barela papapa ma Honolulu i ka malama o Mei, a i ka malama o Iune, pii koke iluna ke kuai ana, he umi dala no ka barela; holo koke aku la kekahi kanaka kalepa no Honolulu nei i Waialua i kahi i lohe ole ia keia pii ana o ke kuai papapa, a pau loa ka papapa o kela aia i ke kuaiia eia; kanaha barela paha, a ekolu wale no dala ke kumukuai no ka barela hookahi. Lawe koke mai ia i Honolulu nei a kuai hou aku, he umi dala no ka barela hookahi. Nui loa kona uku panee, pehea keia kanaka? Pono anei? Aole pono, no ka mea, huna loa ia i ka pii loa ana o ke kumukuai no ka papapa ma Honolulu, a ua hewa ia malaila; aole ku pono kana hana ana i ke aloha a me ka lokomaikai.

Aka, aole me keia ka manao o ka nui o ka poe kuai; no ka mea, ma ka waiwai ko lakou manao nui, aole ma ka pono. Auhea oe, e ka

Ehia ano nui o ka uku no ka waiwai hoolimalima? Ka mua? Ka lua?

mea kuai, mai hahai oe mamuli o ka lehulehu, mamuli o ka pono maoli no e kuai ai; mai imi waiwai ma ka hana hewa. O ka makee waiwai, o ke kumu ia o na mea ino he nui wale ma ka honua nei. E ka poe kalepa e hoomanao oukou i ka la hoopai mahope.

MAHELE V.

X

Heaha ke ano o ka waiwai hoolimalima.

Eia ke ano o ka waiwai hoolimalima, o ka waiwai i kualia ma ka makahiki a ma ka malama paha, ma ka la paha. Aole hoolilo loa ia ka waiwai hoolimalima e like me kekahi kuai ana. He nui wale ke ano o ka waiwai hoolimalima. Ina he dala, he uku hoopanee kona. Ina he aina he uku makahiki paha, he uku malama paha. Pela no ka hale a me ka lio a me na mea a pau loa.

Ehia ano nui o ka uku no ka waiwai hoolimalima.
Eia no nae ano nui o ka uku no ka waiwai hoolimalima.

1. No ka pomaikai i loa malaila, kekahi uku.
2. No ka poho ili wale mai kekahi uku.

1. *No ka pomaikai i loa mai.* Ua like ole ka loa ma ka waiwai i hoolimalimaia. Ma kekahi mea he nui ka loa, ma kekahi mea hoi he uuku ka loa. He nui ka uku makahiki no kekahi aina a he uuku ka uku makahiki no kekahi aina. No ka mea, ua like ole ka waiwai i loa mai ma ua mau aina la. A i kekahi makahiki mahuahua ka uku hoolimalima ma kekahi aina a hiki i kekahi makahiki hou, emi loa mai ka

Heaha ke ano o ka poho ili wale mai?
Ua like anei ka uku hoolimalima no na waiwai a pau?

Heaha ke ano o ka poho ili wale mai?

Heaha ke ano o ka poho ili wale mai?

uku. E like me ke kuai maoli, aole ku ke kumu ma kahi hookahi, pela no ka uku hoolimalima, he mea holoholo wale no. I ka wa nui loa ka poe makemake e hoolimalima, alaila pii iluna a kiekie ka uku. A i ka wa hapa mai ka poe makemake hoolimalima, emi iho ilalo ka uku.

2. *No ka poho ili wale mai kekahi uku hoolimalima.* Eia ke ano o ka poho ili wale mai, o ka poho ike ole ia mamua: penei, ina e holo aku ka moku ma ka moana, aole ikeia ka manawa e ili ai ua moku la, a poho paha: a nolaila noonoo ka mea moku hoolimalima i ka poho pinepine o na moku ma ka moana, a mamuli o keia manao hopohopo e hoohalike ai oia i ka uku hoolimalima. Eia kekahi, ua like ole ka poho ili wale mai o kela waiwai keia waiwai: ina o ka aina ka mea i hoolimalimaia, uuku ka uku poho ili wale mai, no ka mea, aole he mea poho pinepine ka aina; aka, ina he moku holo a he lio paha, ka mea i hoolimalimaia, he nui ka poho ili wale mai, no ka mea, he mau mea poho pinepine keia. Pela wale no na mea waiwai he nui wale e like me ka bipi, ke kaa, ka wili ko, a me kela mea keia mea. Nolaila, penei e noonoo ai ka poe hoolimalima, e like me ka nui o ka poho ili wale mai o kekahi mea, pela no ka uku hoolimalima. Eia no ia u na waiwai elua, he hale a he lio, ma ke kuai lilo ana ia'u, kanawalu dala ke kumukuai o ka hale, a

Pehea la e hooponopono ai i ka uku no ka poho ili wale?

Owai na waiwai hoolimalima elua?

Ka mua? Ka lua?

*Momi - Waiwai
Maui*

pela no hoi ka lio: a ma ka hoolimalima ana aku i keia waiwai e lilo ia hai ma ka malama a ma ka makahiki paha, aole like ka uku: hooi loa aku au i ka uku hoolimalima no ka lio, no ka mea, noonoo wau i kona ano, he mea make wale ka lio. Pela wale no keia hana ma na aina naauao a pau loa. Noonoo lakou, ka poe waiwai i ke ano o ka lakou waiwai a hoohalike i ka uku hoolimalima me ka pomaikai i loa mai a me ka poho ili wale mai.

Elua ano nui o ka waiwai hoolimalima. 1. O ka moni. 2. O ka waiwai maoli.

1. No ka moni. Oia hoi ke dala, gula, keleawe. Eia kekahi mau rula maopopo no ka hoolimalima moni. 1. E lawe ka mea nona ka moni i ka uku ku pono, aole hooi aku, aole hoi hookaumaha wale aku i kona hoa hoolimalima, no kona pilikia: e hoohalike oia i ka uku hoolimalima me ka pomaikai o kona hoa a me ka poho ili wale mai o kona waiwai.

2. Mai hoopunipuni ka mea moni hoolimalima; mai hoowalewale hoi ia hai i lilo koke aku kona moni i ka hoolimalimaia mai. E like me kela olelo no ke kekee ma ke kuai maoli pela no keia; hookahi wale no ano o ka hana ana.

3. E uku pono ka mea lawe i ka moni ma ka hoolimalima e like me ka olelo ana; aole hoi pono ia ia ke hookekee a hoopunipuni paha i kona hoa i hooemiia ka uku hoolimalima.

4. No ka mea, he mea lilo wale aku ka moni,

O ka moni, heaha ia? heaha hoi ka waiwai maoli?

E hai mai i na rula e pololei ai keia hana.

Ka mua? Ka lua?

ke dala, a me ke gula, a nolaila e pono no ka mea lawe dala ma ka hoolimalima ke malama i keia moni i like me kana moni pono. Eia kekahi, mai kapae oia i kana moni hoolimalima, aka, e like me ka mea i oleloia, pela no e hana aku ai. Ina i hana ia i ka mea e, ka mea aole oleloia a poho ka moni a hai, e waiho ana iloko o kona lima, he hewa ia nona. Eia hoi kekahi; ina i poho wale ka moni hoolimalima no kona hawawa paha, no kona palaka paha, nona ia hewa a me ka poino.

5. E hoihoi mai ka mea hoolimalima dala i ke dala ana i lawe ai e like me ka olelo ae like; aole hoemi, aole hoopanee i ka manawa; e like me ka nui o na moni i oleloia'i a ma ka la i oleloia'i, pela no e hana'i. Ina i hana ole ia pela, ua hewa, no ka mea, ua poho kona hoalauna ia ia.

Eia kekahi; ina paha ua poho loa ka moni ana i hoolimalima ai i ka aihue paha i ka wela o ka hale paha, i kona mai ana paha, alaila e imi oia i dala a loa, alaila e hookaa pono aku i kana aie a pau loa.

II. *No ka hoolimalima i ka waiwai maoli.* Ua kokoke like pu keia, me kela maluna iho. Eia no nae kekahi mau mea e pololei ai ka hoolimalima ana. 1. Aole pono e huna i ke ano maoli o ka waiwai i hoolimalimaia. Ina i ike ka mea nona ka waiwai i ka hewa, e hai pono aku e like me kona ike ana, aole pono e huna o poino kona hoalauna. Penel e akaka'i; he hale ko'u a makemake au e hoolimalima aku i

Pehea ka pono ke hoolimalima i ka waiwai maoli?

ua hale nei, a ike iho la au ua nui loa na aha me na kanapi a aneane pono ole ke kanaka ke noho iloko, a hoolimalima aku la au i keia hale i kekahi kanaka me ka huna i keia hewa a'u i ike ai, hewa loa wau. Ua like au me ka aihua a me ka powa, no ka mea, ua ku pono ole ka hale i ka uku i haawii mai. He ino ka hale a he maikai ka uku. Pela wale no, ina he moku paha, a he lio paha, a he aina paha ka mea i hoolimalimaia.

2. E hoohalike ka mea nona ka waiwai i ka uku hoolimalima i ke ano nui o ka hoolimalima ma kona wahi. Ina paha elua dala ka uku hoolimalima no ka lio no ka la hookahi, oia no; a ina he iwakalua dala ka uku no ka moku kia elua i ka la hookahi, oia no. Pela wale no na mea a pau; ua like keia me ke kuai maoli.

3. E malama pono ka mea lawe i ka waiwai ma ka hoolimalima i ka waiwai ana i lawe ai e like me kana waiwai pono; aole kapae ae i ka mea e, aole hoi e waiho wale me ka malama ole ia, no kona noonoo ana, aole nona pono kela waiwai, no hai wale no. Aole ku pono keia i ke kanawai gula. (Mat. 7: 12.) Aole hoi ku pono i ka hana pono aku a me ka hana pono mai. Ina paha he lio, a he pa, a he moku paha ka waiwai e hoolimalimaia, e malama pono ka mea lawe, e like me kona malama ana i kona waiwai pono.

4. E hoihoi mai ka mea nana e lawe i kekahi waiwai hoolimalima i ua waiwai la, e like me

Heaha ka rula elua no ka hoolimalima i ka waiwai maoli? Ke kolu? Ka ha?

ka olelo ae like. E hoihoi mai no hoi i ua waiwai la i ka wa i oleloia'i, a me kona ano maikai no hoi, e like me mamua. O ka poho-ili-wale mai no nae aole oia e heluia. Penei, ua hoolimalima o Kaai i hale nona no ka makahiki hōkahi, a no kona manao ana no hai ka hale, aole malama pono i ka pena, a me na puka aniani, a pau ka makahiki ua ino loa ka hale. Pehea keia hana a Kaai? Pono anei? Aole pono, ua hewa loa, a pono no ke uku hou aku ia i ka mea nona ka hale no keia hewa. Pela wale no, ina e hoolimalima kekahi i lio nona, a i bipi kauo paha, a i moku paha, a malama ole; a nolaila poino ka waiwai; he hewa ia nona, a e pono no e uku e like me kona hewa.

Eia no nae kekahi mea pohihihi. Ina i poho loa ka waiwai hoolimalima, no wai keia poho? No ka mea, nona pono i ka waiwai anei, no ka mea nana i lawe i ka waiwai ma ka hoolimalima paha? Penei paha e hooponopono ai.

1. Ina no ka mea nana e lawe ma ka hoolimalima ka hewa, alaila, nona ka poho. Penei e akaka ai, ina e lawe hoolimalima o Napela i hale nona ma ka makahiki, a pau koke ua hale nei i ke ahi me ka malama pono ana o Napela, e like me ka olelo ana, alaila, aole nona ka hewa, a me ka poho: no ka mea nona ka hale no. No ka mea, i ka wa i hoolimalima ai ua noonoo ka mea nona ka hale, i ka poho ili wale mai, a nolaila kekahi uku ana o Napela. A ina ua ukaka he poho ili wale mai keia wela ana o ka

Pehea ka pono ke poho loa ka waiwai hoolimalima? Ka rula mua? Ka lua?

hale, alaila, kaawale o Napela; aole ona hewa. Pela wale no na waiwai e ae a pau loa.

2. Eia kekahi; ina paha no ka palaka, a no ka hawawa paha, no ke kolohe maoli paha o Napela ka wela ana o ka hale, alaila, nona ka poino; no ka mea, nona ka hewa. A ua pono no ke uku hou aku ia. Eia kekahi; ina e holo ana au mai Ewa i Waialua ma kuu lio hoolimalima a make koke ka lio ma ke alanui me kuu holo malie a me ka malama pono ia ia, aole o'u hewa, aole hoi o'u poho; no ka mea nona ka lio ka poho. Aka, ina e hoooho ino au i ua lio nei (a o ko'u kanaka paha) a haawi ole ia ia i ka ai paha, a poino ka lio, alaila, no'u ka hewa a me ke poho.

3. Eia kekahi mea pohihihi; ina e hoolimalima au i kekahi mea a mahope iho, ulu a mahua-hua loa ka waiwai o ua mea la, no wai keia po no ulu? No'u anei? No ka mea nona ka waiwai anei? Penei paha e akaka'i, ua hoolimalima o Kauhapa i mau lio elima ma Lahaina no ka makahiki hookahi, eono dala ka uku no ka lio hookahi; a mahope iho ulu koke ka uku hoolimalima no ka lio ma Lahaina, he umikumamalima dala no ka lio hookahi, no ka makahiki. A hoolimalima hou aku la o Kauhapa i keia mau lio a pau pela; he nui kona loa malaila. Nowai keia loa nui? No ka mea nona maoli na lio anei? Aole, no Kauhapa no. No ka mea, ua noo-noo mua ia keia a ua komo keia ulu ana o ka uku hoolimalima iloko o ka olelo mua. Aka, ea,

Pehea ka pono ulu koke o ka waiwai?
Nowai ia pono nui?

malama paha he lio wahine kekahi o keia mau lio, a iloko o keia makahiki hapai oia, a hanau keiki, nowai keia lio keiki? No Kauhapa anei? No ka haku maoli o na lio paha? No ka haku no, no ka mea, aole paha keia i manaoia a i oleloia hoi i ka wa i hoolimalimaia'i. Ua kaawale loa keia me he mea la, ua ili wale mai mahope.

Eia kekahi mea e akaka'i. Ua hoolimalima kekahi kanaka i aina nona, a i kona wa e noho ana maluna o ua aina la, ike iho la ia he waiho-na gula malaila, a no keia mea i hooea wale ia mai, mahuahua loa ka waiwai o keia aina: no wai keia *pono ulu*? No ka mea nona ka aina paha no ka mea hoolimalima paha? No ka mea nona ka aina no. No ka mea, aole paha komo keia iloko o ka olelo ae like a laua, i kinohi, he mea hiki wale mai mahope.

Aka hoi, ina paha ua noonooia a ua oleloia ua keiki lio nei a me ua waiho-na gula nei e lilo i ka mea hoolimalima, alaila, nona io no e like me ka olelo ana. Pela wale no na waiwai hoolimalima a pau. Nofaila, eia kekahi kanawai i maopopo loa no ka hoolimalima; o na mea a pau i manaoia a hoakakaia hoi e lilo i ka mea lawe i ka waiwai e lilo io no; a o na mea i koe a pau loa, aole i oleloia, no ka haku nona pono ia mau mea.

No ka uku pani-hakahaka.

Eia ke ano; he hale maikai loa ko Kina ma Honolulu, he \$12,000 i lilo no kela hale. A ma-

Heaha kekahi kanawai maopopo no ka hoolimalima?
Heaha ka uku pani-hakahaka?

nao iho la o Kina e pau auanei paha keia waiwai nui i ke ahi a poho loa. Pela no o Hupa, he hale nui kona a ua like pu ko laua noonoo ana; makau o pau na hale i ke ahi paha, i ke olai paha. O Lada kekahi, he moku nui kona, a manao iho la oia, e poho auanei paha ua moku nei ma ka moana. O ko lakou pilikia no ia a puni. Ike iho la o Hanarei i ko lakou pilikia a olelo iho la, me nei, "E Kina, e haawi mai oe i \$20 no kela makahiki keia makahiki, a ina ili wale mai ka poho i kou hale, no'u ia poho; e pani au i kela hakahaka." Noonoo iho la o Kina, a ae aku la, o ka holo no ia o ka laua olelo. Pela no o Hupa, a pela no hoi o Lada ka mea nona ka moku: haawi no nae ia i \$50 no kona moku, no ka mea, he mea poho pinepine ka moku. Ma keia ae like ana ua kuai lakou i ka *poho-ili-wale mai* o ka lakou waiwai ia Hanarei, a uku aku lakou ia ia ma ka makahiki, ma ke kaapuni ana o ka moku paha. Ina poho ka waiwai, nana no e pani kela hakahaka; a ina poho ole ua waiwai nei, o ko Hanarei pomaikai no ia. O keia uku, ua kapaia he *uku-pani-hakahaka*. He mea mau loa keia ma na aina naauao a pau. I kekahi manawa, huipu na kanaka he lehulehu, e imi waiwai ma keia hana a ua kokoke pau loa na hale a me na moku ma Ladana, Bosetona, Nu Ioka a me na wahi like, i ka hoopaaia e lakou. O ka moku ili ma Wailuku a poho i ka makahiki 1828 a pela no hoi na moku i nahaha ma Waikiki a ma Honolulu ma ia hope mai, ua paniia ko

Pehea ka poe huna i ke ano o ka waiwai i hoomaluia i ka uku pani-hakahaka?

lakou poho e ka poe *pani-hakahaka* ma Amerika.

Eia kekahi; e like me ka hana ana ma ke kuai maoli a me ka hoolimalima, pela no ma keia. E hana pololei, aole pono ke huna o Kina a me Hupa a me Lada i kekahi mea e poho ai ko lakou waiwai ia Hanarei. Ina ike lakou i kekahi mau mea e pau koke ai na hale a me ka moku, e pono ke hai pololei aku i ua mea la ia Hanarei. A ina i holo ka olelo, a lilo ka poho-ili-wale ia Hanarei a mahope iho malama ole lakou i ka lakou waiwai, no ka manao i ka uku pani hakahaka, hewa loa lakou. A ina e poho ka waiwai no ka malama ole ia, no lakou ia, aole no Hanarei. Pela wale no e noonoo ai ma keia hana a pau loa, hana pololei maoli.

Eia koe, he nui wale ke ano o ka uku *pani-hakahaka*; aole like ma kela wahi keia wahi. Ua hoohalikeia me ke ano o ka waiwai e hoo-paaia a me ka manao ana ma ka poho.

MAHELE VI.

No ka hoolimalima lawe hana.
~~*Mahele VI. Ka hoolimalima lawe hana.*~~
 Oia ka hoolimalima ana o ke kauwa a me kona haku. Aole pau ka hana a kekahi kanaka ia ia iho. O ka mea hana nui a hana lehulehu paha, pilikia ia, ke loa ole ke kokua; nolaila, imi koke ia i mea kokua i kana hana. Ma ka hoolimalima, e loa pono mai ai. Aole hiki ke kii wale aku ia hai e kaikai i kona kaumaha

Hookahi anei rula no ka hoolimalima hana, a me ke kuai maoli?

Heaha kekahi rula e pololei ai ka hoolimalima hana?

Ka hoolimalima

me ka uku ole. Ma keia hoolimalima ana ua like pu ka hana ana me ke kuai maoli: e haawi pono aku a haawi pono mai, a e hoohalikelike i ka uku me ka hana i hanaia'i. Aole pono ke kauwa, ke haanui a kaena lapuwale i ka wa e hoolimalima ai; aole hoi pono ke hooemi wale kona haku i ka uku a ke kauwa me ka lokoino ia ia. E noonoo i ka uku ku pono a pela e uku aku ai. A ua holo ka ae like e kupaa laua elua malaila, aole naue hou ae.

Eia kekahi mau rula pololei no ka hoolimalima lawe hana.

1. E uku pololei aku ka haku i kana kauwa. Ma ka olelo ae like, e akaka ai ka uku, a i ole ia, ma ke kanawai o ka aina, a i ole ia ma ka *maa* o ka hana ana paha. E like me kela olelo, no ke kuai maoli, pela no ma keia; e hana pololei ka haku a me ke kauwa. Aole pono ka malimali a me ka huna a me ka hoopunipuni a me ka hooeweliweli wale iwaena o laua. O ka uku a ka haku i ae aku ai, oia kana e haawi aku ai, i ka *wa pono* i oleloia ai, me ka hoopanee ole. Ina i hoonele ka haku i kana kauwa a uku paewaewa paha ia ia, a hoopanee loa i ka uku ana paha, he hewa nui loa kona: no ka mea, he kanaka ilihune ke kauwa, he luhi kona, aole paha mea nana e kokua ia ia, ke hoopii aku oia, i ka lunakanawai; no kona naaupo a me kona uuku imua o kona haku. Nolaila, mai hookiekie ka haku maluna o kona

Pehea na haku ke uku pono ole lakou i na kauwa a lakou?

Pehea na haku ke hookaumaha loa lakou i na kauwa?

kauwa; mai aua i ka uku i ka wa pono e uku aku ai, o pili auanei ia i kela olelo weliweli ma Iakobo 5: 4. "Eia hoi o ka uku o ka poe i hana nana i hooiliili ai ma ka oukou koele a e paa hoi oukou, ke kahea aku nei ia; a o ke kahea ana o ka poe hooiliili, komo ae la ia iloko o ka pepeiao o ka Haku Sabaota."

Eia kekahi; mai hookaumaha loa ka haku i kana kauwa. E like me ka olelo ae like me ka maopopo o ka hana, pela e hana ai. E noo-noo ka haku i ke kino a me ka uhane o kana kauwa. Mai hoohana loa ia ia a mai kona kino, mai hoonaaupo hoi i kona uhane. E hoo-kaawale i kau wahi manawa nona o hoomaha i kona kino, a imi ola hoi no kona uhane. Ina no nae, no ke kauwa wale no ka manao e hookaumaha loa i kona kino iho, no ka puni waiwai; ua kaawale kona haku.

2. E hana pololei maoli ke kauwa e like me ke ano maopopo o ka olelo ae like. Ina paha molowa ke kauwa i ka hana, a hana kapulu paha, a lilo wale aku i kela kamailio keia kamailio; a ike ia ua huli ka maka o kona haku ma kahi e, a nolaila noho wale iho no, ua hewa loa ke kauwa. Ua like ia me ka aihue maoli a me ka lawe wale. No ka mea, ua poho kona haku ia ia, a ua like ole kana hana me kana uku.

Eia kekahi, e pono no ke hoolilo loa ke kauwa i kona wahi ike, a me kona akamai, a me kona makaukau a pau loa, i ka hana a kona

Pehea hoi ke kauwa molowa, hana kapulu, a hana kekee?

haku i oleloia ai; no ka mea, ina i poho kona haku, no kona hawawa, a me kona ike ole a me kona palaka paha, nona ia hewa.

Eia hou; ua makemake paha kekahi kanaka a he keiki paha, e noho malalo o kekahi, e imi i hana nana, e like me ka humu lole, ke kame-na, amara, a pela aku no. He mea pono maoli keia a ua like pu ka hooponopono ana me kela olelo maluna iho. Hookahi wale no ano. Eia ka mea nui e pono ai, e olelo e mamua a maopopo ka manao a me ka olelo, alaila *e hana ka haku a me ke kauwa e like me ka olelo ae like*. E pono no nae ke palapala a paa ka olelo ana, i maopopo na mea i oleloia'i.

Eia koe; mai noho ka haku a me ke kauwa a manao ma ka *loaa* wale no; ma ke aloha maoli kekahi e like me ka ke Akua olelo. E hana lokomaikai ka haku i kana kauwa, e pale i ka huhu ino, a me ka hookiekie a me ka manao nui ma kona iho, a e imi mau ia i na mea e pono ai ke kauwa.

Pela no hoi ke kauwa; e hana oluolu ia me ke aloha a me ka lokomaikai i kona wahi e noho ai; e malama i kana hana a me kana waiwai, a me kona inoa maikai, e like me kona malama ana i kona iho. Mai noho ke kauwa a hana pololei imua o ke alo o kona haku, a nalowale kona maka hoomolowa, a hana ino paha. He aloha ole ia E heluhelu ma Epeso 6: 5, 6. Ina me keia olelo ka hana ana, pomaikai maoli.

Aole he mea hilahila ka inoa kauwa, he mea hanohano no. Aia ka hilahila i ka hana hewa ana. Owai ka mea hoowahawaha i ke kauwa hana maikai?

MOKUNA V.

MAHELE 1.

No ke Ano o ke kanaka.

Eia na mea e akaka'i ke ano o ke kanaka, o na mea i loa ia ia a me na mea ana i hoike mai ai; oia hoi, o kona ike a me kona ike ole, o kona akamai a me ka ole, o kona pono a me kona hewa. Ma keia mau mea e akaka'i ko ke kanaka ano pono a me kona ano hewa.

Ina he ano maikai ko ke kanaka, o kona waiwai nui no ia, aole ona mea maikai e ae e like me ia. No ka mea, iloko olaila kona pomaikai nui ma keia ao; a oia hoi, ke kumu o kona manaolana no kela ao e hiki mai ana. Pehea la e pono ai ke kanaka ano ino, ma keia ao a ma kela ao? Owai ka mea mahalo ia ia? Aole. Nolaila ina i manao kakou e hoopomaikai loa i kekahi kanaka, hookahi mea e hiki ai, eia, o ka haawi aku ia ia i ano maikai maoli. E hana aku ia ia, e like me ka mea paahana e kalai ana i ka pohaku a maikai maoli; a pela no hoi, ina i manao kakou e hoopoino maoli i kekahi kanaka, eia ka mea e hiki ai, o ka hoolilo ia ia i kanaka ano ino. Oia ka hana ku i ka huhu a me ka hoino maoli: no ka mea, e aho no ke lilo aku o kana waiwai maoli, a kau ka mai ma kona kino e like me Ioba, aole poino loa malaila ka poe pono: aka, ea, ina i pau ko ke kanaka ano maikai, heaha koe ia ia? Make hewa ka

Heaha la na mea e akaka'i ko na ano.
 Ua like pu anei ko ke kanaka ano maikai a me kona inoa maikai?

He mea nui anei ko ke kanaka ano maikai?

Heaha la i ke kanaka ano maikai a me kona inoa maikai?

waiwai a pau o ka honua nei ia ia; make hewa hoi kona inoa alii, a me kona noho hanohano ana; no ka mea, ua lilo aku kona pono nui.

/ Nolaila ua paa loa keia kanawai *mai hana aku i kekahi mea e ino ai ke ano o ka hoalauna.* Aka, e hooikaika mau ma na hana e maikai ai ke ano o na kanaka, e like me ka olelo ana, e hana pono aku a e hana pono mai.

Ma ka olelo hemolele, ua hoike nui ia mai ka inaina ano e o ke Akua i ka poe hookono-kono i na kanaka e hana hewa. Wela loa ka huhu o ke Akua i ko Babulona, no ko lakou hoohaumia ana i ka honua i ko lakou hewa. Nolaila hoi ko Kristo hooheua ana i ka poe Parisaio, no ko lakou alakai hewa ana i na kanaka. Penei kana olelo, "Auwe oukou e ka poe kakauolelo a me ka poe Parisaio, na hoo-kamani, no ka mea, ke poai hele nei oukou i ke kai a me ka aina i kaana mai ai na oukou kekahi haumana: a loa, ua hana oukou ia ia a oi papalua kona keiki ana no gehena mamua o ko oukou." Hoopai kaumaha loa ke Akua ia Ieroboama, no kona hookuke ana i ka Ise-raela mai ka hahai ana ia Iehova a hoolilo iho la ia lakou i ka hewa nui. Na Lii 17: 21.

Ina makemake kakou e hoomaikai nui ia hai, pehea la e hana'ku ai? *E hana i na mea maikai.*

Ina makemake kakou e hoopoino ia hai, pehea kakou e hiki ai? *E hana i na mea maikai.*

Pehea ka ke Akua hoopai ana i ka poe hana ia hai a ino?

Babulona - Parisaio

Nolaila la, e ao, o hana ino kakou i ke ano o kekahi kanaka. Ua like ia me ka hoino maoli aku i ke Akua. E pono paha ka hoike aku i na hana ino e ino ai ke ano o kanaka. Penei,

1. Ma ka hoonawaliwali ana i kona makau i ka hewa. O ka makau, oia kona mea e pale aku ai i ka hewa: oia kona paku a me kona pale umauma; a ina e hana kakou i kekahi mea e pau ai ka makau i ka hewa iloko o kekahi kanaka, ua like ia me ka wawahi i ka pa o kona aina, a komo koke mai na holoholona a pau e hana ino. 'Pomaikai ka mea e hoomau ana i ka makau,' (Sol. 23: 17.) Ua loa ia ia ke kumu o ka naauao; nolaila, mai kaili ae i kona makau; mai hoonawaliwali hoi ia ia ma ka olelo hoowalewale ana a me na olelo hoomaloka, a me na olelo uua imua ona; a me ka malama ole i ka la Sabati, ma ka hoowahawaha i ka olelo a ke Akua, a me ke alakai aku ia ia iloko o kela hihia a i keia hihia. E hoonui hoi i kona makau i ka hewa.

2. Eia hoi kekahi mea e ino ai ke ano o na kanaka, o ka hooeu ana i na manao ino iloko o lakou. E like me ka poe makaleho, a me ka poe ino, kolohe, a me ka poe olelo hoowalewale, a me ka poe palapala i na kii ano hilahila. No ka mea, o ke kanaka, hana i keia mea, ua like ia me he mea la e hooeueu ana i na manao hewa maoli iloko o hai. Pela no, ke hoonaukiuki aku kakou ia hai, a hana aku i na mea e ulu mai ai ka huhu, a me ka hoomauha-

/ Pehea la e hana'i, i mea e ino ai ke ano o hai?

/ Heaha ka mua? Heaha ka lua? *Ua mai i na manao ino*

*Heaha
E C R. Looen*

la, a me ka huahua a me ka lili, a me na manao like iloko o lakou. Oia na mea e ino ai ko ke kanaka ano maikai. Nolaila, e pale aku i na olelo huhu a me na hana a pau e eu mai ai ka inaina iloko o ko hai naau.

3. Eia hoi kekahi mea e ino ai ke ano o na kanaka, o ke kokua aku i na kuko hewa iloko o lakou. Ua kuko kekahi poe i ka rama a me na mea ona a pau, aole nae pono ke kokua aku i keia kuko hewa ana iloko o lakou; aole pono e hoowalewale ia lakou e lalau aku, aole hoi pono ke kuai aku i na mea ona ia lakou; no ka mea, ma ka loa ana ia lakou keia mau mea a lakou i kuko hewa ai, ano ino koke ae la lakou, a o ka pau ana no ia o ko lakou pomaikai. He mea kaumaha maoli ke nana'ku i na hale kuai rama, a me na hale moe kolohe, a me na hale piliwaiwai e ku ana iwaena o kakou; pela no hoi ka heihei lio; he mau upena nui keia e hoohei ana i ka lehulelu. No ka mea, hookahi wale no ano o keia mau hale a pau a me na mea like, oia hoi, *o ka hanai i na kuko lealea iloko o kanaka*, a me ka hoeueu i na manao pono ole, he nui loa iloko o lakou. Mai pono kekahi poe ke ole keia mau mea hoowalewale. Mai manao kekahi e imi i waiwai nana ma ke kuai i na mea e ino ai na kanaka; aole ku i ka pololei ia hana. O ka waiwai i loa mai pela, ua hewa, a e nahu auanei ia e like me he nahesa la. E aho ka ilihune me ka pono, he ole loa ka wai-

o ka i na hale, na kuko lealea iloko o
Heaha ke kolu o na hana e ino ai ko hai ano? *LaRoc.*
Heaha ka hewa o na hale kuai rama, moe kolohe, pili waiwai? Heaha hoi ka hewa o ka heihei lio?

wai i loa mai ma ka hana hewa ana. E nana ma Hebera 11: 24—26, “Ma ka manaoio i ae ole aku ai o Mose i kona wa oo e kapaia mai he keiki na ke kaikamahine a Parao; e koho ana ma ka pilikia pu me ko ke Akua poe kana-ka, aole ma ka lealea pau koke o ka hewa: e manao ana hoi i ka hoine ana a Kristo i hoino-ia’i he waiwai ia e oi aku ana mamua o ko Aigupita waiwai, no ka mea, ua manao aku oia i ka hoopai ana mai.”

Nolaila ea, eia ka pono maopopo loa, mai hana kakou i kekahi mea e ino ai ke ano pono o na kanaka a pau. Mai olelo aku, mai palapala aku, mai hoike aku, i kekahi mea e pau ai ke ano pono o kekahi. Ina paha ike kakou i kekahi mea, he mea pono maoli no, ia kakou; aka, ua lilo ia i mea e poino ai na kanaka nawaliwali, pono no ke pale aku ia mea. Pela no ko Paulo manao, (I Kor. 8: 13,) no ka ai ana i ka io i kaumahala imua o na kii, he mea pono maoli no keia io, aka, aole hiki ia ia ke ai hou aku i ua io nei, no ka mea, he mea ia e hihia mau ai na hoahanau i ka hewa. Pela no kakou e hana’i.

Ua manao kekahi poe, he mea hewa ole ka puhi baka, a me ka inu waina, a me ka inu bia: malama paha he pono no keia mau mea ia lakou he poe naauao me ka ikaika lakou, a nolaila, aole o lakou i poino nui ma ia mau mea:

Ina ike kakou i kekahi mea pono no kakou, a he mea hoi ia e poino a hai, pehea ka pono? *Pehea ka pono? Pehea ka pono?*

Pehea ka puhi baka, inu waina, a me ka inu bia?

Pehea hoi ka hahau pepa a me ka heihei lio? Heaha ka hawa o ia?

aka, aole pono ke noonoo ia lakou iho wale no; e noonoo ia hai kekahi. E hiki no ia'u ke puhi baka me ka poino ole, ona ole, hakaka ole, a wela ole kuu hale. Aka, pehea ka poe naaupo a me ka nawaliwali? Ike lakou i kuu puhi baka ana, a hoomahui mai mahope o'u, a nolaila ona kekahi, a wela ka hale o kekahi i ka ipu baka, a hakaka kekahi, a nui loa ka hewa. Nolaila, e like me ko Paulo manao, e pale aku au i keia mea e ino ai kuu hoalauna. Pela no ka inu ana i ka waina; malama paha pono no ia'u ke iau i ka waina, aole au i ona; aka, ma kuu inu ana, lilo wale aku kekahi poe nawaliwali i ka ona, a poho loa lakou. Nolaila e pale aku au i ka wain. Ina haawi mai ke kahuna lapaau naauao i keia mau mea no ka mai, alaila, pono ke lalau.

MAHELE II.

No ka Inoa Maikai a me ka Inoa Ino.

Ua hoakakaia ka waiwai o ko ke kanaka ano maikai maoli; eia no hoi keia, aole nalo kona ano ia hai; ua ikea e kona poe hoalauna a pau. Ina he kanaka olelo pololei oe i na manawa a pau, ua ike kou mau hoalauna, a kapa mai lakou ia oe, he kanaka olelo oiaio. A pela no, inaa he kanaka hoopono maoli oe, hana pololei, aole ikea kou kolohe ana, alaila, kapa mai na kanaka ia oe, he kanaka hoopono maoli. Pela wale no na ano a pau o kakou, aole nalo ia hai,

Owai ko kakou enemy nui? *o ka mea e ka mea*
He mea nui anei ka inoa maikai o ke kanaka?

a e like me ko kakou ano, pela no ko kakou inoa iwaena o na kanaka.

He mea nui loa keia. Pomaikai ke kanaka i mahaloia, a loa ia ia ka inoa maikai iwaena o ka poe pono; no ka mea, owai ka mea make-make i ke kanaka inoa ino, ke kanaka kaulana no kona hewa; no kona aihue paha, no kona hoopunipuni paha? Aole. Nolaila, mai lawe wale aku i ka inoa maikai o kekahi kanaka, no ka mea, he waiwai nui ia nona. E aho no e hoopaa i kona kino i ka hao, a e hao wale i kana waiwai; he oi loa aku ka hewa ke kolohe wale kekahi i kona inoa maikai; no ka mea, he mea nui ia. Ina i lilo aku ka waiwai maoli a koe mai ka inoa maikai, aole pilikia loa, he nui na mea kokua i ka mea inoa maikai.

Ina he kanaka hewa kou hoalauna, a ike maopopo au i kona hewa, pono no ia'u ke hoo-hewa aku ia ia; aole nae pono ia'u ke wawa wale aku i kona hewa imua o na kanaka a pau. E akahela au malaila, a maopopo loa ka pono, a ike au he mea ia e pakele ai kekahi poe i ka poino nui, alaila, e hai aku au i kona hewa, i maluhia na kanaka.

Ma ka olelo Hemolele ua palapalaia penei, "Mai manao ino aku, o manao ino ia mai oukou: no ka mea, me ka manao ino a oukou e manao ino aku ai, pela hoi e manao ino ia mai ai oukou." Mat. 7: 1. Eia kekahi, Ep. 4: 31, "E hookaawaleia na mea awaawa a pau mai o

Auheha ka hewa nui, o ka lawe i ka waiwai, a o ka lawe i ka inoa maikai paha?

Pehea ka olelo a ke Akua ma keia mea?

oukou aku, a mé ka inaina, ka huhu, ka uwa, ka olelo ino a me ka manao ino a pau." Tito 3: 2, "E olelo ino ole hoi ia hai." 1 Pet. 3: 10, "O ka mea manao e pomaikai i kona wa e ola nei, a e ike i na la oluolu e oki kona alelo, ke pane aku i ka hewa a me kona lehelehe i ka olelo ana i ka apaapa."

Eia na mea koe e hoakakaia ma keia mokuna. 1. I kekahi wa he pono ole ke hai maoli aku i ko hai hewa; 2. I kekahi wa hoi he pono no ke hai aku.

1. Aole pono ke hai kumu ole aku i ko hai hewa. Aole hoi pono ke kamaillio wale aku ma ko hai hewa, no ka lealea wale malaila, a no ka makemake i ke kamaillio a me ka akaaka paha; aole hoi he pono, ke hai aku i ko hai hewa, no ka huhu, a me ka huahua a no ka hoomauihala iloko o ka naau. Ua pau keia mau mea i ka papaia e ka rula gula o Kristo. Aole ku i ke aloha, a me ka hana pono aku me ka hana pono mai. Mai hoopai i ka ino.

2. Aole pono ke hoolilo loa i ke kanaka (ma ka olelo ana) i kanaka kolohe, no ka hewa hookahi ana i hana'i. Hookahi wale no ona ana o Noa, a pehea kakou e kapa'ku ia ia he kanaka ona? Aole ia he kanaka ona. Hookahi no hana hewa nui ana o Davida, a pehea kakou e kapa'ku ia ia he kanaka moe kolohe? Pela no o Petero, a me na mea e ae. Nolaila ina ike

He mea pono anei ke hai kumu ole aku i ko hai hewa? Heaha ka hewa o ia hai wale ana?

Ina hookahi wale no hana hewa ana o ke kanaka pono anei kapa'ku ia ia he kanaka hewa?

He mea pono anei ke hai kumu ole aku i ko hai hewa?

kakou i kekahi kanaka, ua hewa maoli, aole nae hana hewa pinepine, alia kakou e hai nui aku i kona hewa, no ka mea, malama paha, hookahi wale no kana hana ana pela, o ke oki no ia. O kona ano nui, ua pono no, a hookahi wale no, a elua paha kona haule ana.

3. Mai hoohehewa kumu ole i ko hai manao. Ua ike kakou i kekahi kanaka e hana ana i kekahi hana i haohaoia, he hana ku i ka manao pono, a he hana ku i ka manao ino paha, aole akaka loa, pehea ka pono e manao aku ai ia ia? E hoohehewa koke anei i kona manao? Aole loa; e aho, e koho koke he manao pono kona. He lokomaikai ia.

Penei paha e akaka'i, ua ike au ia Paahana e holo ana ma ka lio i ka la Sabati, a pehea la wau e manao aku ai ia ia? Hoohehewa koke anei ko'u manao ia ia? Aole loa; no ka mea, ua pono kekahi holo lio i ka la Sabati; a nolaila, eia ka manao pono ia'u, e koho menei, "malama paha he holo pono no kona, he pilikia paha kona no ka mai o kekahi paha, no ke aha la? A nolaila kona holo ana i ka la hoano. Aka, ea, ina ua ikea o Paahana e holo wale ana i ka la Sabati me ka pilikia ole; he holo lealea wale no paha, no ka waiwai paha, alaila pono ke hoohehewa aku. Ina ua akaka ka hewa o kekahi, he mea mau ia ia, pono no ke manao, ua hewa

Pono anei ke hoohehewa wale i ko hai manao?

Pono anei ke hai aku i ko hai hewa no ka huhu?

Ina ike oe i kekahi kanaka e holo ana ma ka lio i ka la Sabati, pono anei ke hoohehewa ia ia?

Ina i hana pono kekahi, pono anei ke olelo wale, "ua mau kana hana, aka, o kona manao ua hewa?"

io no. Ua hewa pu kona manao, a me kana hana ana, no ka mea, ua hana pinepine.

Nolaila, menei e noonoo ai; aole pono ke hoohehewa aku i ko hai manao, me ka maopopo ole, he hewa io. Eia kekahi; ina ike kakou i kekahi kanaka e hana pono ana, mai kubi wale aku, he maikai kana hana, aka, he hewa kona manao. Malama paha ua pono io no kona manao e like me kana hana ana. Pela ko kakou makemake e hanaia mai ai ia kakou. He kanaka manawalea o Kaauwai, a ua maikai kana hana ana malaila, a pehea la wau e kapu aku ia ia he Parisaio, he hookamani a ua imi nui oia i ka mahaloia mai, nolaila kana hana maikai ana. Aole pono pela, he lokoio no ia, aole au makemake e hana mai kekahi ia'u pela.

4. Mai hoemi i ka maikai o ka *inoa* o ka hoalauna, me ka hoomaewa ia ia, a me ka niania, a me ka akaaka, a me ka henehene ia ia, a me ke kau ana i na inoa hilahila maluna ona. Mai noho a hana aku ia ia i na mea e hooawahawahia'i oia. Ua like ia me ka aihue a me ka powa, a me ka pepehi kanaka. Mai henehene aku i kekahi, no ka makemake i ka lealea, a me ka akaaka. Mai olelo kekahi penei, "He olelo paani wale no ka'u, aole o'u manao e hoino i kuu hoalauna." He lealea io no kou, aka, malama paha he eha ko ka hoalauna a me ka hilahila malaila. E hoomanao i keia olelo, Mat. 12: 36, 37, "O na huaolelo ino a pau a kanaka e olelo ai, e hookolokoloia'na lakou ia mea, i ka

4 Heaha ka hewa o ka henehene, a me ka akaaka ia hai?

la e hookolokolo ai. No ka mea, ma kau olelo ana e hoaponoia'i oe, a ma kau olelo ana e hoahewaia'i oe." Nolaila, e hoopolei i ka olelo ana no hai, e akahale ma na olelo a pau loa e pili ana i ko hai hewa, o pino auanei ka inoa o kekahi i ka kakou olelo wale ana. Ehoopiha i ka waha i ke aloha a me ka mele.

Eia koe, o ka hoakaka'ku i na mea e pono ai ke hai pololei aku i ko hai hewa.

1. Eia ka mua, o ka pono o ka lahuikanaka. Ina i hana kekahi kanaka i mea e pino ai ke aupuni, he aihue paha, he pepehi kanaka paha, aole pono ke huna i kona hewa; no ka mea, pono no ke hai pololei aku; ua hana ino oia i ke aupuni a he mea ia e pino ai ka lahuikanaka. Ina ike au i keia hewa, a huna wau, ua hui pu au me ka mea hewa, a ua aloha ole au i ka lahuikanaka. Eia no nae ka pono, e hoopii pololei aku i ka mea hewa i ka lunakanawai, a nana e hookolokolo a hoopai iho ia ia. O kana hana ia. Ina he kanawai ole, alaila o ka hai aku i ka hewa imua o na kanaka a pau, oia kekahi mea e pau ai.

2. Eia kekahi mea e pono ai, ke hai aku i ko hai hewa, o ka hoomalu i ke kanaka hoopono. Ina paha lohe au i ka ohumu ana o Kamanawa laua o Lono e make o Kamokuiki, a huna wale au i keia mea ino a'u i lohe ai, pehea la wau? Pono anei? Aole; hewa loa au ke hana pela.

Heaha kekahi mau mea e pono aike hai aku i ko hai hewa? Ka mua? Ka lua?

2. Ina ike oe i kekahi kanaka kolohe e launa pu ana me kou makamaka pono, aole anei pono ke hai aku oe i kou makamaka, he kanaka kolohe kela?

Ua like ka huna me ka ae aku i ko lau hewa
 Ua like hoi me ka ae aku i ka make o Kamo
 kuiki.

Eia kekahi. Ua hoolaua aku kuu makamak
 me kekahi kanaka-kolohe; he kanaka maale
 no nae, ua akamai i ka hookamani, aole hoi i k
 kuu makamaka i kona ano ino; wau ka i ike
 Pehea la wau? Aole anei au e pono ke hai ak
 i ka mea a'u i ike ai i kuu makamaka i pakel
 oia? Ua pono no; no ka mea, oia ka hana ku
 ke aloha maoli, aole pono ke huna.

Eia no nae kekahi. E hai pololei aku i k
 hewa au i ike ai, me ka hoonui ole, a me ku
 kuhi wale ole, o na mea maopopo wale no, na
 mea i hoikeia aku ai.

3. Eia no hoi kekahi mea e pono ai ke ha
 aku i ka hewa o ka mea hewa, *eia, o ka pono*
ka mea i hewa. Penei e akaka'i; ua hele pine-
 pine o Hoku i na hale kuai rama i ka po, a ua
 inu iki i ka mea ona; aole i lohe kona makua
 kona inu ana; aole hoi manao oia, e hele ana
 kana keiki i kahi pahee; aka, wau ka ike. No-
 laila, no kuu ike ana, a no kuu minamina, hele
 koke au a hai pololei aku i kona makua i ka
 mea a'u i ike ai. He pono keia hoike ana i ka
 hewa, no ka mea, ua ku i ke aloha i ka makua
 a me ke keiki. Na ua makua nei e kaohi i ka-
 na keiki, e noho ma kona hale, a e hoopakele
 ia ia i ka lua ahi. Pomaikai ke keiki a me ka

- Ina hai aku oe i ko hai hewa, pono anei ke hoonui,
 me ke kuhi wale paha? *Aole la*

3 Heaha ke kolu o na mea e pono ai ke hai aku i ko hai
 hewa? *1. Eia no ka mea, hewa*

makua i keia lohe ana. Pela wale no e hana'ku ai i na mea hewa a pau. Pono no ke hai aku i ka hewa a kakou i ike ai, ke maopopo ia kakou he mea ia e pono ai ka mea i hewa. Oia ka mea ku i ke aloha.

4. Pono ole ke hai wale aku i ko hai hewa; aka, ea, ina i ike maopopo kakou ua hewa kekahi hoalauna, *ua hewa io*, pono no ke manao maloko, ua hewa io no: aole hiki ia kakou ke manao ua hewa ole, ka mea i hewa. No kakou no nae keia ike ana, he mea ia e pakele ai kakou i na mea pilikia. Ina ike hoi kakou i kekahi he ano ino kona, aole kakou e launa me ia. E kaawale aku ia. Pau keia.

MOKUNA VI.

No ka olelo Oiaio ana.

O ka mea i olelo oiaio maoli me ka manao, pela e olelo ai, oia ka olelo pono maoli.

He nui wale na mea i oleloia'i e na kanaka, o na mea i hala mahope, o na mea e hiki mai ana, a me na mea o keia wa. Penei kekahi olelo, "Ua haule mai ka ua inehinei ma Molokai;" eia hoi kekahi olelo, "Ke manao nei au e holo i Hawaii i ka malama o Mei," "E hele au i ke kula nui i kela makahiki."

Heaha ka olelo oiaio?

Ina i pono ka manao a hewa ka olelo ana, he hoopunipuni anei ia? *Aole hoopunipuni*

Ina hoi pololei ka olelo a ka waha, a hewa ka manao maloko, pehea ia? *Hoopunipuni*

Heaha kekahi mea? Hea i ka pono a me ka . . . a ka . . . ?

Eia kekahi mea e maopopo ai ka pono a me ka hewa o ka olelo, eia; o ke ano o ka manao; aia ilaila e akaka ai ka olelo. Ina i manao kekahi e olelo pololei, a ma ka olelo ana ua hewa, aole ia he hoopunipuni; no ka mea, ua oiaio ka manao; a ina i manao kekahi e hoopunipuni, aka, ma kana olelo ana ua pololei maoli, ua hoopunipuni io no ia, no ka mea, ua hewa ka manao. Aia no i ke ano o ka manao.

Elua ano o na olelo e hoakakaia. 1. O na olelo hoikepaa. 2. Na olelo hoohiki.

MAHELE 1.

1. Na olelo hoikepaa.

Ia kakou e hoike aku ai i kekahi mea ia hai, eia ka pono, e hoike pololei aku i ka manao iloko o kakou, oia hoi, e hai aku e like me ko kakou ike ana he oiaio a me ka olelo moakaka. Ua kapaia keia he olelo hoikepaa, no ka mea, me ka manao paa ma ka oiaio e hoike aku ai. Ua maopopo loa ka olelo a ke Akua no keia wahi. Eia ilalo nei kekahi mau olelo, "E kaohi i kou alelo mai ka hewa, a me kou mau lehelehe i ole e olelo ino." Ioane 8: 44; "Na ko oukou makua oukou na ka diabololo, a make-make no oukou e hana i na kuko o ko oukou makua. He pepehi kanaka ia, mai ke kumu mai, aole ia i ku ma ka oiaio iloko ona. Ina olelo oia i ka wahahee, olelo no oia i kana iho:

Ehia ano nui o na olelo? *olelo hoikepaa - olelo hoohiki*
 Heaha ka olelo hoikepaa? *Heaha ka pololei aku. He manao*
 Pehea ko ke Akua manao i ka poe hoopunipuni? *Hea*
 Pehea Gehazi a me Anania ma?

no ka mea, he wahahee oia, a o ka makua hoi ia no ka wahahee." Hoikeana 21: 8. 27, "Aka, o ka poe hopohopo, a me ka poe hoomaloka, a me ka poe i hoopailuaia, a me ka poe pepehi kanaka, a me ka poe moe kolohe, a me ke kilo, a me ka poe malama i na kii, a me ka poe wahahee a pau, e loa ia lakou ko lakou puu ma ka loko e aa mau loa ana i ke ahi a me ka luaipele, oia ka lua o ka make." "Aole hoi e komo aku iloko o ia wahi, kekahi mea haumia, aole he mea e hana ma ka hewa, a me ka wahahee, o ka poe wale no i palapalaia iloko o ka buke o ke ola a ke Keikihipa."

Ua hoikeia mai ka inaina o ke Akua maluna o Gehazi ke kauwa a Elisai, no kona hoike hoopunipuni ana, (II Na Lii 5: 20—27.)

Pela no o Anania laua o Sapeire, ua hoopai weliweli ia ko laua wahahee ana. Nolaila e pono ke makau loa i na hana hoopunipuni, a me na olelo hoopunipuni.

Eia ilalo nei kekahi mau manao maopopo no ka hoopunipuni.

1. Aole pono ke hai aku i kekahi mea a kakou i ike ai, he wahahee, me he mea la ua oiaio. No ka mea, ua like ia me ka hoike wahahee maoli.

2. Eia ka lua, aole pono ke hai aku i kekahi mea, me he mea la ua oiaio, me ko kakou ike maopopo ole, he oiaio. He hoopunipuni maoli

Pehea ka poe hai wale aku i na mea a lakou i ike ai he wahahee, me he mea la, he oiaio? *Aole pono*

Pono anei ke olelo paa loa me ka maopopo ole he oiaio ka olelo a kakou i hoike aku ai? *Aole pono*

keia. Ma Oahu nei au, a holo ma Lahaina, a hiki au ilaila ninau mai la o Timoteo ia'u, penei, 'He oiaio anei kela mea a makou i lohe ai, no ka ili ana o kekahi moku nui ma Waialua?' I aku la au, me kuu ike ole, "He oiaio no, ua ili, a ua nahaha loa." Pela ka'u olelo, aole nae maopopo loa ia'u ka ili ana o ka moku; ua ili paha, aole paha, he lohe iki wale no ko'u. Pehea keia? Pono anei? Aole pono; no ka mea, ua like ole kuu manao a me ka'u olelo. Ma kuu olelo hoikepaa, ua maopopo ka ili ana, aka, ma kuu manao maloko aole maopopo. Aole au i ike pono. Oia kuu hewa, ke olelo au pela. Eia ka olelo pololei ke ninauia mai au, "Ae paha; aole au ike maopopo, he lohe wale no ko'u." E like me ka ike maopopo ole, pela no e olelo ai. Pela wale no ma na olelo a pau, e hoike paa aku i ka mea maopopo wale no.

Eia no nae keia, he pono no ke hoike aku i ko kakou manao maopopo e like me ka manaoio ana. Penei, ua ninauia mai au no ua moku ili nei, i aku la au, "Aole au i ike maka aku, aka, o ko'u manao, ea, ua ili no, o ko'u manao wale no nae keia." Aole hewa ke olelo pela; no ka mea, ua like ka olelo me ka manaoio iloko. Pela no ma na mea a pau loa. Aole hewa ke hai aku i ko kakou manao iho. E hoohalike i ka olelo me ka manao.

3. Eia ke kolu, ua olelo kekahi poe me ka oiaio, aka, ma *ke ano o ka hoike ana*, ua kuhi hewa ka manao o ka poe i lohe. Penei:

3 Ina he oiaio na huaolelo, a ma ke ano o ka hoike ana, kuhi hewa ka manao o ka mea i lohe, heaha ia?

1. Ma ka hoonui ana i kau wahi. 2. Ma ka hoemi ana i kau wahi.

3. Eia kekahi hoopunipuni; he oiaio na hua olelo, aka, o ke ano he hoopunipuui, holo hewa ka manao o ka mea i lohe. Penei e akaka'i keia: Ua halawai maua me Punihaole, i aku la au, "Ea, ua lohe oe ia Akoni?" Pane mai la ia, "I keaha ana?" "Ka! Ua komo ia iloko o ka hale o Kuhia inehinei, a mahope iho, nana ae la o Kuhia a ua lilo kana wahi wati." He oiaio keia mau hua a pau, aole nae akaka aihue o Akonia; aka, pehea ka manao o Punihaole i keia lohe ana? Aole anei manao oia, ua aihue o Akoni? Manao no pela, a ina make-make au, e loa ia ia keia manao kuhihewa, hewa loa au: no ka mea, ua like ka'u olelo me he hoopunipuni, a me ke aki, aole nae kekee kekahi huaolelo: iloko o kuu manao wale no ke kekee. He olelo maalea hooihia wale keia, a he mea ia e poino ai ka hoalauna: nolaila, aole pono.

4. Eia kekahi; me ka olelo ole, a ma ka hana ana wale no kekahi hoopunipuni ana. Me ka leo ano e, a me ka maka ano e, me ka hooluliluli ana i ke poo, a me ke kuhikuhi ana me ka lima, a pela aku no. He nui loa ka hoopunipuni o keia ano. Penei, e hele ana o Wilama, he haole malihini, mai Ewa i Waialua, aole maopopo ia ia ke ala. Ninau aku la ia ia Kuke,

Pehea ka hoonui i kau wahi a hoemi i kau wahi? *Ro*
Heaha ka mea maopopo ma ka olelo no Kuhia, me Akoni a me Punihaole?

E hiki anei ke hoopunipuni me ka olelo ole? *He*

he kamaaina e ku ana ma ka hale pule o Biho-
pa, 'Auhea ke ala e hiki aku ai i Waialua?' Aole
ekemu mai o ua Kuke nei, kuhikuhi wale no ia
me kona lima i ke ala makai, o ke ala no ia e
hele ana i Waianae; a nolaila hele hewa o Wi-
lama, i Waianae, Pehea o Kuke? Aole anei ia
i hoopunipuni? Hoopunipuni maoli keia aole nae
he olelo. Pela no, ua hoopunipuni maoli keka-
hi poe hooholo moku, me ka hae, kau i ka hae
o ke aupuni e ma ko lakou moku; a ua hoopu-
nipuni maoli kekahi poe mea hale kuai me ka
papa e kau ana imua o ka hale. Ua oleloia,
he ai ka mea kuai maloko, a he rama no ka!

5. Ua papaia na kanaka a pau loa, mai hoo-
punipuni: aole kanaka i hookoeia. Ua papaia
na makua, mai hoopunipuni i na keiki, a pela
no na keiki, mai hoopunipuni i na makua. Mai
hoopunipuni na'lii i na makaainana, a mai hoo-
punipuni hoi-na makaainana i na'lii. Mai hoo-
punipuni ka poe kuai, a me ka poe hana hoo-
limalima. No ka mea, ua kau keia kanawai
maluna o na kanaka a pau loa, "Mai hoopuni-
puni oe."

Ina paha ua ninau mai kakou i kekahi mea,
a ua pono ole ke hai aku, eia ka pono e noho
ekemu ole, aole olelo aku.

He mea nui loa ka olelo oiaio i na manawa a
pau loa. Pau ole i ka heluia ka pomaikai o na
kanaka, ke olelo oiaio wale no lakou. Alaila
kuikahi, a me ka maluhia, ka noho ana: alai-

Pehea ka hoopunipuni ana o Kuke ia Wilama?

Ua papaia anei na kanaka a pau, a me na'lii, a me na
aupuni, mai hoopunipuni? *ae*

la pau ke kuhi wale, a me ka hoohuoŋ, a me ka haohao wale kekahi i kekahi. Nolaila, e hoo-lei aku i na kaaŋ, a me ka hoopunipuni me na olelo paani, a me ka hoonui, no ka mahaloia mai. E papa aku i na olelo hoopunipuni liili, a ma ka oiaio wale no e olelo ai. Ma na mea uuku a me na mea nui, e hoopili pololei loa i ka olelo i ka oiaio maoli. O ke kanaka olelo pololei wale no, he kia ia no ke aupuni. Me he heleuma la ia iwaena o na kanaka.

Eia kekahi hana ino loa, o ke ao aku ia hai, e olelo wahahee, e like me na makua a me na kahu kamalii, e ao ana i na keiki i na kaaŋ la-puwale, a me na hooweliweli wale aku, i makau ke keiki, a oki kona uwe ana. Mai hana pela na makua. O na konohiki a me na lunaauhau a me na lunapaahao kekahi poe hooweliweli hoopunipuni wale i na kanaka, i makau lakou; nolaila, loa aku keia hana ino i na kanaka a pau, a piha loa ka aina i ka hoopunipuni. E na'lii, me na makua, a me na luna a pau, mai noho oukou, a e ao aku i na keiki a me na kanaka malalo o oukou i ka hoopunipuni. Mai olelo wale imua o lakou, aka, e like me ka olelo a ka waha, pela e hooko aku ai i na manawa a pau.

MAHELE II.

Na olelo hooŋiki a me na olelo ae like.

I. *Na olelo hooŋiki.* Eia ke ano o ka olelo

Pehea ka pono ke ninauia mai kakou ma kekahi mea pono ole ke hai aku? *Hehe. e hooŋiki ole*

hoohiki, ~~o~~ ka hai maopopo aku i ka manao no
 kekahi mea, i mea e lana mai ai ka manao o hai
 i ua mea la, e ko ia ana.

Penei ka hoohiki pono ana, o ka hai pono
 aku i ka manao e noho ana iloko o ka naau, a
 e hoohalike maoli i ka olelo a ka waha me ka
 manao ana o ka naau. O ka manao paa, oia
 ke hoohikiia, aole o ka manao maopopo ole, a
 e like me ka manao pela e hoohiki ai.

Eia kekahi; ina i holo ka olelo hoohiki a
 kekahi kanaka, a ua lana ka manao o hai i ua
 olelo la, alaila ua paa loa ia hoohiki ana, a o
 ka hooko wale no ka pono. Aole pono e hoo-
 loli hou ae. Ina no nae ua hewa maoli ka hoo-
 hiki ana e like me ko Herode, alaila, aole pono
 e hooko. Ina hoohiki kekahi keiki e pepehi
 wale i kona makuakane, pono anei ke hooko, e
 like me keia hoohiki ana? Aole pono; ua hewa
 maoli keia hoohiki ana e pepehi kanaka. Ina
 wau ka mea hoohiki, a ike au ua lana ka manao
 o Davida ma kuu hoohiki ana, a ua ike hoi au i
 ke ano o kona manao; alaila, pela wau e hoo-
 ko ai, i ko maoli kona manao lana. Aka, inai
 like ole ka hana ana, me kona manao lana a'u i
 ike ai, alaila, poino ia ia'u. Nolaila, eia ka
 rula paa loa, e hooko i ka manaolana a kakou i
 manao ai e hookomo iloko o hai.

Eia keia, mai manao kakou, ua paa ka olelo
 hoohiki e like me ka manao o ka mea nana ka

(10) ka olelo hoohiki, heaha ia?

Pehea ka hoohiki pono? *Ra hai pono aku i Ra*

Pono anei ka hooko mamua o ka hoohiki ana?

Heaha kekahi rula paa loa no ka hoohiki? *E hooko*

Ra manao ana a Ra Kou e Manu
ai e hookomo iloko o ia.

olelo; aole loa, no ka mea, malama paha, ua like ole kona manao me kana olelo: aole hoi i paa ka olelo hoohiki, e like me ka manao o ka mea i lohe, no ka mea, malama paha, ua kuhi hewa loa kona manao. Eia ka mea e hookoia mai o ka manao lana a kakou e manao ai e hookomo iloko o ko hai naau.

Eia hou; e hiki no ke hoohiki ma ka hana ana a me ke kuhikuhi ana o ka lima, a me na maka; a ua like keia hoohiki ana me na olelo hoohiki. Penei; a ku iluna kekahi kane a me kana wahine imua o ke kahuna e mareia'i; kui iho la laua i ko laua mau lima akau, hai aku la ke kahuna i ka berita mare imua o laua; ninau iho la i ko laua ae mai; o ke kulou no ia o ko laua mau poo, me ka ekemu ole o ka waha; o ko laua hoohiki no ia me ka leo ole. He hoohiki paa loa keia. Pela wale no na hoohiki, he nui loa.

E pono no nae ke hoakaka aku, i kekahi mau hoohiki ana, ua paa ole, a ua pono ole ke hooko aku.

1. Ina he mea hiki ole ke hana aku i ka mea i hoohikiia, he hoohiki paa ole ia. Penei; ua hoohiki o Kalama e hana i ka papchaku o Kamakini i ka malama o Mei, 1840, a mahope iho o kona hoohiki ana, loohia iho la o Kalama i ka mai, a pono ole ia ia ka hana.

Nolaila, paa ole ua hana nei. Pehea keia

Pehea ka hoohiki me ka leo ole?

O ka olelo hoohiki, he hana ia?

Pehea ka hoohiki pono ana?

Pono na anei ke hooko mamuli o ka hoohiki ana?

1. Ina he mea hiki ole ke hana aku i ka mea i hoohikiia, he hoohiki paa ole ia.

hoohiki ana? Ua paa anei? Aole loa; ua wehe ia a ua lilo i mea ole. Ina no nae ua ike e mamua o Kalama he hana hiki ole keia ia ia, a me kona ike pela ua hoohiki, he hewa loa ia, ua like me ka hoopunipuni. A ua pono no ka hookoia kona hewa.

Heahe he kekahi hoohiki paa ole?

2. Eia kekahi hoohiki paa ole, o ka hoohiki pono ole ke hookoia mai. Penei e akaka ai keia, ua hoopalauia kekahi kaikamahine, o Naili kona inoa ia Kanaina, a ua maopopo kona hoohiki ana e mare ia ia. Mahope iho, lohe o Naili he wahine no ka Kanaina aia ma kahi e, o ka haule no ia o kona hoohiki ana ilalo, no ka mea, ua hewa loa ke hookoia. Pela no, ina e hoohiki oe i kekahi powa e hele pu me ia e powa i kekahi kanaka waiwai, he mea ole keia hoohiki ana, no ka mea, ua hewa loa ke hookoia.

Pela no ina e hoohiki ke alii nui o Hawaii nei ma kekahi kuikahi, e ae aku i ka hoopaeia mai o kekahi mau mea ino ma keia paeaina a ua hewa maoli ke hookoia keia hoohiki ana, alaila paa ole keia hoohiki ana a ke'lii.

Heahe he kekahi hoohiki paa ole?

3. Eia kekahi hoohiki paa ole, o ka hoohiki me ka makemake ole e hoolana i ka manao o kekahi. Penei, ua hoohiki malu o Ehu i kana kaikamahine ia Timoteo, a ua hai malu aku ia i keia hoohiki ana ia Paahana me ka makemake

Mahea la e maopopo ai ke ano o ka olelo hoohiki?

Heahe kekahi rula paa ole no na olelo hoohiki?

2. Ua hooko o Herode mamuli o kona hoohiki ana i kana kaikamahine i ke poo o Ioane Baptistite, pehea ia? Pono anei?

ole e lohe o Timoteo i kona manao, ua hai aku no nae o Paahana i ka manao o Ehu ia Timoteo, a lana iho la kona manao ma ua kaikamahine nei. Pehea keia hoohiki ana a Ehu, ua paa anei maluna ona? Aole. No ka mea, aole manao e hoolana i ka manao o Timoteo i ke kaikamahine. Ina no nae ua kena aku oia ia Paahana e hai i kona manao ia Timoteo i lana kona manao, alaila paa loa kona hoohiki ana, aole hiki ia ia ke oni ae.

4. Eia no hoi kekahi hoohiki pono ole ke hooko aku, o ka hoohiki kuhihewa. Penei, i hele mai kekahi kanaka i ko'u hale me ka hoilihune hoopunipuni me ka i ana mai me nei, i wahi kapa no'u, no ka mea, ua pilikia au i ke kapa ole. Aole o'u kapa ma ka hale, aka, hu ae la kuu aloha; hoohiki iho la au ia ia me nei, aole o'u wahi kapa ma ka hale, aka, o hoi oe a i kakahiaka hoi hou mai, a e haawi au ia oe i wahi kapa. A mahope iho, lohe au he kanaka hoopunipuni loa ia, he kapa no kona, a nolaila, aole hiki ia'u ke hooko e like me kuu hoohiki ana me ke kuhihewa. Pau ia.

Eia kekahi; aole pono ke haalele i ka hoohiki ana no ka pilikia, e hooko no iloko o ka pilikia, a me ka pilikia ole mamuli o ka hoohiki ana. No ke kanaka wale no kona hoohiki ana, a nana no e noonoo mua i ka pilikia e ulu ana

~~Pehea ka hoohiki leo ole?~~

Ua paa loa anei na hoohiki ana a pau? E hai mai i kekahi hoohiki paa ole. *Aole -*

Ina i hoohiki au e holo i Maui i kela malama aku, a make e au, paa anei ia hoohiki ana? *Aole*

iloko olaila: ina hiki mai ka pilikia mahope ma ka hooko ana, nona no ia, aka, e ku paa ma ka hoohiki mua ana, a hiki i ka wa e weheia'i ka pilikia.

Nolaila, e akahēle ma ka hoohiki, mai wiki-wiki e pai i ka lima, aka, e noonoo mua i ke ano o na mea e hoohiki ai, a me ka manao maopopo e hooholo ai i ka olelo. Ua oleloia o ka poe i hoohiki me ka hakalia, a me ka noonoo nui, oia ka poe hana pololei e like me ka lakou olelo mua ana.

II. *Na olelo ae like.* Eia ke ano o na olelo ae like. O ka ae aku a me ka ae mai o na kanaka elua, a o na kanaka he lehulehu paha ma kela aoao a ma keia aoao. Penei, ua ae aku au e hana i hale no Pila, a ua ae mai o Pila e uku mai ia'u \$100. Ua aneane like na olelo ae like me na olelo hoohiki iwaena o na kanaka, aole nae like loa, no ka mea, he uku kekahi iloko o na olelo ae like, aole uku iloko o na olelo hoohiki.

Eia kekahi mea maopopo; ina ua holo ka olelo ae like, a ku paa ke kanaka ma kela aoao a me keia aoao e like me ka olelo ana, ua paa loa ia olelo, a e pono ke hooko maoli ia. Aka, ina i haalele kekahi aoao i na olelo ae like, alaila, ua kaawale kela aoao, no ka mea, ua hai ke kuikahi. A o ka aoao i haalele mua

Ina i hoohiki o Maria ia Kalama e lilo i wahine nana, a mahope iho, ike oia ia Kalama he kanaka kolohe, a ua ino paha, paa anei keia hoohiki ana? *Aole* -

Heaha kekahi hoohiki paa ole?

Pehea ka hoohiki kuhihewa?

i ka olelo ae like, oia ka aoao uku aku i ka mea ku paa ma ka olelo mua ana e like me kona poho: he mea mau loa keia.

Ma kekahi olelo ae like no nae, aole pela. Ina i haalele kekahi i ka olelo ae like, aole hiki i kona hoa ae like ke haalele, no ka mea, ua paa ia i ke kanawai o ke Akua. Penei, ua mare kekahi kane me kekahi wahine, a ua ae like laua e noho pu me ke aloha, a me ke kuikahi, a ina paha i haalele kekahi o laua i kau wahi o ka olelo ae like, aole ia he kumu e haalele ai kona kokoolua i kau wahi o ka olelo ae like. Ua loa i ka wahine ka manao kolohe, e hele kauhale, a hoolohe ole i ka ke kane; ua haalele ia i ka olelo ae like o laua, aole nae pono ke haalele loa ke kane, no ka mea, ua paa ia i ke kanawai o ke Akua; pela no hoi ka wahine ke haalele ke kane i kau wahi o ka olelo ae like. Ina no nae ua moe kolohe kekahi o laua, alaila haule ilalo ka olelo ae like o laua.

Eia no hoi keia; e like me na olelo ae like a na kanaka elua, pela no hoi na lahuikanaka nui a me na aupuni nui o ka honua nei. Ina ua ae like kekahi aupuni nui, a me kekahi aupuni uuku ma kekahi mea, aole pono ke aupuni nui ke haalele i kela olelo ana no ka nawaliwali o ke aupuni uuku, ke maopopo ole ka hewa o ke kuikahi.

Pono anei ke haalele i ka hoohiki ana, no ka pilikia?

*Pono anei ke hoohiki me ka wikiwiki noonoo ole?

O ka olelo ae like, heaha ia? *O ka ae ake a me ka ae mai*

Ina i holo ka olelo ae like, ku paa mahea? *Ma ka elua?*

E hoi mai i kekahi olelo ae like au i ike ai?

He mea mau loa keia.
Ma ka elua?

MOKUNA VIII.

No ka hana pono a na kanaka.

Eia kekahi mau mea e maopopo ai ka hana a na makua.

1. O ka makaukau ole o na keiki e hana i na hana maikai e pono ai ke kanaka. A hala kekahi mau makahiki, alaila, nui ka hana a ua keiki la e malama i kona kino iho, nolaila, e pono ke malama ka makua i kona kino; e hanai pono ia ia a e hoomaemae hoi, i nui kona ikaika e hana i ka hana. Aka, i kona wa i hanau ai ua nawaliwali loa. Ua naaupō loa ke keiki hou, aole hoi i loa ia ia na mea maikai he nui wale, ke ao ole ia oia. Lilo wale aku na kamalii i ka hoowalewale, ke kipapa ole ia ko lakou naau i ka pono i ka wa uuku; nolaila, ua akaka loa ka hemahema o na kamalii hou a pau, a ua akaka hoi he hana nui ka ka makua.

O ka hanai pono a me ke ao pono, a me ke kiai pono i na kamalii, oia ka mea e makaukau ai lakou e hana pono, a e noho pono i ka wa e nui ai. Pela no na kanaka makua i keia wa, no ka malamaia e na makua i ka wa uuku, nolaila, ko lakou ikaika, a me ko lakou makaukau i keia wa. Pela no hoi e malama ai na makua i na keiki a lakou.

Eia kekahi; ua kupono keia hana i ke ano o na makua, a me na keiki. No ka mea, he ikai-

Ina i haalele kekahi i ka olelo ae like, pehea kekahi haalele no ahi ia? *—*

Ina i ae like ke kanaka nui me ke kanaka uuku, owai ka mea hewa nui o laua, ke haalele i keia ae like ana?

ka ~~ko~~ ka makua, a he wahi ike no hoi, a he aloha no hoi, a he hana oluolu keia no na makua mea keiki. Ua nawaliwali, ua naaupo, a ua hemahema na keiki, a ua maa ia lakou ke hīlinai i na makua: nolaila, he hana ku pono loa keia. Eia ka hana nui a na makua mea keiki, e imi a e hooikaika loa me ka molowa ole, a me ka paupauaho ole ma na mea a pau e pono ai na keiki:

1. *O ka hanai.* E imi mau ka makua i ka ai kohu pono a me na aahu kohu pono no kana keiki, mai kona wa i hanau ai, a hiki i kona wa i nui ai, a makaukau oia e malama i kona kino iho. Aole nae pono ke imi na makua i ka ai ono loa, a nui ke kumukuai, a me na aahu hanohano, nui ke kumukuai; o na mea kohu pono wale no. E pono no hoi ke kiai mau, a me ka paku mau i na keiki; e pale aku i na mea ino a me na hoowalewale, a me na mea hookauma-ha wale.

2. E imi i na mea e ikaika ai na kino o na keiki. He mea nui loa keia; aole ma ka ai a me ke kapa wale no e pono ai; eia kekahi mau mea e ikaika ai na kino kamalii, o ka hoauau ana i na abiahi a maemae ka ili; o ka hoomoe maluna o ka hikiee, aole malalo; o ka papa aku i ka pakela ai, e ai naauao ke keiki i ka wa pono e ai ai; aole hoi ai i na mea kohu ole paakiki, a awaawa paha: o ka hoohana i ke kei-

1. Heaha kekahi mea e masopopo ai ka hanau na makua? *He makaukau ole o na keiki e ka*

2. Ua makaukau anei na makua e hana i keia hana? *ae*

3. Pehea la e malama pono ai na makua i ke kino a me ka uhane o ke keiki?

ki i na hana maikai, i walea kona kino i ka hana. A pela aku no; oia na mea e ikaika ai na kino o na kamalii.

3. E hoonui i ka ike o na kamalii. O ka ike kekahi mea e pomaikai ai ke kanaka; aole pono ke kanaka ike ole, he pio ia; a o ka wa kamalii ka wa pono e huli i keia waiwai nui. No ka mea, i ka wa e nui ai, ua pilikia ke kanaka i kela hana i keia hana i hooiia maluna ona. Nolaila e imi na makua penei; 1. I kumu makaukau nana e ao kana keiki, a e uku pono aia i ua kumu la e like me kana hana ana. 2. E kokua na makua mamuli o ka hana a ke kumuao, e haawi oluolu i ke keiki iloko o ke kula, e hoolako ia ia i ka palapala, me ka pepa, a me ka inika, a me na mea a pau e lako ai, ke kula ana o ke keiki. Ina i hoopaiia ka hewa o ke keiki e ke kumu, mai kanalua na makua, a mai hooheua wale i ka hana a ke kumu. Malama paha he mea ia e pono nui ai ke keiki.

Eia kekahi hewa nui o na makua o Hawaii nei, o ke kokua ole i na kumuao. I ko lakou mana, he mea uuku ke kula a me ka palapala a me ka ike: nolaila, aole oluolu ko lakou mana i ka haawi aku i ka lakou waiwai na na kumu. He hewa nui loa keia, no ka mea, auheha la ka mea e pono ai ka poe ike ole? ua aneane like lakou me na mea uhane ole. Ina i makemake na makua e hoopomaikai i ka la-

Ma ka hana i ka hana o ka
4. Pehea ka hana pono ana?

5. Ma ka ai wale noanei e ikaika ai ke kino o na keiki? Heaha kekahi?

6. Pehea la e nui ai ka ike o na kamalii?

7. He mea nui anei ka ike?

*Heaha la kekahi hewa nui o na
makua o Hawaii?*

kou poe keiki, eia ka mea e hiki ai, o ke kokua aku ma na mea e mahuahua ai ko lakou ike. Oia ke kumu e loaa mai ai ka pomaikai he nui loa. He mea uuku ka waiwai maoli i ka ike. Ma ka ike no e waiwai ai.

4. E ao aku na makua i na keiki ma ka pono. Make hewa ke kino ikaika, ka ike a me ke akamai, ke loaa ole mai ke ano pono maoli. Pomaikai anei ke kanaka kino maikai a me ka ike nui, ke noho ia a hana kolohe? Aole; aka, ke hui pu ia keia mau mea me ke ano pono maoli, o ka pomaikai no ia. A i ka wa kamalii, i ka wa paakiki ole ka naau, e huli na makua i ano maikai no na keiki. Mai palaka na makua i keia hana, o huhu mai ke Akua, a pau pu na makua a me na keiki i ka make mau loa. Penei e huli ai na makua, i ano pono no na keiki:

(1) E ao aku ia lakou i na hana pono, e hana aku ai i ke Akua, a me na kanaka a pau; e kuhuhi ia lakou i ka hookolokolo o ka la nui mahope, kahi e hoikeia'i ka lakou hana ana a pau. Eia no hoi keia, e ao aku i na keiki ma ka olelo a ke Akua, e alakai ia lakou i na halawai haipule, i lohe pinepine lakou i ko ke Akua

8. Pehea na makua hana ole i keia mau mea e pono ai na keiki a lakou? Aole haawi i kana keiki i ke kula, aole hoi uku i ke kumuao, a kuu wale i kana keiki e hele, a noho a hana e like me kona makemake? *hana*

9. He mea pono anei ke imi na'lii i mea e pono ai na keiki, a kau kanawai no lakou?

10. Pehea la e ao aku ai na makua i na keiki ma ka pono?

11. Pehea na makua noho a hana hewa imua o na keiki?

mau kanawai, a me kana mau kauoha. Pomai-kai na kamalii ke paanaau ia lakou keia mau mea, a ulu ka pono iloko o ko lakou naau.

2. E uhuki aku na makua i ka hewa mai loko ae o ka naau o na keiki. Ina e ikē kekahi makua i ka bookiekie, a me ka huhu, a me ka huahua, a me ka hoomauhāla, a me ka hoopunipuni, a me ka makaleho, e kau ana maluna o ke keiki, mai noho palaka kela makua: aka, e imi koke i na mea e pio ai keia mau mea make, oiai palupalu ka naau. Aole nae pono e hoonaukiuki aku i na keiki ma ka hana oolea, a me ka huhu, o mahuahua auanei ka hewa; aka, e ao aku ia lakou me ke aloha a me ke ahonui a me ka leo oluolu.

3. E lilo na makua i kumu hoohalike no na keiki. Mai hana hewa imua o lakou, o lele ka hewa maluna o na keiki; mai hakaka na makua imua o na keiki, mai kamailio ma na mea huumia a me na mea e paumaele ai ka naau o na keiki; e hoopolele i ka hana ana, a me ka noho ana, i ike na keiki i ka maikai wale no, aole o ka ino kekahi. No ka mea, ua make hewa loa ka paipai ana o na makua i na keiki ma ka pono, ke ike pinepine na keiki i ko lakou hewa.

4. E pule pinepine na makua no na keiki, a e noi mau aku ia Iehova e kokua mai i ko lakou

12. Pehea na makua malama ole i ka pule ohana me na keiki?

13. Pehea na keiki, ke launa pu lakou me ka poe hewa, a me ka poe kapa ole, a huipu na keiki kane a me na kaikamahine kapa ole ma ka paani.

14. Ina ike ka makua i ka hewa o ke keiki, pehea ka pono, noho palaka anei?

imi ana i ka pono no na keiki. No ka mea, he hana hiki ole keia i ke kanaka; o ke Akua wale no ka mea e hiki ai.

5. Eia kekahi mea e poino ai na keiki, o ka launa pu ana me ka poe hewa; ua like ka hewa me ka mai lele; a ina i launa na keiki hou me ka poe kolohe, aole pakele i ka hewa, lele koke mai no. Nolaila, e hookaawale loa na makua i ka lakou mau keiki mai waena ae o ka poe hewa; mai hookuu aku i na keiki e hele wale aku i kela wahi i keia wahi. I ka po, e moe kaa-wale na keiki kane a me na kaikamahine, a me ka malihini. E hooikaika na makua i ke kapa no na keiki i nalowale ko lakou olohelohē ana, a i uhiia hoi ko lakou wahi huna, no ka mea, oia ka waiwai nui o ka aahu, aole o ka hano-hano. Ke manao nei au, he hewa nui loa keia ma Hawaii nei o *ka hele wale o na kamalii*, a me na kanaka makua; ua walea ko lakou maka i ka nana aku i na wahi huna o ke kanaka: nolaila, paumaele ko lakou naau i na manao ino mai ka wa uuku mai; a nolaila hoi, piha ka lakou olelo i na hua pelapela i kela la i keia la. Ma na aina naauao, manao nui na makua i keia mea, a hooikaika loa lakou, e pale aku i na mea hooowalewale mai na keiki aku; aole hoonoho ka makua hoopono i kana keiki iwaena o ka poe olelo ino a me ka poe uhauha, a me ka poe makemake i na hana lealea lapuwale. Ina pe-

15. Auhea ka poino nui, o ka lima haki paha, o ke ano hewa paha?

16. Mau loa anei ka noho ali ana o ka makua maluna o na keiki?

17. Pono anei ke hookehe na keiki i na makua?

la ka hana ana a na makua ma Hawaii nei po-
maikai na keiki.

6. E hana pololei like na makua maluna o na keiki; mai hookamalani i kahi keiki, a hookai aku i kahi keiki; no ka mea, he alii ka makua maluna o kela wahi aupuni uuku, a nana no e hoomalu like i na mea a pau malalo iho ona.

Eia kekahi mea a na makua e noonoo ai, o ko lakou Kuleana iloko o na keiki.

E like me ka hana ana a na makua, pela ka lakou mau keiki, he haku ka makua, a he kauwa ke keiki. Na na makua e malama i ke kino a me ka naau a e imi hoi i na mea a pau, e pono ai ke kino a me ka uhane o na keiki; nolaila, aia no i na makua ka olelo no ke kino a me ka uhane o ke keiki i hiki ia ia ke hana i kana hana nui.

Nolaila, aia no i ka makua ka olelo no ka waiwai a ke keiki, a me kana ai, a me kona aahu, a me kona hele ana i ke kula, a me kona launa ana me kekahi keiki e ae, a me kona noho ana a pau loa. Nana no e kauoha aku a hooponopono i kana mau mea a pau loa. Nana no e imi i ka pono no ke keiki a na ke keiki e hoolohe ia ia. Ina i hewa ka makua ma keia mau mea, nona wale no ia hewa.

Eia kekahi, aole mau loa keia pono a ka makua. I ka wa e nui ai ke keiki a hiki ia ia ke malama ia ia iho, alaila, nana no e noonoo i kona pono iho, no kona kino a me kona uhane.

18. Ina i ku e na manao o ka makua a me ke keiki, owai ka mea pono o laua, ke hoopaakiki?

19. Pono anei ke hoolohe ke kaikaina i kona kiauana? No ke aha la?

Alaila kaawale ka makua a kaawale ke keiki; a pau hoi ka olelo a ka makua. Na ke kanawai o ke aupuni e hooakaka i ka manawa e kaawale ai.

Eia kekahi; aole pono e hana like na makua i na keiki i ka wa uuku loa a i ka wa nui iki ae; i ka wa liliu loa ke keiki, ma ka manao o ka makua wale no e hana ai ke keiki, aole ma kona manao iho, a i ka wa e nui ana ke keiki a loa ika ia ka noonoo nona iho, e hiki no i ka makua ke hoolohe aku i kona manao ke ike oia ua pono. Ina paha koho kekahi keiki i hana nana, he kameha paha, he amara paha, na ka makua e nana i ka pono a me ka hewa o keia manao; a ina i maopopo ia ia ua pono, e hiki no ia ia ke ae aku. Aka, ina i hewa i kona manao e hiki no ia ia ke hoole.

Eia hou; ina hoonoho aku ka makua i kana keiki me kekahi kanaka e imi hana paha, e hele i ke kula paha, alaila, ua lilo ua kanaka nei i makua no ua keiki la, a nana no e malama ia ia e like me kona makua pono. A e pono ke hoolohe ke keiki i ua kanaka nei e like me kona lohe ana i kona makua maoli.

MOKUNA IX.

No ka hana a me ka pomaikai o na kamalii.

Eia kekahi mau hana a na kamalii e hana aku ai i na makua.

1. O ka hoolohe. Ina i maopopo ka makema-

20. He wahi makua anei ke kumu kula no na kamalii malalo ona?

*He aha ke kahi mau hana a ka K.
Eia ana ai i na Makua -*

ke o ka makua i ke keiki, oia kana e hana ai; no ka mea, oia ke kanawai paa loa maluna ona i kona wa uuku. Ina no nae kauoha aku ka makua ia ia e hana i kekahi hewa maoli, aole hiki ia ia ke hoolohe aku. Ina olelo ka makua i ke keiki e aihue a e inu rama paha, aole hiki ia ia ke hoolohe, no ka mea, he hewa keia mau mea i ke Akua; a e pono ke hoolohe i ka ke Akua a e pale aku i ka ka makua, ke ku e laua; a ina hoopai ka makua ia ia, e hoomanawanui ke keiki, mai noho ia a hoopai i kona makua.

2. *E makau na keiki i na makua*, a e hoonani ho'i ia lakou. Eia ke ano o ka makau, o ka noho haahaa imua o na makua, e hana i ko lakou makemake; mai pakike aku, mai olelo ino aku, mai hookiekie maluna o ka makua, no kona palupalu, a no kona elemakule paha. Ua mahalo nui ia o Bonapate ke alii nui o Farani, no kona makau ana i ka olelo a kona makuwahine; pela e pono ai na keiki a pau.

3. *E aloha nui ke keiki i kona makua*. Aole pono e aloha nui na keiki i na makua e like me na kanaka e ae, e hooi aku i ke aloha i kona makua i na manawa a pau; e olelo aku ke keiki i kona makua me ke aloha, me ka lokomaikai, a me ka haahaa; e imi mau ke keiki i na mea e oluolu ai kona makua, a me ke aloha wale no e hana aku ai i ka makua. Oia ka mea e maemae ai ka hana a na keiki, o ka nui o ke aloha.

4. *E kokua na keiki i na makua i ka wa elemakule ke loa ia lakou ka pilikia*. He naaupaa kiki ko kela kanaka kokua ole i kona makua i ka wa elemakule, a palupalu. E aho e hooma-

nawanui ke keiki i kona pilikia iho, a e kokua aku i ka hemahema o kona mau makua, ke pilikia lakou.

Eia kekahi; mai manao na keiki ma ka pilikia wale no o na makua e kokua ai, i ka manawa pilikia ole kekahi. He lehulehu loa na hana a na keiki e hauoli ai ka manao o na makua, a e hoomanao na keiki i keia mau hana maikai a pau.

Eia kekahi; ua maopopo ka olelo a ke Akua ma keia mea. Eia kekahi mau olelo moakaka; Puk. 20: 12, E hoomaikai oe i kou makuakane, a me kou makuwahine; e loihi ai kou mau la maluna o ka aina a Iehova a kou Akua i haawi ai ia oe. Sol. 1 8: 9, E kuu keiki, e hoolohe mai i ke ao ana o kou makuakane. Aole hoi e haalele i ke kanawai o kou makuwahine; no ka mea, he mea nani ia no kou poo, he mau lei hoi no kou ai. Sol. 13: 1, O ke keiki akamai, aia no ia ma ke aoia e kona makuakane; o ka mea hoowahawaha, aole ia e hoolohe i ke aoia mai. Kol. 3: 20, E na keiki, e hoolohe oukou i ko oukou mau makua, i na mea a pau, no ka mea, he pono no ia i ka Haku.

Ma kekahi mau olelo ua hoikeia mai ka huhu o ke Akua i ka poe pale aku i keia mau kauoha. Kanawailua 27: 16, E poino ke kanaka ke hoowahawaha i kona makuakane a me kona makuwahine: a o na kanaka a pau e olelo mai. Pela io no. Sol. 15: 5, Hoowahawaha ka mea lapuwale i ke aoia mai e kona makua, o ka mea hoolohe i ke aoia mai, eia ka mea naauao. Sol. 30: 17, O ka maka i hoomaewaewa i ko-

na makuakane, a hoole hoi aole e malamai kona makuwahine, e kiko iho ka poe koraka o ke awawa ia mea, a e ai iho no ka poe aito opiopio.

Eia kekahi mau mea akaka ma ka olelo a ke Akua.

1. Ua makemake ke Akua e hoolohe na keiki i na makua, a o ke keiki hoolohe ole ua hewa ia imua o ke Akua a me na kanaka.

2. He mea nani maoli keia no ke keiki, he lei alii no ia, *o ka hoolohe*.

3. Ua hoopai nui ia mai ka hewa o na keiki malama ole i ko lakou mau makua, i na manawa a pau loa: pela ka hoike ana o ka poe kahi-ko, o ke keiki malama pono i kona makua i kona wa uuku, oia ka mea makaukau e noho pono i kona wa nui. He hoailona no ka ino, ka hoolohe ole.

Eia kekahi; e hana pono ka makua i kana keiki e like me na olelo i hoakakaia, a pela no no hoi ke keiki e hana ia i kana, e like me ke kauoha; ina no nae hana pono ole ka makua, mai noho ke keiki a pale aku i kana mau kauoha, ke ku e ole i ka ke Akua.

E noonoo i ka manawa e pau ai keia hana ana a na makua me na keiki. Eia ka manawa e pau ai, i ka wa nui o ke keiki a hiki ia ia ke malama ia ia iho, o ka pau no ia o ka ka makua malama ana, a ua pau no hoi ka noho ana o ke keiki malalo o ka makua. Ma Beritania a me Amerika huipuia; aia a loa i ke keiki na makahiki 21, alaila, kaawale ia mai kona makua aku, e hana i kona makemake iho. O kona kino wale no nae ka mea kaawale, aole o

kona manao. .E pono ke hoomanao mau loa ke keiki i kona makua a hiki i ka la e make ai. E like me ka elemakule ana, a me ka nawaliwali ana o na makua, pela no e hoonui ai i ke aloha a me ke kokua aku ia lakou; e hoomanao na keiki i ka luhi o na makua i ka malama ana ia lakou i ka wa uuku, a pela no e malama ia lakou i ka wa palupalu i ka elemakule.

MOKUNA X.

MAHELE I.

No ka hana pono aku i ke aupuni.

O ke aupuni, heaha ia? Eia no ke ano o ia hua olelo, o ka huipu ana o na kanaka a pau ma kekahi aina, o na lili a me na makaainana, i hookahi ohana e hana pu i na mea e pono ai ko lakou noho ana, o keia huipu ana i ohana hookahi he aupuni no ia.

A ua akaka ka pono o keia huipu ana; no ka mea, aole hiki i na kanaka ke noho pu me ke kanawai ole, a me ke kokua ole o kekahi i kekahi. Eia kekahi mea i akaka ai, ma Nuuhiwa 5000 paha kanaka e noho pu ana; a eia ke ano o ko lakou noho ana, aole alii, aole lunakanawai nana e hoopai ka hewa, aole kanawai, aole mea nana e hoomalu ko lakou noho ana. Nolaila, i ka wa e hana hewa ai kekahi o lakou, aihue paha, pepehi wale paha, aole mea nana e hooponopono. O ka ulu nui no ia

1. E hiki anei i na kanaka, ke noho pu me ke kanawai ole? No ke aha la?

2. Ipa i hana pono, maoli ~~kele kanaka~~, keia kanaka, pehea, aole anei e hiki ke noho kanawai ole? *ae*.

o ka hewa, a o ka poino no ia o ko lakou noho ana, aole oluolu iki. Ua ilihune loa lakou, no ka mea, aole malu ka waiwai ke loa mai, ua pau koke i ka aihue a me ka powa; moe aku a moe mai na kane a me na wahine, hakaka pinepine; no ka mea, aole mea nana e hoomalu. Nolaila, ua akaka ka pono o ka hui ana o na'lii a me na makaainana, e imi pu a e hana pu i na mea e maluhia ai ko lakou noho pu ana; e hoopai i ka hewa, a e hooulu i ka pono iwae-na o lakou, o ka hana no ia a ke Aupuni. Ina i noho pono a hana pono na kanaka a pau loa, alaila, makehewa na kanawai a me na oihana, a pau; aka, aole pela na kanaka a pau loa; aole hana hewa i ke Akua wale no, i kona hea-tauna kekahi; nolaila, ke kanawai a me na oihana aupuni, no ka hewa, i oluolu, a i maluhia hoi ka noho pu ana o na kanaka ma kahi hookahi. Ua akaka keia.

Eia kekahi; e noonoo kakou i na mea nui iloko o ke aupuni. Eia na mea nui.

1. O na kanawai. Oia na iwi a me ka io o ke aupuni. E nana kakou i na kanaka o Nuuhiwa; ina i manao lakou e kukulu i aupuni no lakou iho, heaha ka lakou hana mua? Eia, o ka huipu, a ae like i kekahi mau kanawai papa i ka hewa; alaila, i ka wa e hewa ai kekahi kanaka, a ua maopopo kona hewa ma ke kana-

3. No ke aha la i huipu ai na kanaka a pau ma kekahi aina i oihana hookahi? *Epone ai ko lakou noho ana*

4. Pehea ka noho ana o na kanaka Nuuhiwa, he aupuni anei?

5. E hai mai i na mea nui iloko o ke aupuni, heaha ia mau mea? *Kanawai - aha imi K. L.*

6. Na wai e imi i na kanawai?

wai, na ke kanawai no e hoopai ia ia, aole o kona hoalauna ana i lawehala ai. Ina paha oihue o Wakaima i ka puaa a ka Moana, aole hiki ia Moana ke hoopai maoli aku i keia hewa e like me kona makemake iho; no ka mea, o ka hana ia a ke Kanawai, a nana no e hoopai aku; a ina e ku paa lakou a pau ma ka aoao o ke kanawai, o ka maluhia no ia o ko lakou noho ana. Pela wale no ma na aina a pau.

Eia kekahi; e like me ka nui o na hewa ma kekahi aina, pela no ka lehulehu o na kanawai. Ina hookahi wale no hewa hookahi wale no kanawai, a ina hookahi tausani hewa hookahi tausani kanawai. Pela wale aku.

Eia kekahi; no ka nui o ka hewa o kela ano keia ano, e pono ke imi pinepine i na kanawai e like me ke ano o ka hewa e ulu hou ana i kela la i keia la. He hana pau ole keia, a e pono ke hoomau aku; aole pono ke waiho iki. Aole nae e hiki i na kanaka a pau loa o kekahi aina, a o kekahi pae aina paha, ke akoakoa pinepine ma kahi hookahi e imi kanawai a e kukakuka. Pela ma Nuuhiwa, pela ma Hawaii nei, pela wale no ma na aina a pau loa. Pehea la e pono ai keia pilikia? Penei, e koho i kekahi poe, he hapa wale no, a e hookaawale ia lakou e hana i keia hana okoa; o ka poe naauao wale no, a o ka poe hoopono ka poe ku pono i keia hana. No ka mea, he hana nui

7. Pehea la e lilo ai kekahi poe, i poe huli kanawai?

8. Pehea na kanawai ke ole na lunakanawai, a me na ilamuku? *Like ia i mea ole -*

9. Heaha ka oihana lunakanawai? *Ke hohokolo i*

loa keia, a he hana hiki ole i ka poe naaupo; a ka oihana no ia a na'lii a me ka poe i kohoia e imi kanawai iloko o ka lakou ahaolelo i kek makahiki i keia makahiki.

O ka lua keia o na mea nui iloko o ke aupuni.

Eia ke kolu o na lunakanawai; ua imiia ka kanawai, a ua loa; ua paia, a ua hoolahaia i ke aupuni ka aina. Aole nae maluhia ka aina ma ka kanawai wale no, aole hoi e hiki i ka poe imi kanawai iloko o ka ahaolelo, ke holo ma kek wahi keia wahi e hookolokolo a e hoopai i ka poe hana hewa; no ka mea, he hana kaawale ka lakou, a he hana nui hoi, o ka imi kanawai. Nolaila, eia kekahi oihana okoa iloko o ke aupuni, o ka hoomaopopo a me ka hooko i na kanawai i kaulia ai. O ke kolu keia o na oihana nui iloko o ke aupuni. Elua no nae aoao iloko o keia oihana akolu, oia hoi 1. O ka hookolokolo i ke kanaka i hoopiiia, o ka wehewehe i na mea pohihihi iloko o ke kanawai a me ka hoouku aku i ka mea i hewa. Na ka lunakanawai keia hana. 2. O ka hooko aku i ka olelo a ka lunakanawai, oia hoi ka oihana a na kaiko a me na makai a me na ilamuku.

O keia poe a pau loa, i huipua, o ka poe imi kanawai iloko o ka ahaolelo, oia hoi na'lii a me ka poe i kohoia, na lunakanawai, na kaiko a me na makai, a me na ilamuku, hookahi wale no ano o ka lakou hana a pau, oia hoi o ka hoomalu i ke aupuni. E imi kanawai kekahi

10. Heaha ka oihana makai, a o ka ilamuku paha?

11. Heaha ka hewa ke hele au a hoopai aku i keu hoolaula? Aole he mea ia e hoomalu.

Re Aupuni -

poe, a hooko kekahi poe i na kanawai, i makau na kanaka a pau i ke kolohe i ka hai, a ina i hewa kekahi, e hooukuia kona hewa.

Nolaila, e imi kakou i mau rula pono, no kela kanaka, keia kanaka, e noho ana iloko o ke aupuni. Eia kekahi mau rula maikai, e alakai ia kakou a pau.

1. E like me ka makemake ole o ke kanaka e hana kolohe mai kona hoalauna ia ia, pela no ia e noho a kolohe ole i kona hoalauna. Penei, e paku aku i ka i waiwai, ka inoa maikai, a me ka ohana iloko o ka hale o kona hoalauna. Mai hoino aku ia ia ma ka olelo, ma ka hana ana a me ka noho ana; e hana aku ia hai, e like me kona makemake e hanaia mai ai e kanaka.

2. Ina i hana hewa ko hoalauna ia oe, aihue i kau waiwai paha, kolohe i kau wahine paha, mai noho oe a hoopai i kona hewa, no ka mea, na ke aupuni ia hana. Na ke kanawai a me ka aha hookolokolo e hoopai aku, a malaila oe e hilina i ai. Mai kaili ae i ka oihana a ke aupuni, o haunaele loa.

3. Ina ua ae oe i ka ahaolelo e imi kanawai, alaila, e pono ia oe ke malama i na kanawai a lakou e kau mai ai, ke kupono ia kanawai i ka oihana i haawiiia na lakou. E ku paa loa mamuli o na kanawai o ke aupuni.

4. No keia huipua ana o na kanaka a pau i hana hookahi e hoomaluaia ka pono o kela kanaka keia kanaka iloko o keia ohana nui, nolai-

12. Pono anei ke alu na kanaka e hoopai aku i ka mea i hewa? Healua ka hewa o ia hana?

13. Ina i ike au, ua hewa maoli kelahi kanawai o ke aupuni, pono anei ia'u ke pale aku?

*He nani mai, Kekahi mau { Aole - Inopii e
la e pono ai ka hewa ana { hooldi, ke Kanawai
Ra pono -*

la, e kokua ikaika oe mamuli o ka pono o kela kanaka keia karraka; ina paha he kanaka ilihune, ina paha he kanaka waiwai, ina paha he kanaka naauao, a he kanaka naaupo paha. Mai hoopalaka i keia mea, mai hoopilimeaai, aka, e kokua mau aku mamuli o ka mea pono maoli! Ina i ike oe ua hoino wale ia, a ua hoomaau wale ia kekahi, e kikoo koke aku oe i kou lima, e kokua ia ia me ke kanalua ole, a me ka wiwo ole.

5. E uku pono aku i ka poe nana e malama i ke aupuni; oia hoi, o ka poe imi kanawai a me ka poe nana e hooko na kanawai. No ka mea, he hana nui loa ka lakou, aole hoi e hiki ia lakou ke hana wale, me ka uku ole. Ua pomai-kai na kanaka a pau loa i ka lakou hana ana, ua maluhia ke kino a me ka waiwai, a me ka nonoho ana; nolaila, pono no ke hookupu kela kanaka keia kanaka i waiwai no ka poe nana e hoomalu ke Aupuni. Mai noho kekahi a hoole i ka lakou uku.

Eia kekahi mea e akaka ai ka pono o na oihana aupuni. He mea noonoo wale keia, Ua aihue kekahi kanaka i kau puua a ua kii aku oe i ua puua nei; hoole ka aihue, aole hoihoi mai. Koi ikaika oe ia ia e hoihoi mai, a ua paa-kiki loa kona manao. Lalau maoli oe i ua puua nei, me ka manao e kaili ae; aka, ua oi

14. E hai mai i kekahi mau ruka e pono ai ka noho ana o na kanaka iloko o ke aupuni, heaha ku 1, a me ka 2, a me ke 3, a me ka 4, a me ka 5?

15. Ina paha aie kekahi ia oe, aole hoi hookaa e like me kou makemake, pono anei oe ke kii aku i kana waiwai?

aku kona ikaika i kou, a nolaila, aole hiki. Hakaka maoli olua, a no kona ikaika, eha loa oe ia ia a make loa paha. Ua akaka ka pono ole o keia hana ana. Maluhua ka ino.

Aka, ea, ina he kanawai a me na mea nana e hooko, o ka loa koke no ia o kau puaa. No ka mea, e hiki no ia oe ke hoopii i ka lanakanawai a nana no e hookolokolo i ka aihue, a ina i maopopo kona hewa, e hooko i ke kanawai maluna ona, o ka loa wale no ia o kau waiwai. He nui wale ka mea kokua ia oe, ka mea pilikia. Aia no ke kanawai a me ka lanakanawai, a me ka ilamuku, a me na koa, a me ka poe makemake i ka maluhia a pau loa, ma kou aoao, e kokua ana mahope ou. O kou lanakila no ia, a ua pio ka aihue. Pela wale no na mea hewa a pau loa. O keia oihana aupuni ka mea e pono ai; nolaila, e kokua na kanaka a pau i na oihana aupuni, i mahaloia na kanawai maikai, a me na'lii hoopono a malaila e hoomau ai.

MAHELE 2.

No ka like ole o ke ano o na aupuni ma ka honua nei, oia ka'u e hoakaka aku ai ma keia mahele.

1. Eia ke ano o kekahi aupuni, ua kohoia ka poe nana e hoomalu ka aina e na kanaka a pau. Ua kohoia ka poe noho iloko o ka ahaolelo, e imi kanawai, a me ke alii nui maluna iho; a na keia poe alii nui e koho aku i ka poe nana e

1. Hookahi wale no anei ano o na aupuni a pau? *Arde -*

2. O ke aupuni koho heaha kona ano?

3. O ke aupuni hoolina, heaha ia?

hooko na kanawai. Ua kapaia keia aupuni he *aupuni koho*, na ka mea; aole ma ka hanau ana ka noho alii o na lii, ma ke kohoia mai wale no. O ke ano no keia o ke aupuni o Amerikahuipua. Aole alii malaila ma ka hanau ana; ma ke kohoia mai wale no. Na na kanaka a pau e koho, e like me ko lakou makemake.

2. Eia hoi ke ano o kekahi aupuni *ma ka hanau ana wale no e alii ai na lii*. Aole ma ke kohoia mai. Ina i make ke alii nui, ua hooilina kana mau oihana alii a pau maluna o kona hooilina, ina paha he keiki kana, he kaikamahine a he moopuna paha. E like me kana waiwai ua ili aku i kona hooilina, pela kana oihana alii, a me kona lei alii.

3. Iloko o ke Aupuni hoi ua huipua keia mau mea elua maluna iho; ua kohoia kekahi poe a ma ka hanau ana kekahi poe.

Pela ma Beritania a me Farani a me na aina e ae, o ke alii nui a nie na haku nui e noho ana iloko o ka hale ahaolelo kiekie loa, no na makua mai ko lakou noho alii ana, aole no ke kohoia mai e na makaainana; a o ka poe e noho ana ma ka hale ahaolelo malalo iho, he poe kohoia wale no lakou. A ma ka hana ana, ina i ae like ko keia mau hale elua, a me ka moi maluna iho, a kau i kona inoa i kekahi kanawai, he kanawai no ia. Aia i ka ae like ana.

4. O ke aupuni *alii hookahi*, oia no kekahi ano. Pela ma Rusia; hookahi wale no alii maoli o ia aupuni a he alii no ia ma kona hanau

• 4. Heaha ke ano o ko Beritania aupuni? Ehia acao okoa iloko o kela aupuni?

5 Heaha ke ano o ko Amerikahuipua aupuni?

ana. Ia ia wale no na oihana alii a pau loa, a nana no e koho aku i kona poe kokua e like me kona makemake. Ia ia wale no ka olelo maluna o na kanaka o kona aina.

Ma kekahi aina hoi, hookahi wale no alii, nana e kau kanawai maluna o kona aupuni, aka, aole e hiki ia ia ke hana wale e like kona makemake iho, ua kau kekahi mau kanawai maluna ona i mau alakai nona.

5. Ke aupuni *alii hapa* kekahi. Ua kapaa keia he aupuni alii hapa; no ka mea, he hapa wale no na alii nana e malama ke aupuni. I kekahi manawa ua kohoia keia poe alii hapa, e na makaainana a i kekahi manawa hoi, no na makua mai ko lakou alii ana.

MOKUNA XI.

. *Na oihana aloha.*

Ua pau i ka hoakakaia na oihana ku i ka hana pololei aku, a me ka hana pololei mai i waena o na kanaka. Mai ia mau oihana, e hiki no i kela kanaka keia kanaka, ke imi i kona pono iho, e like me kona makemake, ke hana hewa ole ia ia hoi: oia ka mea i paa loa ia, ma keia mau mokuna i hale ae nei.

Ina i hana pololei na kanaka a pau, e like me na mea i hoakakaia, pomaikai na kanaka. No ka mea, aole he hooluhi wale, aole lawe wale, aole niania, aole hoino, o ka malu no ia a me ka noho malie, aole nae pau na oihana pono i ka

6. Heaha hoi ke ano o ko Rusia aupuni?

7. He aupuni *alii hapa*, heaha ia?

8. Auhea ke aupuni ano maikai i kou manao?

hoakakaia. Eia koe, o na oihana aloha maoli. Aole pono e noho a hana hewa ole ia hai wale no; ua kauohaia mai kakou e aloha aku a e kokuaku aku hoi ia ia me ka uku ole, o ka oihana aloha no ia.

Penei e noonoo ai, ua mai pinepine na kanaka, aole wahi mai ole, a i ka wa mai, aole hiki i ke kanaka ke hana, i loa mai ka ai, ka ia, ke kapa, a me na mea a pau, a lako ai ke kino, pehea la e pono ai keia kanaka mai, ke ole ke aloha? Ma ke kokuaku wale ia kona ola, aole mea e ae.

Ina paha noho ana au iloko o ko'u hale, e heluhelu palapala ana, a ike au i kekahi kanaka mawaho, ua haule i ka lio, a ua hai kona iwi wawae, ma ke alanui, aole nae au e hele iki a kokuaku ia ia, pehea la wau? Pono anei? Aole loa. Owai ka mea hoapono mai ia'u ke hana au pela? Aole hiki ia'u ke olelo iloko penei, "Ka! ua haule ia kanaka, a ua hai kona iwi, aka, nona wale no ia, aole pono ia'u ke hele a kokuaku aku; no ka mea aole'au i aie aku ia ia." He ino loa ke olelo pela, no ka mea, ua ku i ke aloha ole, a me ka lokoino. Pela no, ina he malihini paha, he kamaaina paha, he enemy paha, he makamaka paha, a ike kakou ua popilikia, e kokuaku koke aku me ka manao ole i ka ukuia mai.

Eia kekahi; aia no ma Waikapu na kamalii he nui loa, ekolu 40 paha, a he poe ike ole ka nui, he poe kamalii auwana, aole hele i ke kula, aole ike i ka Baibala. Aia no hoi malaila

1. Pehea ka poe noho malie wale no, aole kolohe i ka hai, aole a lakou hana i koe?

na kanaka ike elua, o Manu laua o Kiko; he mau kanaka makaukau like laua elua e ao kula; aole anei like ko laua manao. No ka ilihune a me ka naaüpo o na kamalii a me na makua o kela aina, aole i ukuia ke kumu kula. Nolaila, noho wale no o Kiko, aole ao kula, no ka uku ole ia. Penei kana olelo ana, "Ka! aole au i ao i keia poe kamalii, aole hoi no'u ko lakou poino, nolaila, aole hiki ia'u ke ao aku ia lakou me ka uku ole." Nolaila haalele loa o ua Kiko nei i ke kula. Aole pela o Manu, aole ana olelo nui i ka uku, aka, ikaika kona manao i ke ao kula, no ka mea, he nui kona aloha i ua mau kamalii nei. I kona noonoo ana, o ka ike a me ka naauao, ka mea e pono ai lakou; nolaila; ua paa kona manao e hooikaika i keia hana maikai, me ka hoomanawanui i ka uku. Owai ka mea i mahalo nui ia o keia mau kanaka elua? O Kiko anei? o Manu paha? I ko'u manao o Manu, ka mea i mahalo nui ia, no ka mea, ua hana oia e like me ka makemake o kona makua ma ka lani.

Eia no hoi keia, ina paha he poe kamalii kolohe maoli keia ma Waikapu. Aihue lakou, hoopunipuni, hakaka, kuamuamu, hailiili, pehea ka pono, e hana aku ai ia lakou?—Olelo paha kekahi, "E hopu i keia poe kamalii kolohe a e hoopaa i ka hao, i makau lakou a noho malie," a olelo hoi kekahi, "No lakou iho ko lakou hewa, aole no'u, a ina i poino lakou malaila, ia lakou wale no ia; eia wale no ko'u, o ka malama i

2. Ina ike aku i kekahi waa, ua auhulihia ma ka moana. a ua popilikia na kanaka maluna iho, aole nae au e kokua iki aku i kela peo, heaha ko'u hewa?

ko'u ibo." Aole nae pela ka manao o kekahi kanaka ma kela wahi. Penei kona, e hele a hai aloha aku ia lakou i ko lakou hewa, e kamailio oluolu me lakou e ao aku ia lakou i ka pono, a ihe lakou a ike i ka hewa, a me ka haalele; o ko lakou pomaikai no ia. Owai ka mea pono o keia mau kanaka ekolu? Owai ka mea hana e like me ka ke Akua olelo?

Eia hou; malama paha, hoino mai ua poe kamalii nei i keia kanaka aloha wale ia lakou; ai-hue i kana waiwai, uaua ia ia, kuamuamu no hoi. Pehea ka pono? olelo paha kekahi, "E haalele ia lakou, no ka mea, ua hele aku ua kanaka nei e kokua, a e hoomaikai wale aku ia lakou, a eia ka! ua hoino lakou ia ia." Aka aole pela ka manao o ka mea aloha. Penei kona, aole o'u manao nui i ko lakou hoino ana ia'u, aka, ua paa ko'u manao e kokua aku ia lakou; e like me ka nui o ko lakou hewa, pela ka nui o ko lakou poino, a pela hoi ka nui o ko'u aloha ia lakou. E like me ko lakou inaina ia'u pela ko'u aloha ia lakou. Owai ka mea pono o keia mau kanaka elua? Owai ka mea hoohele ia Iesu Kristo?

Nolaila, ua akaka, he kanawai paa loa keia maluna o na kanaka a pau, e kokua aloha aku i ka poe poino, a me ka poe hewa, a me ka poe hoino wale mai ia kakou. Ua maopopo loa keia ma ka olelo Hemolele. E heluhelu ma ka Luka VI. 32—36.

"A ina e aloha aku oukou i ka poe i aloha

3. Pehea kou manao i ke kanaka hooikaika loa ma na oihana aloha e like me Manu?

4. Pehea oe e hana nei? pela anei?

mai ia oukou, heaha hoi ka uku no oukou? no ka mea, ua aloha aku ka poe hewa i ka poe i aloha mai ia lakou. A ina e hana maikai aku oukou i ka poe i hana maikai mai ia oukou, heaha hoi ka uku no oukou? No ka mea, ua hana no pela ka poe hewa. A ina e haawi aku oukou i ka poe a oukou e manao ai e haawi hou mai ana ia oukou, heaha hoi ka uku no oukou? no ka mea, ua haawi aku ka poe hewa i ka poe hewa i loa hou mai ai ia lakou ka mea like. Aka e aloha aku i ko oukou poe enemy, e hana maikai aku, a e haawi aku, me ka manao ole i ka uku hou ia? alaila e nui ka uku no oukou, e lilo hoi oukou i mau keiki na ka Mea kiekie loa, no ka mea, he lokomaikai mai oia i ka poe aloha ole, a me ka poe hewa. E lokomaikai hoi oukou, e like me ko oukou Makua i lokomaikai ai."

Pela no hoi ma ka Mataio V. 43—48. "Ua lohe no oukou i ka olelo ana mai, E aloha aku oe i kou hoalauna, a e inaina aku hoi i kou enemy. Eia ka'u e olelo aku nei ia oukou, E aloha aku i ko oukou poe enemy, e hoomaikai aku hoi i ka poe i hoino mai ia oukou; e hana lokomaikai aku hoi i ka poe inaina mai ia oukou; e pule aku hoi i ka poe hoohewa wale mai ia oukou, a hana ino mai hoi ia oukou. I lilo ai oukou i poe keiki na ko oukou Makua i ka lani, nana no i hoopuka mai i kona la maluna o ka

5. Pehea na kauoha a me ka hana ana a Iesu Kristo?

6. Pehea ka ke Akua hana ana mai ia kakou, hoomaikai anei oia i ka poe pono wale no? *Aole -*

7. Pehea kakou e kalaia mai e ke Akua, ke kala ole aku kakou i ko hui hewa? *Aole Paha in -*

poe'ino a me ka poe maikai, nana hoi i hooua mai maluna o ka poe pono a me ka poe pono ole. A i aloha aku oukou i ka poe i aloha mai ia oukou, heaha la auanei ka uku e loa mai ai ia oukou? Aole anei pela e hana nei ka poe lunnauhau? Ina e uwe aku oukou i ko oukou poe hoahanau wale no, heaha ko oukou mea e oi aku ai? Aole anei pela e hana nei ka poe kanaka e? E hemolele oukou, e like me ka hemolele o ko oukou Makua iloko o ka lani."

Ma keia mau olelo ua maopopo, he oihana aloha wale, aole pono ke manao kakou ma ka hana pololei aku a me ka hana pololei mai wale no, e like me ka olelo ana ma kela mau mokuna i hala ae nei; aka, e imi kakou i ka pono, a me ka pomaikai no ka poe hoino ia kakou me ka uku ole i ka kakou hana ana. O ke Akua, oia ko kakou kumu hoohalike, a ina i hana kakou mamuli o ke aloha, alaila, ua hoohalike kakou me ia.

Nolaila, eia kekahi mau manao moakaka e hoopaaia iloko o ka naau.

1. No ke Akua mai na mea maikai a pau i loa mai ia kakou i ka poe hewa. Ina i manao ke Akua e waiho wale ia kakou me ka hema-hema, a me ka nele, ua pono: aka, aole ia i hana pela. Ua hoomanao oia ia kakou me ko kakou hewa a me ko kakou uuku, a ua kokua wale mai. Pela kakou e hana'ku ai ia hai; e hoolilo i na mea i loa mai ia kakou, ka ikaika, ke akamai, a me ka waiwai, ma ka hoomaikai

8. Heaha ka hana maikai loa imua o ke Akua? o ka hana pololei wale no anei, o ka hana mamuli o ke aloha anei?

aku ia hai. Ina pela, ua like kakou me ko ke Akua makemake, no ka mea, ma ko kakou hoomaikai ana'ku ia hai, ua loa ka pomaikai no kakou iho. Pela ko ke Akua hooponopono ana. Aole e loa aku ka pomaikai io i ka poe imi i ko lakou pono wale iho no.

2. Ua hoomaikai pu mai ke Akua i ka poe hewa a me ka poe pono; ua hoouna mai i ka ua maluna o ka poe kekee a me ka poe pololei, Pela kakou e hana'i; e hoomaikai aku i na kanaka a pau, i ka poe hewa a me ka poe pono. Aole nae pono ke hoolauna nui aku i ka poe hewa, me ka mahalo ia lakou, a me ka makemake e huipu me lakou. Aole loa, aka, ina ike kakou i ka mea hewa, a i ko kakou enemi paha, ua mai, a ua ilihune, ua pololi, ua pilikia, e kookua aloha aku ia ia e like me ka nui o kona popilikia. Mai kanalua iki, no ka mea, pela ka ke Akua hana.

3. Mai nana nui i ko hai manao ana ia kakou i ka wa kookua. Mai hohalike i ka kakou hana ana me kona manao ino. No ka mea, ua aloha wale mai ke Akua ia kakou, i ka wa e hewa ana. (Roma, 5: 8.) A ua pau na manawa o Iesu Kristo ma ka honua nei i ka hoomaikai i ka poe inaina ia ia a me ka hoino. Pela kakou a pau e pono ai; e aloha aku i ko kakou poe enemi, e hoomaikai aku hoi i ka poe hoino mai ia kakou, e hana lokomaikai aku hoi i ka poe inaina mai ia kakou. Ina pela ka manao a me ka hana ana, alaila, ua lilo kakou i poe keiki na ko kakou Makua ma ka lani.

9. Pono anei ke manawalea aku i na kanaka a pau loa o kela ano, keia ano?

Eia no hoi kekahi mau manao e paipai ia kakou ma keia hana.

1. Ina aole kakou e kala aku i ko hai hewa, aole kala mai ke Akua i ko kakou hewa. Mataio 6: 15. "Aka, i ole oukou e kala aku i na hala o kanaka, aole no hoi e kala mai ko oukou Makua i ko oukou hala." E heluhelu hoi no na kauwa elua Mataio 18: 23—35.

2. O ka mea no ia e hemolele ai kakou, o ka noho akahai, a me ke ahonui, a me ka hoomaikai aku, i ka poe hoino mai ia kakou. Oia na ano e makaukau ai kakou e noho ma ka lani me ke Akua, no ka mea, o na ano oi loa aku keia i na ano e ae, a ua hooihiki ke Akua i ka poe hana pela, e hoomaikai ia lakou.

Eia kekahi; mai manao nui i na mea a na kanaka i mahalo ai, a e uku ai hoi, o hoopilimeani auanei. Aka; o na hana i uku ole ia e kanaka, ua mahaloia no nae e ke Akua, oia na hana e malama nui ia, no ka mea, oia na hana e maopopo ai ko lakou manaoio ia ia. E nana i kela olelo no ka la hookolokolo mahope ma Mak. 25.

Eia hou; e hoomaikai aku i na kanaka a pau loa, o kela ano, keia ano, kela pule, keia pule, kela aina, keia aina. Mai hokai aku i ka malihini, a mai hana maikai aku i ko na aina e no ka ukuia mai wale no, no ke aloha, a me ka pono maoli kekahi. Ina i hoohaunaele kekahi poe, a mokuahana paha, e pono no, ke hooponopono ia lakou, me ke aloha a me ka lokomaikai. Mai hoino wale aku. No ka mea, hookahi Makua o na lahuikanaka a pau loa, a hookahi koko no hoi.

10. Ina hele oe e hoomaikai aku i kekahi a ku mai kela e hoino ia oe, pehea ka pono?

Eia koe; e like me na kanaka elua, pela no na aupuni a me na lahuikanaka elua, e aloha wale aku a e aloha wale mai, e hoomaikai aku, a e hoomaikai mai. Ua like pu ka pono o ka hana ana.

MOKUNA XII.

MAHELE 1.

No ke aloha aku i ka poe popilikia.

He nui wale na mea e popilikia ai na kanaka, e like me ka ilihune, ka mai, ka elemakule, a me ka naaupo. E pono paha, ke hoomoakaka iki i keia mau mea e popilikia ai na kanaka, 1.

O ka hune; Elua ano o ka ilihune, he ilihune hewa a pono ole ke kokua aku, a he ilihune pono kekahi, a pono ke kokua aku. Malama paha, o ka molowa, ka palaualelo, ka mea e ilihune ai kekahi kanaka. Ua ike kakou i kona kino ikai-ka; mai ole, a ua pono ia ia ka hana; aka, no kona makemake ole i ka hana, nolaila, kona pilikia. Aole pono e haawi wale aku i keia kanaka i ka ai, a me ke kapa, o mau loa kona palaualelo ana; aka, ua pono ke imi koke i hana nana i loa pono ia ia ka ai a me ka lako. He hewa loa ke haawi wale ia ka waiwai i ka poe kino ikaika, a me ka ike i ka hana, no ka mea, e hoomahui auanci ka lehulehu a nui loa ka poe palaualelo, a noi wale aku i ka ai a me ka ia. Nolaila e aho, e imi hana na lakou, i hoolakoia lakou malaila. Pela ka olelo a Paulo, 2. Tes. 3: 10. "Ina aole e hana kekahi, aole hoi ia e pono ke ai."

Eia no nae keia; Malama paha ua imi keia kanaka i ka hana, aole i loa. A he wahine

1. Owai kekahi poe pono, ke kokua wale ia?

kana, he mau keiki, nolaila, ua popilikia maoli. Pela na haole o ka moku ili a nahaha ma Wailuku. Pehea hoi na kanaka ma Kahului i ka wa pau na hale i ke kai? Ua ikaika na kino, aka, aole hiki ke hana a loa koke na mea e pono ai malaila; Ua pilikia loa. Nolaila, he pono maoli e kokua wale aku ia lakou.

Eia kekahi; ua ikaika kekahi makua i ka hana, aole nae loa ka lako no ko kona hale, no ka lehulehu. He wahinekanemake paha kekahi, ua ikaika i ka hana, aole nae e pau kona pilikia malaila. He keiki makua ole no hoi kekahi, pela wale no. E pono maoli ke kokua wale aku i keia poe a pau, o make maoli lakou. O ka poe palaualelo maoli, ka poe i kokua ole ia, ke lalau ole lakou i ka hana.

2. *O ka poe mai.* No ka mai, ua pono ole ka hana, a pehea la e loa'i na mea e pono ai, ke kokua ole ia ka mea mai? O ka poe ilihune, ka poe popilikia loa i ka wa mai, a o lakou ka poe e malama nui ia, aole o ka poe waiwai: ua lako lakou. Nolaila, e hele kakou i ka hale o ka mea mai, a e ninau i kona pilikia, i ka po a me ke ao, i kahi ai, kahi kapa, a me kela mea keia mea e oluolu ai, a e kokua maoli aku. Ina he malihini ka mea mai, e kokua aku no.

3. *O na elemakule.* E kokua ia lakou. No ka mea, i kekahi manawa, ua ike kakou i ko lakou palupalu, a me ka ilihune a me ka luuluu o ka naau. Nolaila, e hoomaha ia lakou, e hooluolu hoi, no ka mea, oia ka mea ku i ke aloha.

Eia na mea r hooakakaia ma keia mokuna.

2. Ina i noi aku kekahi kanaka kino ikaika ia oe, i wahi ai, a i wahi kapa paha, haawi anei oe?

1. E malamaia ka poe popilikia no ka mai, a me ka elemakule, hiki ole ke hana i ka hana.

2. E kokua aku i ka poe hooikaika i ka hanu aole nae i lako pono malaila, no ka nawaliwahi, a no ka lehulehu o na keiki paha. Elike me ko lakou hemahema, pela e kokua ai.

3. E kokua aku i ka poe imi hana, aole loa, a nolaila, ua popilikia. E imi hana na lakou i hiki ia lakou ke kokua ia lakou iho. A loa ka hana ia lakou, alaila, e hookuu aku.

4. E paipai i ka poe ilihune e malama i ka lakou wahi waiwai; aole hoomaunauna wale aku.

Eia kekahi mau mea maopope no ka poe kokua manawalea aku ia hai.

1. He kanawai keia maluna o na kanaka a pau loa, e manawalea aku kekahi i kekahi, a e kokua aloha wale aku i ka poe popilikia o kela ano keia ano. E pono ke ao aku i na kamalii i keia hana i ka wa uuku.

2. E hele maoli aku, e nana a ike maka i ka poe e noho popilikia ana, oia ka mea e ala mai ai ke aloha o ka naau ia lakou, a me ke aloha i ke Akua no kana hoolako ana ia kakou i kela mea, keia mea, e pomaikai ai. Pela ka hana ana a ko kakou Haku.

3. Mai manawalea aku no ka mahaloia mai e na kanaka; aka, e hana malu, e like me ka pule malu. "Pela ka Kristo kauoha.

No ka hoonaaauao aku ia hai.

Ua poino maoli ka poe naau, ua ike ole lakou i ka heluhelu palapala, a me ka helu, a me

3. Ehia ano o ka poe ilihune?

ke kakau lima. Pehea la e loa*a*'i ia lakou ka ike a me ka naauao? Ina i loa*a* ia lakou ka palapala lima no kahi e, aole hiki ke heluhelu; aole hoi e hiki ia lakou ke palapala aku i na makamaka ma kahi e. Hemahema loa lakou ma ka imi waiwai, ma ke kuai, ma ka hana hoolimalima, no ka ike ole i ka helu. Hemahema no hoi ka poe ike ole i ka malama keiki, no ka ike ole i ka heluhelu i kela palapala keia palapala e naauao ai. Pehea la lakou e ao aku ai i na keiki me ko lakou ike ole? Pau pu na makua a me na keiki i ka naauo a me ka pino.

Nolaila, eia kekahi hana ku pono loa i ke aloha o ke ao aku i na kanaka ma na palapala e naauao ai. He hana maikai loa ka kela kanaka, nana e kii aku i ka poe noho naauo, i na kanaka makua, a me na kamalii, a e ao aku ia lakou ma ka a, e, i, ma ka hookui hua, a hiki i ka helu maoli, a pela aku no. E mahaloia kela kanaka; he kia ia ma kona aina: he momi maikai iloko o ke aupuni; he malamalama kela kanaka iwaena o ka pouli.

Eia no nae ka palapala pono loa ke ao aku, o ka Baibala Hemolele. Mai waiho i keia, mai hoopoina, mai luna; aka, e hookomo iloko o na kula a pau, e ao aku i na haumana malaila i kela la, i keia la. No ka mea, ma ka Baibala wale no e akaka ai ka pono a me ka hewa, ke ola a me ka make, aole pau i ka heluia ka poe ike, a malama i keia olelo mai ka lani mai. O ka poe pilikia i ka hana ma na la noa, e hiki ia lakou ke ao kula ma ka la Sabati. E hooikaika lakou malaila.

4. Heaha ka ilihune hewa?

MAHELE 2.

No ke kokua aloha aku i ka poe hewa.

Ma kela mahele, ua hoakakaia ke kokua i ka poe mai, a me na elemakule, a me na ilihune, a me ka poe naaupo. Aka, aole pau na hana ku i ke aloha malaila. O ka poe hewa kekahi poe e kokua wale ia; no ka mea, ua oi aku ko lakou popilikia. Aole mea e ae e poino ai ke kanaka, e like me ka hewa. He poino nui kona, a ua makaukau ka mea hewa; e hoopoino aku ia hai. Ua like ke kanaka hewa, me ke kanaka paapu i ka mai lele, e lele wale ana kona lepera maluna o kela mea, keia mea, e kokoke ana ia ia. Aole hoi pau ka popilikia o ka hewa ma keia ao; mahuatua loa ka popilikia o ka poe hewa ma kela ao; pau ole, a pono ole hoi ko lakou poino malaila. O na mea kaunaha e ae a pau loa, o ka mai, ka hune, ka elemakule, ua pau koke ma keia ao, o ka poino no ka hewa ka pau ole.

Nolaila, ua maopopo ka pono o ke aloha i ka poe hewa, a me ka imi ikaika loa i na mea e pono ai lakou.

Eia no nae keia; mai manao e hoolaua aku i ka poe hewa, a hoolilo ia lakou i poe makamaka, i poe aikane, a i poe hoalauna. Aole loa; no ka mea, mamuli lilo aku kakou ma kona aoao, ke hana pela, a lele mai kona hewa maluna o kakou, a paumaele loa. Ina ike oe i kekahi kanaka e inu rama ana, mai hele oe a inu pu; aka, e hele oe, e para'ku i kona inu ana. Pela no, ina i lohe oe i ka olelo ino a kekahi, mai

1. Pono anei ke aloha aku a menemene i ka poe hewa?

1. No ke aha la? Owai ka mea popilikia nui, o ka mea mai paha, o ka mea hewa paha?

hopu pu me ia i keia olelo. Mai akaaka pu me ia i ka hewa, aka, e noonoo i mea e hemo ai kona hewa, a e pomaikai ai hoi ia.

Eia na mea pono e hana'ku ai i ka poe hewa.

1. I ko lakou wa mai, a popilikia i kekahi mea e ae, e aloha aku a e kokua aku hoi ia lakou.

2. E hoohuli ia lakou mai ka hewa a i ka pono. Penei e hiki ai, ma ka noho hemolele ana a me ka hana pololei ana inua o lakou. E ku paa ma ka pono maoli iwaena o ka poe hewa, i ike lakou i ko lakou hewa, a me ko kakou pono, a hilahila lakou. Ina henehene mai ka poe hewa, a hoomaau mai, a hoino mai, e hoomanawanui, e noho malie, e hoike aku i ke aloha inua o lakou, a me ka haahaa a me ke akahai.

Eia kekahi. *Ma ka olelo* e hoohuli ia lakou e kamailio aku i ka poe hewa me ke aloha a me ka lokomaikai iloko o ka naau. E kuhikuhi aku ia lakou i ko lakou hewa a me ka make e kau mai ana. E paipai ia lakou e huli ma ka pono o ke Akua. E pono no nae ma kahi mehamaha e kamailio ai, aole inua o kanaka.

O ka olelo a ke Akua ka mea e pono ai na kanaka hewa, aole mea ikaika e ae e like me keia olelo. He pahi kua oilua ia iloko o ka naau e oki i ka hewa a e hooulu ana i ka pono. No-laila, e hoolaha aku i keia olelo ma na wahi a pau loa, i ike na kanaka i kona malamalama a haalele i na mea e make ai.

Eia kekahi mea nui, e huli ai na kanaka mai

3. Pono anei ke launa pu me ka poe hewa?

4. Ina ike oe, ua mai kekahi kanaka hewa, ua hai kona iwi paha, pono anei oe ke kokua ole ia ia no ka nui o kona hewa?

ka hewa mai, o ka *Uhane Hemolele*. Aole hiki pono keia hana ke ole ka Uhane o ke Akua; oia wale no ka mea nana e hoomaemae i ka naau ino, a hoopau aku i ka hewa. Aole mea e ae e hiki ai, no ka paakiki loa o ka naau i ka hewa. Nolaila, e pono ke noi aku i ke Akua i kela la, i keia la, e haawi nui mai i kona Uhane, e kookua i ka poe hewa. Oia kekahi hana ku pono loa i ke aloha.

MAHELE 3.

Pehea kakou e hana aku ai i ka poe kolohe mai ia kakou? Penei e noonoo ai.

1. Ua hewa io kela kanaka, a ua pono ke hoohehewa aku ka manao ia ia.

2. Nona ka hewa a nona hoi ka poino; nona wale no ka uluhua a me ke kaumaha, a e kii aku ia ia e hoohehewa.

3. Ua kolohe wale mai ia kakou, aka, e kala wale i kona hewa, e like me ka Kristo kauoha, "I ole oukou e kala aku i na hala o kanaka, aole no hoi e kala mai ko oukou Makua, i ko oukou hala."

4. Ma ko kakou kala ana i kona hewa, ike maopopo oia i ko kakou pono, a ma kona ike ana i ka nani o ka pono, malama paha, huli kona naau. E like me kela olelo ma Roma 31: 20, "E ao o lanakila ka hewa maluna ou, aka, e hoolanakila i ka pono maluna o ka hewa," pela e hana'i.

1. Pehea kakou e hana'ku ai i ka poe kolohe mai ia kakou? e hoapono anei i kana hana ana?

2. Ina kolohe aku kekahi kanaka ia oe, pono anei oe ke kii aku ia ia e hoohehewa?

3. Pono anei ke hoomauhala i ka mea kolohe mai ia'u?

He maikai keia, he ole loa ka hoopai aku i ka hewa. Pau pu ka mea hewa a me ka mea i koloheia i ka pomaikai. Aka, ina i hoopai aku lakou i ka ino, mahuahua loa ka hewa, e oki koke ka pono.

Aole nae hewa ke hoopii i ka lunakanawai i ke kanaka hana hewa i ke aupuni a me ka lahuikana. Ina i komo ka aihue iloko o ko'u hale i ka po, a hana kolohe, a loa ia'u, aole pono e hoopakele ia ia, a huna i kona hewa. Pono no ke hoopii, o hele ua aihue nei a hana hewa hou, a haunaele loa ka lahuikanaka i kona hewa. Aole nae e hana aku me ka huhu a me ka hoomauhala iloko o ka nana. I kona wa e pio ai malalo o ke kanawai, pono e kokua ia ia, e hai aku ia ia i kona hewa, a e alakai ia ia i ka pono. Aole loa pono e waiho wale aku i ka poe pio i ke kanawai me ke kokua ole aku. E ao aku, e imi aku, e paipai, e hooluolu aku ia lakou, i huli lakou a pakele. He hewa nui loa keia ma Hawaii nei, o ka malama ole i na kanaka hewa i hookuia e ke kanawai. Ua hookuu wale ia lakou, na kane, a me na wahine, e huipu a e hoomahuahua loa i ka ino.

MOKUNA XIII.

No ka hana pono aku i na holoholona.

Ua like kekahi ano o na holoholona me ko ke kanaka ano, aole like me na laauulu. He mea eha ka holoholona, a he mea hauoli no hoi, i ka wa e oluolu ai e like me ke kanaka; aole pela na laau o ka nahahehele a me na mea

1. Ua like loa angai ke kanaka me ka holoholona?
2. Mahea ka like ole?

ulu a pau. Eia kahi e like ole ai na holoholona a me na kanaka, ua ike ke kanaka i ka pono a me ka hewa, a ua ike ole ka holoholona. He *luna manao* ko ke kanaka e ike aku ai he pono kela, a hewa keia; aole loa'ku i ka holoholona keia mea kamahao.

Nolaila, ua haahaa loa na holoholona malalo o na kanaka, a ua pono no ke hoolilo ke kanaka, i ka holoholona i kauwa hooluhi nana, e hana e like me kona makemake, e kokua i kana hana, a e hoopomaikai ia ia. Ua pono ke kalua a ai i ka holoholona, e lawe i kona io a me kona ili, i mau mea e pomaikai ai ke kanaka. No ka mea, ua haawi mai ke Akua e hana pela; aole nae i haawi mai oia e hoomainoino wale i ka holoholona. E like me kona manao wale no, e hana'i. Penei;

1. Ua pono ke lawe i ka holoholona i ai na ke kanaka. Ina he puua ko kekahi, a makemake ia e kalua, a ai, pono no. Aka, aole pono e pepehi wale, a hoino wale i ka holoholona no ka lealea. Ina hele au ma kekahi kula, a loa ia'u ka puua hihui, a o ka manu hihui paha, a makemake au e lawe ia ia i ai na'u a i kona ili paha, kona iwi paha, ua pono no ke lawe, e ki koke aku me ka pu me ka wiwo ole, aole hewa malaila. Aka, aole pono ke ki wale aku i ua mau holoholona nei, no ka lealea o'u. He hewa loa ia, a ua like me ka hoopoho wale i na mea maikai a ke Akua i hana'i; ua eha

3. Heaha ka pono o ke kanaka maluna o na holoholona?

4. Pono anei ke ki wale aka oe i kolea me ka pu, i akaka kou akamai?

